

A. Kešans

Kvalitatīvās ķīmiskās analizes gaita

Tabulas un reakcijas ar īsu teoretisku ievadu

Trešais paplašinātais izdevums

RĪGĀ, 1930. gadā

Akc.-Sab. Golts un Jurjans, Rīgā, Mārstaļu ielā Nr. 5.

Ievads.

Pozitīvās un negatīvās vērtības.

Vielas sastāv no molekulām. Molekula ir tāda vielas vismazākā daļiņa, kurai piemīt vēl visas dotās vielas raksturīgās ķīmiskās īpašības. Molekulas savukārt sastāv no atomiem, kas visās ķīmiskās reakcijās darbojas kā veselas nedalāmas vienības.

Molekulā atomi turas kopā ar pievilksnās spēku, ko sauc par ķīmisko tieksmi. Šim pievilksnās spēkam piemīt elektrisks raksturs: ja piem. HCl molekulā H atoms saistīts ar kādu zinamu daudzumu pozitīvās elektrības, bet Cl atoms ar tikpat lielu daudzumu negatīvās elektrības, tad abi šie atomi var turēties kopā. Pati molekula tad ir elektriski neitrāla, jo vienādi pēc lieluma un pretēji pēc dabas elektrības daudzumi, ja tie atrodas tuvu viens pie otra, paralizē viens otra darbību.

Elektrības daudzums, kas ķīmiski var saistīties ar kādu elementu, ir pilnīgi noteikts lielums. Tā ar 1 gramatomu ūdeņraža (1,008 gr) var saistīties viens farads jeb 96540 kuloni pozitīvās elektrības, ar 1 gramatomu hlora (35,46 gr) viens farads negatīvās elektrības, ar 1 gramatomu skābekļa (16,00 gr) divi faradi negatīvās elektrības. Dažām pamatvielām gan piemīt īpašība, atkarībā no dažādiem apstākļiem, ķīmiski saistīties ar dažādiem elektrības daudzumiem; bet arī tad katrā gadījumā 1 gramatoms saistās tikai ar veseliem faradiem. Tā 1 gramatoms dzelzs (55,84 gr) var saistīties gan ar diviem, gan arī ar trim faradiem, bet ne ar mazākām šās elektrības vienības daļām.

No tā noskārstam, ka arī ikkatrs atsevišķs atoms var saistīties tik ar stingri noteiktu elektrības daudzumu. Ja 1 faradu jeb 96540 kulonus izdalīsim uz to atomu skaitu, kas atrodas 1,008 gr ūdeņraža, tad dabūsim to elektrības daudzumu, kas saistās ar vienu ūdeņraža atomu. Nosauksim šo ļoti mazo elektrības daudzumiņu par vienu lādiņu. Tā kā ūdeņradis parasti savienojas ar pozitīvo elektrību, tad ūdeņraža atomiem savienojumos katram ir viens pozitīvs lādiņš; tāpat hlora atomiem savienojumos pa lielākai daļai katram ir viens negatīvs lādiņš, skābeklim — divi negatīvie lādiņi. Ir arī tādi elementi, kuru atomi var saistīties gan ar pozitīviem, gan arī ar negatīviem lādiņiem. Tā slāpekļa atomiem slāpekļa oksidā NO ir divi pozitīvi lādiņi, jo šīnī savienojumā slāpekļa atoms saista pie sevis skābekļa atomu ar divi negatīviem lādiņiem; turpretī amonjakā NH₃ slāpekļa atomam ir trīs negatīvie lādiņi, jo tas saista trīs ūdeņraža atomus ar pozitīviem lādiņiem.

Atomu lādiņus, kas atomus saista vielu molekulās, parasti sauc par vērtībām jeb valencēm. Atkarībā no lādiņu dabas izšķir pozitīvās un negatīvās vērtības jeb valences. Sērs sērūdeņradī H_2S ir negatīvi divvērtīgs, jo tas saistās ar diviem pozitīvi lādētiem H atomiem; sēra dioksidā SO_2 tas ir pozitīvi četrvērtīgs, jo te tas saistās ar diviem negatīvi divvērtīgiem skābekļa atomiem. Ikvienas vielas molekulā ir atomi gan ar pozitīvām, gan arī ar negatīvām vērtībām: negatīvo vērtību (lādiņu) skaits pie tam ir līdzīgs pozitīvo vērtību skaitam, jo uz ārieni molekula ir elektriski neitrāla.

Kā var notekēt elementu vērtību savienojumos.

Visos parastajos savienojumos ūdeņradis ir pozitīvi vienvērtīgs, bet skābeklis negatīvi divvērtīgs. Lielākā daļa vielu ir vai nu tieši savienojumi ar skābekli un ūdeņradi, vai arī tādas vielas, kas cēlušās no citām vielām ar ūdeņraža vai skābekļa apmaiņu pret citiem atomiem vai atomu grupām. Ūdeņraža vietā, protams, var stāties tikai atomi ar pozitīvām vērtībām, pie kam pozitīvi divvērtīgs elements var apmainīt divus ūdeņraža atomus, trīsvērtīgs trīs u. t. t.; tāpat skābekļa vietā var stāties tikai atomi vai atomu grupas ar negatīvām vērtībām un proti — viena skābekļa atoma vietā divi negatīvi vienvērtīgi atomi vai viens negatīvi divvērtīgs atoms. NaCl molekulā Na ir pozitīvi vienvērtīgs, jo tas aizņem viena ūdeņraža atoma vietu; savienojumā HClO hlors ir pozitīvi vienvērtīgs, jo te molekulā atrodas negatīvi divvērtīgs skābekļa atoms, kuŗa viena vērtība saistīta ar ūdeņradi, bet otra ar chloru; šā savienojuma strukturas formula tā tad ir H-O-Cl. Tāpat var izrēķināt, ka $KClO_3$ molekulā hlors ir pozitīvi piecvērtīgs, jo trim skābekļa atomiem kopā ir sešas negatīvās vērtības, vienu no tām saista pozitīvi vienvērtīgais kalcijs, bet pārējās piecas pozitīvi piecvērtīgais hlors.

Kompleksos savienojumos šāds vērtību noskaidrošanas paņēmiens neder, jo tur darbojas vēl t. s. blakus vērtības.

Elektrolītiskā disociācija.

Daudzām vielām ūdens šķīdumos, piem., skābēm, bāzēm un sālim, piemīt spēja vadīt elektrisko strāvu. Šādas vielas sauc par elektrolītiem. Šo vielu elektrības vadišanas spēju izskaidro ar elektrolītisku disociāciju.

Kad kāda viela šķīst ūdenī, tad ūdens molekulas var darboties uz šķīstošās vielas molekulām gan fiziski, gan ķīmiski. Fiziskā iedarbība pastāv iekš tam, ka ūdens un izšķīdušās vielas molekulas savā molekulārā kustībā sasītas kopā kā divi ķermeņi, pie kam no tāda sitiena dažas molekulas var iet bojā, t. i. sašķelties atsevišķos atomos vai atomu grupās. Kā veselas molekulas, tā arī viņu daļas var arī ķīmiski darboties sava starpā un arī ar ūdens molekulām; pēdējā gadījumā var rasties jaunas vielas.

Ja HCl molekula zem ūdens molekulu iespaida sašķeļas divās daļās, tad šās daļas var būt tikai H un Cl atomi. Kad abi šie atomi vēl nav šķirti viens no otra, tad viņu elektriskie lādiņi, viens otru pievilkdami, paralizē viens otra darbību uz ārieni; bet tiklīdz ka HCl molekula sašķeļas un starp atšķirtiem atomiem iespiežas ūdens, kas elektrību nevada, tad H un Cl atomu lādiņi elektrostatiski darbojas ne tikai savā starpā, bet arī uz citiem ar elektrību lādētiem atomiem vai atomu grupām un elektrizētiem ķermeņiem, kas atrodas viņu tuvumā, tos pievilkdami vai atgrūzdami, atkaiņā no viņu elektrisko lādiņu dabas. Tā kā visas ūdens molekulas un arī elektrizētie H un Cl atomi atrodas pastāvīgā kustībā, tad šķirtie atomi var atkal savienoties, ja tie nonāk viens otra tuvumā. Patiesībā ūdens šķīdumā notiek pastāvīga HCl molekulu saskaldīšanās jeb disociācija un disociēto daļu atkalsavienošānās. Šie abi procesi — saskaldīšanās un atkalsavienošānās — drīz vien pēc vielas izšķīdināšanas ūdenī, nostājas līdzsvarā: cik molekulu 1 sekundē saskaldās, tik pat daudz atkal rodas no disociēto daļu atkalsavienošānās, tā kā šķīdumā vienmēr atrodas noteikts daudzums disociētu un nedisociētu molekulu.

Ja HCl gāzi izšķīdina ūdenī un šādā šķīdumā ieliek elektriska akumulatora polus, tad disociēto chlora un ūdeņraža atomu lādiņi elektrostatiski tiek iespaidoti: pozitīvais pols, kam no baterijas pieplūst pozitīvā elektrība, pievelk chlora atomu negatīvos lādiņus un atgrūž ūdeņraža atomu pozitīvos lādiņus; līdzīgā kārtā negatīvais pols, kam pieplūst negatīvā elektrība, pievelk ūdeņraža pozitīvos lādiņus un atgrūž chlora negatīvos lādiņus. Tā kā atomu lādiņi ķīmiski saistīti ar pašiem atomiem, tad pēdējie tiek pamazām virzīti — ūdeņradis uz negatīvā, chlors uz pozitīvā pola pusi. Visu laiku, kamēr vien darbojas elektriskā strāva, šādi elektrizēti atomi vai atomu grupas, kas rodas no molekulu saskaldīšanās ūdens šķīdumā, kustas noteiktā virzienā, un tādēļ tos sauc par «ceļotājiem» jeb joniem. Tos, kas virzas uz negatīvo polu jeb katodi, sauc par katjoniem; tos, kas ceļo pretējā virzienā — uz pozitīvo polu jeb anodi — par anjoniem. Uz nedisociētām molekulām elektriskā strāva nedarbojas, jo atomi viņās atrodas tuvu viens pie otra un viņu elektriskie lādiņi, viens otru pievilkdami, paralizējas.

Kad joni pieskaņas pie elektrodēm, tad tie zaudē savus lādiņus, neitralizēdami uz elektrodes līdzīgu daudzumu pretējās elektrības. Ūdeņraža joni pie tam pārvēršas par ūdeņraža, chlorjoni par chlora molekulām, kas kā gāze atdalās no šķīduma. Tādā kārtā joni kā mazi kuģiši pārnes elektrisko strāvu; elektrolīts pie tam sadalās, rodas jaunas ķīmiskas vielas. Visu to kopā sauc par elektrolīzi.

Rakstībā jonus, lai tos varētu atšķirt no parastiem atomiem, apzīmē ar sevišķām zīmēm: pa labi augšā pie jona simbola katjoniem liek tikdaudz krustiņu (plusu) vai punktu, cik tiem lādiņu,

bet anjoniem stripiņu (minusu) vai komatu, piem. K^+ jeb K' kalija jons, Ca^{++} jeb Ca'' kalcija jons, Fe^{+++} jeb Fe''' ferrijons, Cl^- jeb Cl' chlorjons, SO_4^{--} jeb SO_4'' sulfatjons, PO_4^{---} jeb PO_4''' fosfatjons. Jonizēšanās reakcijas tad var rakstīt tā: $HCl \rightleftharpoons H' + Cl'$; $H_2SO_4 \rightleftharpoons 2H' + SO_4''$; $FeCl_3 \rightleftharpoons Fe''' + 3Cl'$.

Visas jonizēšanās reakcijas ir apgriezeniskas.

Ja kādu šķidumu elektrolizē, tad norisinās divi patstāvīgi elektroķīmiski procesi: katodes process un anodes process, un rodas vismaz divas jaunas vielas (dažreiz arī vairāk). HCl šķīduma elektrolīzi var uzrakstīt ar jonu simboliem šādā kārtā, pieņemot ka H un Cl in sta u nascendi ķīmiski nedarbojas ne uz elektrodēm, ne uz citu kādu vielu:

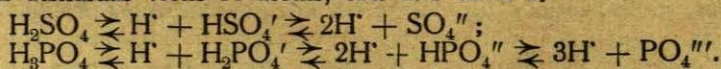
Komats un punkts iekavās apzīmē elektrības lādiņus, ko dod katode un anode jonu lādiņu neutralizēšanai. Ja divi pretēji elektrības lādiņi viens otru neutralizē, tad parasti rodas siltums. Šini gadījumā siltuma vietā rodas ķīmiskā enerģija, kas vajadzīga, lai ūdeņraža un chlora joni pārvērstos par brīviem elementiem.

Skābes.

Ikvienas skābes molekulas sastāvā atrodas ūdeņradis. Ja skābi šķīdina ūdenī, tad ūdeņradis pa daļai atskaldās no molekulām un pāriet jonu stāvoklī. Šie ūdeņraža joni tad piešķir šķīdumam skābu garšu un krāso lakmusu sarkanu. Atskaldīto ūdeņraža atomu vietā skābes molekulā ar ķīmisku reakciju var ievest citus atomus vai atomu grupas ar pozitīviem elektrības lādiņiem: tad rodas sāļi.

Par skābēm sauc tādus ķīmiskus savienojumus, kuŗu sastāvā atrodas ūdeņradis, spējīgs ūdens šķīdumā atskaldīties jonu veidā. Visām skābēm raksturīgās kopējās reakcijas ir ūdeņraža jona reakcijas; tādēļ, jo lielākā mērā kāda skābe ūdens šķīdumā atskaldās jonus, jo stiprāka (skābāka) tā ir.

Ja skābes molekulā ir vairāki ūdeņraža atomi, kas var atskaldīties jonu veidā, tad disociācija norisinās pakāpeniski: pāpriekš atskaldās viens H atoms, tad otrs un t. t.

Pirmās pakāpes disociācija ir daudzreiz lielāka par otrās un trešās pakāpes disociāciju, jo ja viens H' jau atskaldījies, tad negatīvi lādētais skābes radikālis stiprāk pievelk atlikušos H atomus.

Jonizēšanās grāds, t. i. jonizētās daļas attiecība pret visu izšķīdinātās vielas daudzumu procentos, ir atkarīgs ne tikai no skābes, bāzes vai sāļš ķīmiskās dabas, bet arī no šķīduma koncentrācijas. Tādēļ salīdzināšanai ņem ekvīnormalus šķīdumus, kas satur 1 litrā šķ-

duma vienādu ekvivalentu skaitu izšķīdušās vielas. Par ekvivalentu jeb valū sauc tādu vielas daudzumu, kas nes 1 faradu jeb 96540 kulonus elektrības. Ja viens ekvivalents izšķīdināts litrā, tad tādu šķīdumu sauc par normalu (n), ja divi, tad par divnormālu (2n), ja 0,1 ekvivalenta, tad par decinormālu (0,1n). Skābju ekvivalentu parasti aprēķina pēc to ūdeņraža atomu skaita, kas no molekulas var atšķelties jonu veidā; ja skābes molekulā ir divi tādi ūdeņraža atomi, tad viena grammolekula ir līdzīga diviem ekvivalentiem, piem. 1 ekvival. $H_2SO_4 = \frac{H_2SO_4}{2} = \frac{98}{2} = 49$ gr. Tādā pat

kārtā aprēķina bāzes ekvivalentu pēc hidroksilgrupu skaita, kas no molekulas var atšķelties OH⁻ jonu veidā. Tā 1 grammolekula NaOH satur 1 ekvivalentu, 1 grammolekula Ca(OH)₂ satur divus ekvivalentus. Pie sālīm ekvivalentus aprēķina pēc katjonu (vai anjonu) lādņu skaita: cik katjoniem lādņu, tik ekvivalentu atrodas 1 grammolekulā sāļš, piem. NaCl — viens ekviv., Na₂SO₄, CaCl₂ — divi, FeCl₃ — trīs.

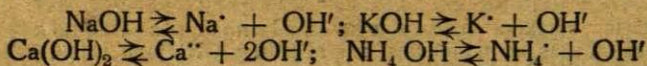
Skābes, pēc viņu disociācijas grada 0,1- normalā šķīdumā, iedala trijās grupās: stiprās (disociētas vairāk par 50⁰/o), vidējās (1—50⁰/o) un vājās (mazāk par 1⁰/o).

		Disoc. grads 0,1n šķīdumā.			Disoc. grads 0,1n šķīdumā
Stipras skābes.			Vājās skābes.		
HNO ₃	Slāpekļskābe . . .	90	H ₃ AsO ₃	Arsenpaskābe . . .	—
HCl	Chlorūdeņraža jeb sālsskābe . . .	90	H ₂ CO ₃	Ogļskābe . . .	C,12
HClO ₄	Chlorpārskābe . . .	90	HClO	Chlorapaskābe . . .	—
HClO ₃	Chlorskābe . . .	—	H ₂ S	Sērūdeņraža sk. . .	0,01
HBr	Bromūdeņraža sk. . .	90	HCN	Cianūdeņraža sk. . .	0,007
HBrO ₃	Bromskābe . . .	—	H ₃ BO ₃	Borskābe . . .	0,007
HJ	Jodūdeņraža skābe . . .	90	H ₂ SiO ₃	Silīcija jeb kram- skābe . . .	—
HJO ₃	Jodskābe . . .	—	HSbO ₃	Antimonskābe . . .	—
H ₂ SO ₄	Serskābe . . .	60	H ₂ SnO ₃	Alvasskābe . . .	—
HCNS	Rodanūdeņraža sk. . .	—	H ₂ PbO ₃	Svina skābe . . .	—
HMnO ₄	Manganpārskābe . . .	—	H ₂ MnO ₃	Manganpaskābe . . .	—
H ₅ Fe(CN) ₆	Ferricianūdeņraža skābe . . .	—	Pie vājām skābēm pieskaitami arī amfoterie hidroksīdi		
H ₄ Fe(CN) ₆	Ferrocianūdeņraža skābe . . .	—	Zn(OH) ₂	Cinka hidroksid . . .	—
H ₂ SiF ₆	Fluorsilīcijūdeņ- raža skābe . . .	—	Al(OH) ₃	Alumīnija hidroksid s . . .	—
Vidējas skābes.			Sn(OH) ₂	Stannohidroksids . . .	—
H ₂ SO ₃	Serpaskābe . . .	39	Pb(OH) ₂	Svina hidroksids . . .	—
H ₂ C ₂ O ₄	Skābepaskābe . . .	31	Sb(OH) ₃	Antimona hidroksid s . . .	—
H ₃ PO ₄	Fosforskābe . . .	12	Cr(OH) ₃	Chroma hidroksid s . . .	—
H ₃ AsO ₄	Arsenskābe . . .	12			
H ₂ F ₂	Fluorūdeņraža sk. . .	10			
H ₂ C ₄ H ₄ O ₆	Vīnskābe . . .	—			
H ₂ CrO ₄	Chromskābe . . .	—			
[H ₂ S ₂ O ₅]	Tioserskābe . . .	—			
HJO ₄	Jodpārskābe . . .	—			
HNO ₂	Slāpekļpaskābe . . .	—			
CH ₃ COOH	Etiķskābe . . .	1,3			

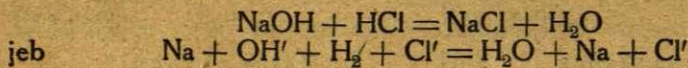
Bāzes.

Par bāzēm sauc tādus savienojumus, kuŗu molekulā atrodas —OH grupa, kas ūdens šķīdumā var atšķelties hidroksiljona OH' veidā. Hidroksiljoni krāso lakmusu zilū. Visām bāzēm kopējās īpašības ir hidroksiljona īpašības. Bāzes galvenā kārtā ir pozitivo elementu (metalu) hidr-oksidi.

Ja bāzes molekulā ir vairākas OH grupas, kas var atšķelties OH' jonu veidā, tad disociācija notiek pakāpeniski, pie kam pirmā pakāpē disociācija ir daudz stiprāka nekā turpmākās.

Hidroksiljoni ļoti labprāt savienojas ar ūdeņraža joniem, no kam ceļas ūdens: $\text{H}' + \text{OH}' = \text{H}_2\text{O}$. Tā kā H' raksturo skābi un OH' — bāzi, tad līdzvērtīgi skābes un bāzes daudzumi viens otru neitralizē: pazūd H' un OH' joni, rodas ūdens un sāls, piem.

Arī bāzes, atkarībā no viņu disociācijas grada 0,1- normalā šķīdumā, iedala stiprās (disoc. vairāk par 50⁰/o), vidējās (1—50⁰/o) un vājās (mazāk par 1⁰/o).

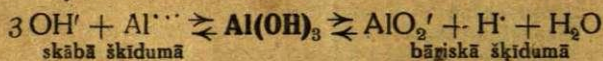
Pie stiprām bāzēm pieder alkaliju hidroksidi (sārmi): CsOH, RbOH, KOH, NaOH un LiOH; decinormalā šķīdumā tie disociē līdz 86⁰/o; tāpat sārmu zemes metalu hidroksidi: Ba(OH)₂, Sr(OH)₂ un Ca(OH)₂, kas disociē līdz 72⁰/o.

Pie vidējām bāzēm pieder sudraba oksids Ag₂O un amonija hidroksids NH₄OH. Sudraba oksids gan nešķīst ūdenī, bet par viņa bāziskumu var spriest pēc sudraba sāļu hidrolīzes. NH₄OH decinormalā šķīdumā ir disociēts līdz 1,4⁰/o, divnormalā tik līdz 0,2⁰/o.

Pie vājām bāzēm pieskaitāmi visu citu metalu hidroksidi, pie kam trīsvērtīgie ir vājāki nekā divvērtīgie, un četrvērtīgie vājāki nekā divvērtīgie un trīsvērtīgie. Ja kādam elementam ir vairākas vērtību pakāpes, tad augstākās rada vājākas bāzes nekā zemākas.

Amfoterle hidroksidi. √

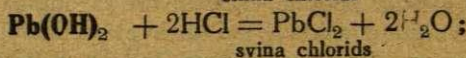
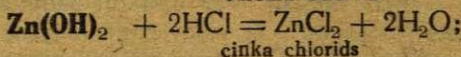
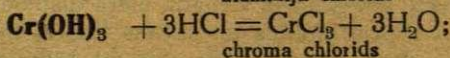
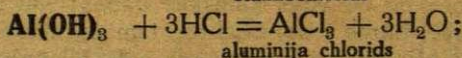
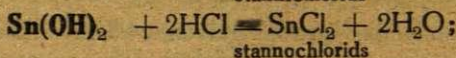
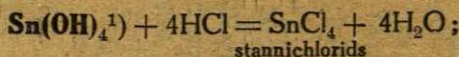
Tie ir tādi hidroksidi, kas ar stiprām skābēm darbojas kā bāzes, bet ar stiprām bāzēm (tikai NaOH un KOH!) kā skābes, t. i. mazā mērā tiem piemīt gan bāzes gan skābes īpašības. Viņu disociācija, atkarībā no apstākļiem; var norisināties divējādos virzienos:

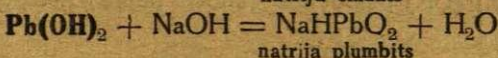
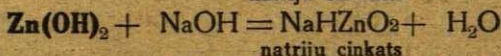
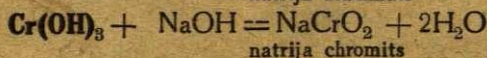
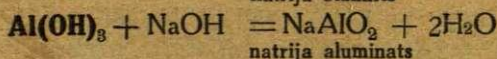
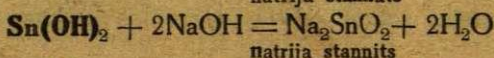
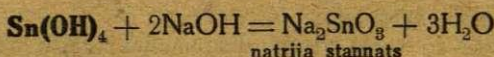

Tādā kārtā amfoterie hidroksidi var radīt divas sāļu rindas:

1) ar stiprām skābēm:

2) ar stiprām bāzēm:

Pirmā sāļu rindā (ar stiprām skābēm) amfotero hidroksidu metāls rada katjonu: $\text{AlCl}_3 \rightleftharpoons \text{Al}^{+++} + 3\text{Cl}'$; otrā sāļu rindā (ar stiprām bāzēm) amfotero hidroksidu metāls elektrolitiskā disociācijā paliek kopā ar skābekli un kopā ar skābekli rada anjonu: $\text{NaAlO}_2 \rightleftharpoons \text{Na}' + \text{AlO}_2'$.

Sāļi.

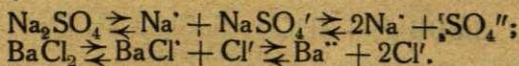
Sāļi var uzskatīt par skābēm, kuŗas ūdeņradis apmainīts pret kādu metālu vai kādu pozitīvu atomu grupu; tadēļ elektrolitiski sāļu molekulas disociējas tāpat kā skābju, tik ar to starpību, ka H joni vietā rodas metālu joni vai atomu grupas ar pozitīviem lādiņiem, piem.:

¹⁾ Ar trekniem burtiem iespējās formulas apzīmē cietu vielu vai nogulsnes.

Ja sāls sastāvā ir vairāki vienvērtīgi katjoni vai anjoni, tad viņas disociācija norisinās pakāpeniski: vispirms atšķēļas viens vienvērtīgs jons, tad otrs u. t. t.

Sāļu disociācijas grāds galvenā kārtā atkarījas no jonu vērtības, bet ne no viņu ķīmiskās dabas; vai sāls cēlusies no stipras vai vājas bāzes resp. skābes, tam šē maza nozīme. NaCl un $\text{CH}_3\text{COONH}_4$ abi gandrīz vienādā mērā disociēti, lai gan pirmā sāls cēlusies no stipras skābes un stipras bāzes, bet otrā no vidējās skābes un vidējās bāzes. Var uzstādīt šādu sāļu disociācijas likumību: ja sāls sastāv no: 1) vienvērtīga katjona un vienvērtīga anjona, 2) divvērtīga katjona un vienvērtīga anjona, 3) vienvērtīga katjona un divvērtīga anjona, tad tā ir stipri disociēta; 4) no divvērtīga katjona un divvērtīga anjona, tad tā ir vidēji disociēta.

Sālis ar trīsvērtīgiem un četrvērtīgiem katjoniem disociējas vēl mazākā mērā nekā ceturta vietā minētās, bet tomēr vairāk par 1% decinormalā šķīdumā.

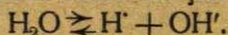
Šematiski šo četru grupu disociācijas grādu decinormalā šķīdumā var izteikt sekošā kārtā, apzīmējot katjonu ar K un anjonu ar A:

1) $K^+ + A^-$ kā $\text{KNO}_3, \text{NH}_4\text{Cl}, \text{NaCN}$	86%
2) $K^{++} + 2A^-$ kā $\text{CaCl}_2, \text{Zn}(\text{NO}_3)_2, \text{MgBr}_2$	72%
3) $2K^+ + A^{--}$ kā $(\text{NH}_4)_2\text{S}, \text{Na}_2\text{SO}_4, \text{K}_2\text{CrO}_4$	72%
4) $K^{++} + A^{--}$ kā $\text{CuSO}_4, \text{ZnSO}_4, \text{MgSO}_4$	45%

Kā izņēmumi no šā likuma minami: CdCl_2 —47%, HgCl_2 —0,01% un $\text{Hg}(\text{CN})_2$; pēdējais gandrīz nemaz nedisociējas.

Ūdens disociācija.

Ari ķīmiski tīrs ūdens saskaldās jonus, tikai ļoti mazā mērā.

Ķīmiski tīra ūdens disociācija ir tik maza, ka 1 grammolekula (18 gr.) ūdens jonu veidā atrodama tikai 10 miljonus litru ūdens jeb 1 litrā 10^{-7} molekulas. Tā kā ūdens disociācija dod H^+ un OH^- jonus, t. i. skābi un bāzi vienādā daudzumā, tad ķīmiski tīra ūdens reakcija ir neitrāla: tas nepārvērš ne sarkana, ne zila lakmusa krāsu. Bet ja ūdeni ir izšķīdinātas sālis, tad dažos gadījumos arī šī niecīgā H^+ un OH^- jonu koncentrācija atstāj uz tām stipri jūtamu iespaidu. Sk. hidrolīzi.

Disociācijas atkarība no šķīduma koncentrācijas un temperatūras.

Tā kā ūdens iedarbība uz izšķīdināto vielu ir disociācijas cēlonis, tad pats par sevi saprotams, ka lielākā ūdens daudzumā viens un tas pats izšķīdinātais vielas daudzums ir stiprāk disociēts

nekā mazākā, jo atšķaidītākā šķīdumā joni atrodas viens no otra tālāk un tiem grūtāk sastapties un savienoties. Koncentrētos šķīdumos disociācijas grāds (t. i. izšķīdušās vielas jonizētā daļa procentos) ir mazāks nekā atšķaidītos; ja šķīdumu atšķaida ar ūdeni, tad disociācijas grāds pamazām pieaug. Ļoti atšķaidītos šķīdumos (ap 0,001-normālos) gandrīz visas skābes, bāzes un sāļi ir pilnīgi (100% disociētas).

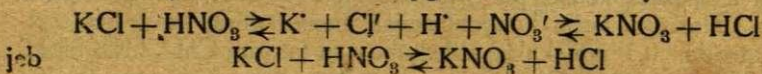
Lai gan disociācijas grāds ar šķīduma atšķaidīšanos pieņemas, tomēr jonu koncentrācija, t. i. jonu daudzums 1 litrā šķīduma, pamazinajas, jo disociācija nav proporcionāla atšķaidījumam. Divnormāla HNO_3 -skābe, kuņas disociācijas grāds ir 68%, satur 1 litrā šķīduma $2.1.0,68 = 1,36$ gr. H⁺ jonu, bet decinormāla kuņas disociācijas grāds ir 90%, tikai $0,1.1.0,90 = 0,09$ gr H⁺ jonu. Protams, ļoti koncentrētās ūdeni nesaturošās skābēs H⁺ jonu arī ir ļoti maz: konc. 98%-īgās H_2SO_4 -skābes disociācijas grāds ir 0,7%; metāliskais cinks uz šādu koncentrētu skābi iedarbojas lēnāk, nekā uz atšķaidītu skābi.

No šķīduma temperatūras disociācijas grāds atkarīgs diezgan mazā mērā. Pie sālim un dažām skābēm (H_3PO_4 , CH_2ClCOOH , H_2F_2) ar temperatūras celšanos novērojama disociācijas grāda pamazināšanās; pie citām skābēm (H_3AsO_4 , H_3BO_3 , HCN , CH_3COOH , H_2CO_3) ar temperatūras celšanos pieaug arī disociācijas grāds. Kā izņēmums minams ūdens: ķīmiski tīrs ūdens disociācija ar temperatūras celšanos pieaug lielā mērā: pie 100° tā ir 22 reiz lielāka, nekā pie 0°, un 6 reiz lielāka, nekā pie istabas temperatūras (18°).

Lai gan disociācijas grāds ar temperatūras celšanos pie daudzām vielām krit, tomēr šo vielu ūdens šķīdumi karstumā reaģē daudz ātrāk un elektrību vada labāk nekā aukstumā. Tas ceļas no tam, ka karstos šķīdumos joni pārvietojas daudz ātrāk nekā aukstos.

Darbīgo masu likums un ķīmiskais līdzsvars.

Ja kalija chlorīdu aplej ar slāpekļskābi, tad šķīdumā atrodas abas šīs vielas nedisociētā stāvoklī un arī viņu joni. No šo jonu sastapšanās un atkalsavienošanās rodas ne tikai ņemtās vielas KCl un HNO_3 , bet arī KNO_3 un HCl, jo visi šķīdumā esošie katjoni un anjoni var savienoties savā starpā par nedisociētām vielām visās iespējamās kombinācijās. Tādā kartā no KCl un HNO_3 pa daļai rodas arī KNO_3 un HCl. Gluži tas pats, iznāktu, ja KNO_3 aplietu ar HCl, jo tad šķīdumā būtu tie paši joni un tās pašas vielas. Tādēļ var rakstīt šādu apgriezenisku reakciju:

Tā kā ikkatrai no šām četrām vielām šķīdumā ir stingri noteikts disociācijas grāds, tad viņas visas atrodas savstarpējā līdzsvarā. Matemātiski šo līdzsvaru var izteikt ar šādu nolīdzinājumu, kur a, b, c un d atbilstoši apzīmē vielu KCl, HNO₃, KNO₃ un HCl koncentrāciju, piem., šo vielu ekvivalentu daudzumu 1 litrā šķīduma:

$$\frac{c \cdot d}{a \cdot b} = K,$$

kur K ir pastāvīgs skaitlis jeb konstanta, kas nav atkarīga no šo četru vielu relatīvā vai absolūtā daudzuma un šķīduma koncentrācijas, bet ir atkarīga no ārējiem apstākļiem (temperaturā un spiediena). Citādi koncentrācijas vēl apzīmē ar kantainām iekavām ap vielas vai jona simbolu, piem., [KCl]; šāds koncentrāciju apzīmējuma veids daudz uzskatāmāks, un augšā minētais nolīdzinājums tad būtu

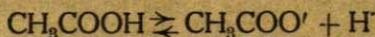
$$\frac{[\text{KNO}_3] \cdot [\text{HCl}]}{[\text{KCl}] \cdot [\text{HNO}_3]} = K,$$

kur [KCl] = a, [HNO₃] = b u. t. t. No tā redzams, ka ja KCl grib pārvērst par KNO₃, tad jāņem HNO₃ pārākums, jo tad saucēja reizinātājs [HNO₃] palielināsies, un tā kā K nemainās, tad tai pašā laikā pamazināsies saucēja reizinātājs [KCl] un palielināsies skaitītāja reizinātāji [KNO₃] un [HCl].

So darbīgo masu likuma formulā vārdiem var izteikt sekošā kārtā: apgriezeniskās reakcijās līdzsvara stāvoklī vienas puses vielu koncentrāciju reizinājums, dalīts ar otras puses vielu koncentrāciju reizinājumu, ir pastāvīgs lielums jeb konstanta. Vispār, ja $m\text{A} + n\text{B} \rightleftharpoons p\text{C} + q\text{D}$, tad $\frac{[\text{A}]^m \cdot [\text{B}]^n}{[\text{C}]^p \cdot [\text{D}]^q} = K$, kur A, B, C un D apzīmē darbīgās vielas šķīdumā, bet m, n, p un q šo vielu molekulu skaitu un K konstantu.

Disociācijas konstanta.

Visas jonizēšanās reakcijas arī ir apgriezeniskas līdzsvara reakcijas: nedisociētā daļa atrodas līdzsvarā ar disociēto, piem.,

un līdzsvara konstantu $K = \frac{[\text{CH}_3\text{COO}'] \cdot [\text{H}']}{[\text{CH}_3\text{COOH}]}$ var atrast, ja formulā ieliek skaitļus, kas apzīmē darbīgo masu koncentrāciju. Šos skaitļus var dabūt no etiķskābes disociācijas grāda: 0,1 n šķīdumā pie 18° tas ir mazliet lielāks par 1,3%. Nedisociētā daļa tā tad ir 98,7%. Darbīgo masu koncentrācijas, ņemot vērā, ka 1 litrā šķīduma atrodas 0,1 molekulas etiķskābes un kā joni CH₃COO' un H' rodas vienādā mērā, ir šādas: disociētā daļa 1,3% = 0,013;

$[CH_3COO'] = [H'] = 0,1 \cdot 0,013 = 0,0013$; nedisociētā daļa $98,7\% = 0,987$; $[CH_3COOH] = 0,1 \cdot 0,987 = 0,0987$; Līdzsvara konstanta $K = \frac{[CH_3COO'] \cdot [H']}{[CH_3COOH]} = \frac{0,0013 \cdot 0,0013}{0,0987} \approx 1,8 \cdot 10^{-5}$. Līdzsvara konstantu jonizēšanās reakcijās sauc par disociācijas konstantu. Tai liela nozīme, jo viņa raksturo skābes un bāzes stiprumu.

Ja kāda viela ir disociēta ļoti maz, kā, piem., H_2O , tad nolīdzinājumā $\frac{[H'] \cdot [OH']}{[H_2O]} = K$ saucēju, kas apzīmē nedisociētās daļas koncentrāciju, var uzskatīt par nemainīgu lielumu un pie konstantas aprēķināšanas pavisam neievērot. Tā kā 1 litrā ūdens atrodas tikai 10^{-7} ekvivalentu H' un OH' jonu, tad $K = [H'] \cdot [OH'] = 10^{-7} \cdot 10^{-7} = 10^{-14}$ (pie 23°).

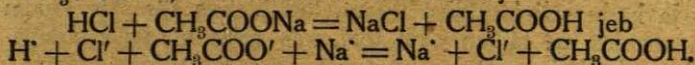
No šā pēdējā nolīdzinājuma redzams, ka H' un OH' joni ūdens šķīdumā kopā var atrasties tikai tādā daudzumā, ka viņu koncentrāciju reizinājums ir līdzīgs 10^{-14} ; cik reiz viena jona koncentrācija pieaug, tik pat reiz otra jona koncentrācijai jāpamazinājas, tad tie atradīsies līdzsvarā.

Darbīgo masu likums jonizēšanās reakcijās ir pilnīgi pareizs tikai pie vidēji un vāji disociētiem elektrolītiem; pie stipri disociētiem (vairāk par 50%) elektrolītiem viņa matemātiskā izteiksme dod tikai aptuvēm pareizus rezultātus.

Kā var pamazināt H' un OH' jonu koncentrāciju.

Analitiskā praksē bieži jāpamazina šķīduma skābums vai bāziskums, neatšķaidot to pārāk daudz ar ūdeni un nepieliekot sārmu, resp., skābi.

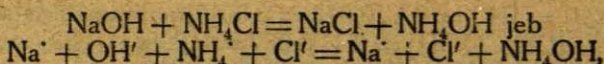
Ja šķīdums ir skābs no kādas stipri disociētas skābes klātbūtnes, tad H' jonu koncentrāciju var pamazināt pieliekot kādas vājas vai vidējas skābes sāli. Ja pie HCl -skābes šķīduma pieliek CH_3COONa , tad lielākā daļa H' jonu tūlīt savienojas ar CH_3COO' joniem, jo etiķskābe disociēta daudz mazākā mērā nekā HCl -skābe. Ja 2-normalai HCl -skābei pieliek ekvivalentu daudzumu sausa CH_3COONa , tad norisinās šāda reakcija:

Stipri disociētās HCl -skābes vietā stājas vāji disociētā etiķskābe, jo stipra skābe izspiež vāju no viņas sāls. Divnormalā šķīdumā HCl -skābes disociācija ir 66% , bet etiķskābes tikai $0,2\%$; tādā kārtā H' jonu koncentrācija pamazinājas $66:0,2 = 330$ reiz, no $2 \cdot 0,66 = 1,32$ gr H' jonu litrā līdz $2 \cdot 0,002 = 0,004$ gr H' jonu litrā.

Līdzīgā kārtā var pamazināt arī OH' jonu koncentrāciju, ja stipri disociētai bāzei, piem., $NaOH$ pieliek kādas vājas vai vidējas bāzes sāli, piem.: NH_4Cl ; tad rodas samērā maz disociēts NH_4OH :

jo stiprākā bāze izspiež vājako no viņas sāls.

Ja H' vai OH' jonu koncentrācija vēl vairāk jāpamazina, tad to izdara uz masu darbības likuma pamata, pieliekot vājai skābei kādu viņas stipri disociētu sāli un vājai bāzei atkal viņas sāli. Ja decinormalai etiķskābei (disoc. 1,3%) pieliek CH_3COONa (disoc. 86%), tad šķīdumā rodas daudz $\text{CH}_3\text{COO}'$ jonu, un etiķskābes

līdzsvars
$$\frac{[\text{CH}_3\text{COO}'] \cdot [\text{H}']}{[\text{CH}_3\text{COOH}]} = K = 1,8 \cdot 10^{-5}$$
 tiek traucēts tai ziņā,

ka H' reizinātājs $[\text{CH}_3\text{COO}']$ no Na-acetata pielikšanas palielinājas no 0,1.0,013 līdz 0,1.0,86. Ieliekat šos skaitļus nolīdzinājumā dabūsim

$$\frac{[0,1 \cdot 0,86] \cdot [\text{H}']}{[\text{CH}_3\text{COOH}]} = K = 1,8 \cdot 10^{-5}.$$

Ja salīdzinām šo formulu ar formulu 13 l. p. no kuņas tika aprēķināta etiķskābes disociācijas konstanta, tad redzam, ka pirmais skaitītāja reizinātājs ir palielinājies 0,1.0,86:0,0013 = 66 reiz. Tik pat reiz, lai nemainītos konstanta K , jāpamazinājas otram skaitītāja reizinātājam $[\text{H}']$, jo saucējs $[\text{CH}_3\text{COOH}]$ nevar daudz pieaugt, tādēļ ka jau sākumā, pirms CH_3COONa pielikšanas, tas bija 0,1.0,987 un etiķskābes disociācijai pamazinoties līdz 0% skaitlis 0,987 būs līdzīgs 1 jeb viss saucējs līdzīgs 0,1. Šāda samērā niecīga saucēja mainīšanās ir bez nozīmes. Tā tad, lai konstanta K nemainītos, otram skaitītāja reizinātājam $[\text{H}']$ jāpamazinājas tik pat reiz, cik reiz palielinājas pirmais skaitītāja reizinātājs $[\text{CH}_3\text{COO}']$, t. i. 66 reiz. H' jonu koncentrācija tadā kārtā pamazinājas no 0,1.0,013 = 0,0013 gr H' jonu litrā pirms Na-acetata pielikšanas līdz 0,013:66 = 0,00002 gr H' jonu litrā pēc šās sāls pielikšanas.

Glūzi tāpat un tikpat lielā mērā var pamazināt OH' jonu koncentrāciju, ja pie NH_4OH šķīduma pieliek NH_4Cl vai kādu citu amonija sāli.

Hidrolīze.

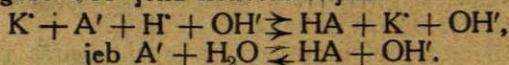
Ja kādu sāli izšķīdina ūdenī, tad blakus šās sāls joniem mazā mērā atrodas arī H' un OH' joni, kas ceļas no paša ūdens disociācijas. Pēdējie nostājas līdzsvarā arī ar izšķīdinātās vielas anjonu un katjonu. Apzīmējot sāls katjonu ar K' un anjonu ar A' , var uzrakstīt šādas četras līdzsvara reakcijas:

Tādā kārtā līdzsvarā piedalās pavisam četras vielas un četri joni. Cik no kuņas vielas atrodas nedisociētā, cik disociētā veidā, atkarājas no šo vielu un viņu jonu ķīmiskās dabas, koncentrācijas, pa daļai arī no ārējiem apstākļiem — spiediena un temperatūras.

Ja skābe HA ir mazāk disociēta nekā bāze KOH, tad viena daļa šķīdumā esošo H' jonu savienojas ar sāls anjonu; tas traucē līdzsvaru starp H' un OH' joniem ūdenī, tādēļ jaunas H₂O molekulas saskaldās jonus, līdz kamēr iestājas līdzsvars starp zūdošo H' un pieaugošo OH' jonu koncentrācijām:

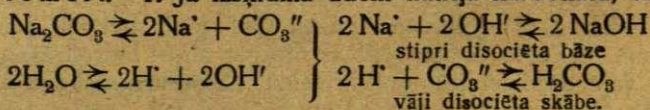

Tādā kārtā ūdens ar savu jonu starpniecību pa daļai sadala sāli: rodas mazā mērā vāja skābe un stipra bāze; tā kā OH' joni šķīdumā ir pārsvarā, tad reakcija ir bāziska.

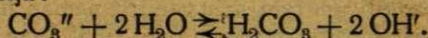
Ja sāls cēlusies no stipras skābes un vājas bāzes, tad tādā pašā kārtā no H' un OH' jonu iedarbības uz sāls katjonu un anjonu rodas stipri disociēta skābe un vāji disociēta bāze: šķīdumā rodas H' jonu pārkums un tas rāda skābu reakciju.

Šādu sāls sadalīšanos zem ūdens iespaids par brīvu bāzi un brīvu skābi sauc par hidrolīzi.

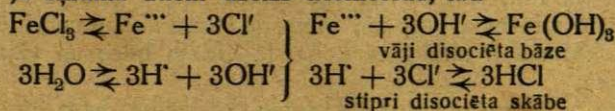
Piemēri. 1. Ja izšķīdina ūdenī nātrija karbonātu, tad

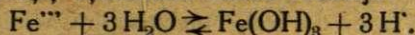
Sāļi Na₂CO₃ šķīstot ūdenī no šķīduma pazūd ūdens H' joni, jo tie savienojas ar CO₃'' jonu par maz disociētu H₂CO₃ skābi, tādēļ jaunas H₂O molekulas saskaldās, lai nezustu līdzsvars starp H' un OH' joniem. Hidrolīzi tādā kārtā izsauc CO₃'' jons, saistot H' un atstādams OH' jonus pārkumā, no kam rodas šķīdumā bāziska reakcija:

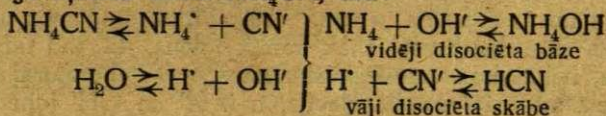
2. Ja šķīdina ūdenī dzelzs trichlorīdu, tad

Šai gadījumā Fe''' jons saista ūdens OH' jonus un tādā kārtā izsauc pastiprinātu H₂O molekulu saskaldīšanos. Brīvi palikušie H' joni piešķir šķīdumam skābu reakciju:

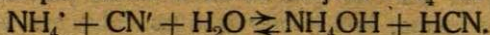
3. Ja šķīdina ūbenī NH₄CN, tad:

Šini gadījumā no šķīduma pazūd abi ūdens joni: OH' saistās ar NH₄' par maz disociētu bāzi NH₄OH un H' ar CN' par vēl mazāk disociētu skābi HCN; šo abu vielu disociāciju uz masu

darbības likuma pamata spiež atpakaļ stipri disociētais NH_4CN ar saviem NH_4^+ un CN^- joniem. Hidrolīze šini gadījumā ir sevišķi stipra, jo tai par cēloni ir tiklab katjons NH_4^+ kā anjons CN^- :

Šķīdumā reakcija šai gadījumā ir bāziska, jo bāze NH_4OH ir nesamērojami stiprāk disociēta nekā skābe HCN .

Sālis, attiecībā pret hidrolīzi, var iedalīt četrās grupās:

1. Ja sāls cēlusies no stipras bāzes un stipras skābes, kā piem. NaCl , tad ne H^+ ne OH^- joni no šķīduma nepazūd: tādēļ šādu sāļu hidrolīzes grāds ir niecīgs, tāds pat kā ūdens disociācijas grāds, un šķīduma reakcija ir neitrāla.

2. Ja sāls cēlusies no stipras bāzes un vājas skābes, kā piem., Na_2CO_3 , tad no šķīduma pazūd H^+ joni, bet OH^- jonu koncentrācija pieaug. Šādu sāļu hidrolīzes grāds nav liels, ap 1% 0,1 n šķīdumā, izņemot tos gadījumus, kad vājā skābe atdalās no šķīduma nogulšņu veidā (H_2SiO_3) vai gāzes veidā (H_2S , H_2CO_3 , HCN), tad tas ir lielāks. Šķīduma reakcija sārmaina.

3. Ja sāls cēlusies no vājas bāzes un stipras skābes, kā piem., FeCl_3 , tad no šķīduma pazūd OH^- joni, bet H^+ jonu koncentrācija pieaug. Šādas sāļi ir diezgan stipri hidrolizētas, sevišķi tad, ja vājā bāze izkrit nogulšņu veidā. Šķīduma reakcija skāba.

4. Ja sāls cēlušies no vājas bāzes un vājas skābes, kā piem., NH_4CN , tad no šķīduma pazūd tiklab H^+ kā OH^- joni. Šādas sāļi hidrolizējas lielā mērā arī tad, ja skābe un bāze paliek šķīdumā (NH_4CN 0,1 n šķīd. ap 30%). Šķīduma reakcija šai gadījumā ir atkarīga no relatīvā skābes un bāzes stipruma.

Tā kā skābe un bāze teoretiski reti kādā sāli ir vienādā stiprumā, tad absolūti neitrālu sāļu gandrīz nemaz nav. Bet praktiski ar lakmusu starpību starp H^+ un OH^- jonu koncentrācijām var atrast tik tad, ja bāze un skābe, kas sāli veidojušas, ņemtas no dažādām stipruma grupām, piem. ja stipra skābe un vidēja bāze, tad sāļi šķīdumā ir skāba reakcija, ja vidēja bāze un vāja skābe, tad bāziska.

Savā ziņā izņēmums ir NH_4OH : kā brīva bāze tā pieskaitāma pie vidējām; bet visas amonija sāļi ar visstiprāko skābju anjoniem ūdens šķīdumā ir gandrīz neitrālas. Tas izskaidrojams ar to, kā bāziskā šķīdumā lielākā daļa NH_3 nav pārvērtusies par hidratu NH_4OH (Treadwell, Analytische Chemie I, 13, 1920).

Sāļu hidrolīzes grāds vēl ir atkarīgs no šķīduma koncentrācijas un temperatūras. Atšķaidītos šķīdumos uz viena un ta paša sāls daudzuma iznāk vairāk ūdens, tā tad arī H^+ un OH^- jonu, nekā koncentrētos šķīdumos. Temperatūrai ceļoties pieaug lielā mērā ūdens disociācija, t. i. H^+ un OH^- jonu koncentrācija. Tādēļ atšķaidītos šķīdumos hidrolīzes grāds ir lielāks nekā koncentrētos un karstos lielāks nekā aukstos.

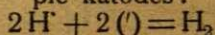

Oksidēšana un reducēšana.

Daudziem elementiem piemīt īpašība, radīt savienojumus ar citiem elementiem ar dažādu vērtību skaitu. Tā sērs var būt negatīvi divvērtīgs sērūdeņradī H_2S un visos sulfidos, pozitīvi četrvērtīgs sēra dioksidā SO_2 un visos sulfītos un pozitīvi sešvērtīgs sērskābē H_2SO_4 un visos sulfatos. Ja ķīmiskā reakcijā kāda elementa vērtību skaits mainās, tad notiek šā elementa oksidēšana vai reducēšana.

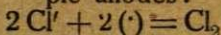
Par oksidēšanu sauc kāda elementa pozitīvo vērtību jeb lādiņu skaita pavairošanu, par reducēšanu pretējo procesu: pozitīvo vērtību skaita pamazināšanu vai negatīvo pavairošanu. Līdzekļus, ar kuriem šādas operācijas var izdarīt, sauc par oksidētājiem resp. reducētājiem. Arī elektriskā strāva var oksidēt un reducēt, jo tā var dot pozitīvos un negatīvos lādiņus: katode dod negatīvos lādiņus — reducē, anode pozitīvos — oksidē. Ja elektrolizē HCl -skābi, tad

pie katodes:

ūdeņraža joni dabū negatīvos jeb zaudē pozitīvos lādiņus: reducēšana

pie anodes:

chlorjoni dabū pozitīvos jeb zaudē negatīvos lādiņus: oksidēšana.

Elementi var iegūt pozitīvās vērtības, savienojoties ar skābekli, chloru, bromu, sēru vai citu kādu negatīvu elementu, piem. $Cu + Cl_2 = CuCl_2$ ($Cu'' + 2Cl'$). Tādēļ par oksidēšanu sauc arī skābekļa, chlora, sēra vai cita kāda negatīva elementa pievienošanu un par reducēšanu šo elementu atņemšanu no savienojuma. Ja kāds negatīvs elements oksidē, t. i. piešķir kādam citam (pozitīvam) elementam pozitīvos lādiņus, tad viņš pats šos lādiņus zaudē, t. i. reducējas. Tādēļ pozitīvu elementu pievienošana ir reducēšana, šo elementu atņemšana — oksidēšana.

Par pozitīviem elementiem sauc tādus, kam ir liela tieksme pievienot pozitīvos lādiņus, par negatīviem tādus, kam liela tieksme pievienot negatīvos lādiņus. Periodiskā sistēmā elementu pozitīvais raksturs pieaug no augšas uz leju un no labās puses uz kreiso. Vispozitīvākais elements ir I. grupas sārmu metālu apakšgrupā; tas ir cēzijs. Cēzijs spēj atņemt visiem citiem elementiem pozitīvos lādiņus un izspiest tos no viņu savienojumiem. Elementu negatīvais raksturs pieaug no apakšas uz augšu un no kreisās puses uz labo. Visnegatīvākais elements atrodas VII. grupas halogēnu apakšgrupā; tas ir fluors. Fluors spēj atņemt visiem citiem elementiem negatīvos lādiņus un izspiest tos no viņu savienojumiem.

Ikviena oksidēšanas reakcija tai pašā laikā ir ar reducēšanas reakcija; cik pozitīvo lādiņu oksidētājs zaudē, tik pat daudz reducētājs iegūst: oksidētājs reducējas, reducētājs oksidējas.

Oksidētāji ir visi negatīvie elementi brīvā veidā: O_2 , Cl_2 , Br_2 , J_2 , sērs, vai arī vielas, kas var atbrīvot negatīvos elementus in statu nascendi: O_3 , H_2O_2 , visi pārskābļi jeb peroksīdi, $K_2Cr_2O_7$, $KMnO_4$, HNO_3 , HNO_2 un visas citas vielas, kas var reducēties.

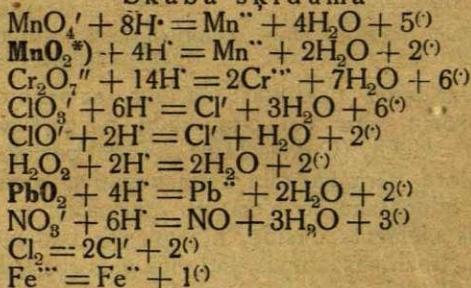
Reducētāji ir pozitīvie elementi brīvā veidā: ūdeņradis un visi necēlie metali, ūdeņradis in statu nascendi un vielas, kas pašas viegli oksidējas: H_2S , metālu sulfīdi, HJ , SO_2 , divvērtīgie alvas un dzelzs savienojumi u. c.

Daži oksidētāji var darboties arī kā reducētāji, ja tie nāk sakarā ar spēcīgāku oksidētāju, nekā tie [paši, piem. HNO_3 un H_2O_2 skābā šķīdumā spēj reducēt permanganātu: $LiNO_2$ oksidējas par HNO_3 , bet H_2O_2 atskalda divus ūdeņraža atomus, kas tad darbojas kā reducētāji.

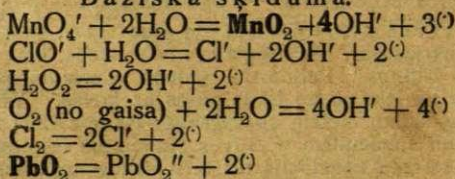
Kā darbojas oksidētāji un reducētāji.

O_3 un H_2O_2 atbrīvo vienu O atomu in statu nascendi, kas tieši pievienojas oksidējamai vielai: $SO_2 + O_3 = SO_3 + O_2$; $H_2SO_3 + H_2O_2 = H_2SO_4 + H_2O$. Arī brīvs O_2 vai nu tieši pievienojas oksidējamai vielai, vai arī atņem tai ūdeņradi: $S + O_2 = SO_2$; $2H_2S + O_2 = 2H_2O + 2S$. Tādu oksidētāju darbību, kas ūdens šķīdumā jonizējas, vislabāk var izteikt ar šematiskiem jonu nolīdzinājumiem, jo tad var redzēt, cik pozitīvo lādiņu kuŗš var atbrīvot.

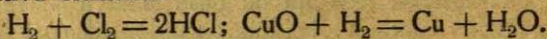
Skābā šķīdumā

Bāziskā šķīdumā.

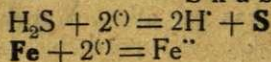

Kā reducētājs H_2 un H (in statu nascendi) vai nu pievienojas reducējamai vielai, vai arī atņem tai skābekli vai citu kādu negatīvu elementu:

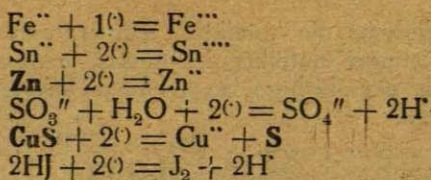
Reducētāju darbība šķīdumos.

Skābā.

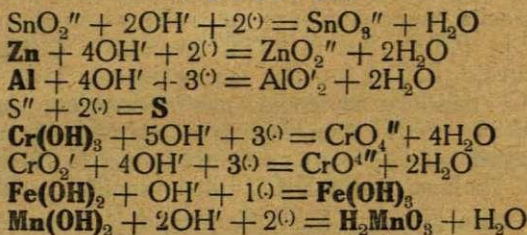

*) Trekniem burtiem apzīmētas cietas vielas vai nogulsnes.

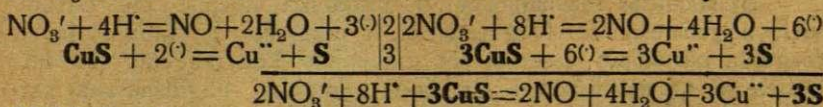

B ā z i s k ā.

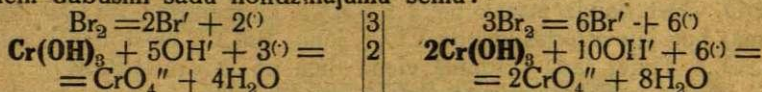

Ja jāsastāda kādu divu vielu oksidēšanas-reducēšanas nolīdzinājums, tad oksidētāja un reducētāja nolīdzinājumu šemas uzraksta vienu zem otras un pareizina katru ar tādu skaitli, lai tas lādiņu skaits, ko atbrīvo oksidētājs, būtu līdzīgs tam, ko saista reducētājs. Tad, pēc abu nolīdzinājumu saskaitīšanas, kopējā nolīdzinājumā brīvu lādiņu vairs nebūs. Šķīdinot CuS atšķaidītā HNO₃-skābē notiek šāda oksidēšanas-reducēšanas reakcija:

Molekularais nolīdzinājums: $8\text{HNO}_3 + 3\text{CuS} = 2\text{NO} + 4\text{H}_2\text{O} + 3\text{Cu}(\text{NO}_3)_2 + 3\text{S}$

Oksidējot Cr(OH)₃ bāziskā šķīdumā par CrO₄^{··} ar bromūdeni dabūsim šādu nolīdzinājumu šemu:

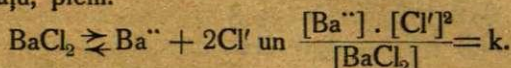
Molekularais nolīdzinājums: $2\text{Cr}(\text{OH})_3 + 10\text{NaOH} + 3\text{Br}_2 = 2\text{Na}_2\text{CrO}_4 + 6\text{NaBr} + 8\text{H}_2\text{O}$

Šķīstamības reizinājums.

Ja pie koncentrēta barija chlorīda šķīduma pielej konc. HCl-skābi vai konc. KCl-šķīdumu, tad pa daļai izkrit šķīdumā esošais BaCl₂. To pašu var novērot, ja šķīdumam pieliek kādu citu sāli, kas lielā daudzumā satur Ba^{··} vai Cl['] jonus. Vispār var teikt, ka ikvienas sāls šķīstamība pamazinājas, ja šķīdumā ievieš kādu citu vielu ar kopēju jonu. Šo parādību var izskaidrot sekošā kārtā.

Piesātinātā šķīdumā pie noteiktas temperatūras tilpuma vienībā var atrasties stingri noteikts izšķīdušas nedisociētas vielas daudzums; pēdējais pēc darbīgo masu likuma atrodas līdzsvarā ar disociēto daļu, piem.

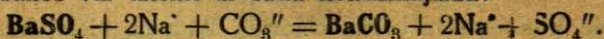

Ja nu no ārienes šķīdumā ievēd Ba'' vai Cl' jonus, tad šo jonu koncentrācija šķīdumā pieaug un reizē ar to pieaug arī viss skaititājs $[\text{Ba}''] \cdot [\text{Cl}']^2$; bet tā kā k nemainās, tad acīmredzot pieaug arī saucējs $[\text{BaCl}_2]$, un tas var notikt tik tādā kārtā, ka joni Ba'' un Cl' pa daļai savienojas par nedisociētu BaCl_2 . Bet tā kā šķīdums jau priekš tam bija piesātināts ar nedisociētu BaCl_2 , tad tagad tas kļūst pārsātināts ar šo vielu un tādēļ viena daļa no šķīdumā esošā BaCl_2 izkrit nogulsņu veidā.

Ja kāda viela ļoti maz šķīst ūdenī, tad visa izšķīdusē daļa ir pilnīgi disociēta un tādā gadījumā vielas šķīstamība ir tieši atkarīga no šķīdumā esošo šās vielas jonu koncentrāciju reizinājuma, piem., BaSO_4 šķīstamība ūdenī ir atkarīga no ūdenī jau esošo Ba'' un SO_4'' jonu daudzuma, t. i. no kāda pastāvīga skaitļa $k = [\text{Ba}''] \cdot [\text{SO}_4'']$, ko sauc par šķīstamības jeb jonu reizinājumu. Ja šķīdumā jau atrodas kāds no šiem joniem, tad BaSO_4 šķīstamība viņā būs mazāka nekā tirā ūdenī.

Šķīstamības reizinājumam ir praktiska nozīme pie dažādu vielu nogulsnešanas. Nogulsnešana ir pilnīgāka, ja šķīdumā ievēd reaģenta pārākumu (izņemot tos gadījumus, kad reaģents var darboties arī uz nogulsnēm): Ba'' jonu pilnīgākai nogulsnešanai šķīdumā jāievēd SO_4'' jonu pārākums, SO_4'' jonu nogulsnešanai Ba'' jonu pārākums.

Uz šķīstamības reizinājuma pamata BaSO_4 var pārvērst par BaCO_3 , vārot to ar koncentrētu Na_2CO_3 šķīdumu. Tirā ūdenī BaSO_4 šķīst daudz mazāk nekā BaCO_3 ; koncentrētā Na_2CO_3 šķīdumā, kur jau atrodas daudz CO_3'' jonu, BaCO_3 šķīst mazāk nekā BaSO_4 . Tādēļ šādā šķīdumā viena daļa no izšķīdušā BaSO_4 , t. i. Ba'' joniem pāriet nogulsnēs BaCO_3 veidā. No tam šķīstamības reizinājumā $[\text{Ba}''] \cdot [\text{SO}_4''] = k$ pirmais reizinātājs pamazinajas un šķīdums attiecībā pret BaSO_4 nav vairs piesātināts; tādēļ viena daļa no vēl neizšķīdušā BaSO_4 pāriet šķīdumā un atkal izkrit BaCO_3 veidā. Abas šās reakcijas — BaSO_4 šķīšanu un BaCO_3 nogulsnešanos var izteikt ar šādū nolīdzinājumu:

Šis process notiek tik ilgi, līdz kamēr šķīdumā s : krājas tik daudz SO_4'' jonu, ka abu vielu šķīstamības reizinājums $[\text{Ba}''] \cdot [\text{SO}_4''] = k$ un $[\text{Ba}''] \cdot [\text{CO}_3''] = k_1$ reizinātājs $[\text{Ba}'']$ ir vienāds, jo tad BaSO_4 un BaCO_3 šķīstamība šini šķīdumā ir vienāda. Ja tagad no nogulsnēm nolej SO_4'' jonus saturošo Na_2CO_3 šķīdumu un tā vietā ņem jaunu, tad, šo operāciju atkārtējot vairākas reizes, visu BaSO_4 var pārvērst par BaCO_3 .

Kvalitatīvās ķīmiskās analīzes gaita.

Kvalitatīvā analīze sadalās sekošās daļās:

- 1) priekšmēģinājumos,
- 2) vielas sagatavošanā analīzei slapjā ceļā,
- 3) katjonu jeb elektropozitīvo sastāvdaļu uzmeklēšanā un
- 4) anjonu jeb elektronegatīvo sastāvdaļu uzmeklēšanā.

I. PRIEKŠMĒĢINĀJUMI.

Priekšmēģinājumu nolūks — ātri un ar vienkāršiem līdzekļiem izzināt analizējamās vielas varbūtējo sastāvu un tādā kārtā paredzēt un novērst slapjās analīzes gaitā traucējumus un sarežģījumus. Priekšmēģinājumus izved galvenā kārtā ar sausu analizējamo vielu. Ja analīzē dots šķidrums, tad viena šķidruma daļa jāiztvaicē, un priekšmēģinājumi jāizved ar sauso atlikumu.

Ieteicami sekoši priekšmēģinājumi:

- 1) karsēšana karsējamā stobriņā,
- 2) reducēšana ar Na_2CO_3 uz ogle,
- 3) krāsainas boraka vai fosforsāls pārles pagatavošana,
- 4) izmēģinājums ar nespīdīgas liesmas nokrāsošanu,
- 5) uzšodrējums uz aukstas porcelāna bļodiņas dibena,
- 6) oksidējošs sakausējums,
- 7) apstrādāšana ar H_2SO_4 -skābi un
- 8) apstrādāšana ar NaOH -sārnu.

1. Karsēšana karsējamā stobriņā.

Sausu analizējamo vielu ievieto šaurā mēģināmā vai sevišķi pagatavotā karsējamā stobriņā, tā ka lai neaptašķītos stobriņa sienas. Vielu karsē uz pamazinātas liesmas, stobriņu turot horizontāli vai drusku ieslīpi, no sākuma pamazām, tad arvienu stiprāk, līdz sarkanai kvēlei. Ja analizējamā viela satur mitrumu, konstitūcijas vai kristalūdeni, tad stobriņa sienas drīz vien pārklājas ar sīkām ūdens piliņiem, kas traucē novērošanu. Ūdeni izslauka ar sarullētu filtrpapīra strēmelīti un karsēšanu turpina. Pa karsēšanas laiku var novērot sekošas pārmaiņas ar analizējamo vielu.

a) Karsējamā viela sublimē.

Ģaltu sublimātu dod: NH_4Cl , NH_4Br , NH_4I ; As_2O_3 , As_2O_5 , Sb_2O_3 ; Hg_2Cl_2 , HgHN_2Cl .

Pelēku: $\text{Hg}(\text{CN})_2$, brīvā veidā J_2 , As_4 un Hg (no HgO un Hg -savienojumiem, ja tiem piemaisa Na_2CO_3). Dzīvsudrabs sakrājas tik sikās pilitēs, ka tās labi var saskatīt tik caur lupu; pilites var pataisit lielākas, berzējot ar stikla irbuliti.

Dzeltenu: As_2S_3 , As_2S_5 , brīvs S un sērs no dažādiem polisulfīdiem.

Tumšbrūnu: HgS un dažreiz arī brīvs As .

b) Karsējamā viela pilnīgi izgaist.

Pilnīgi izgaist: skābeņskābe, visas amonija sāļi, izņemot halogēnīdus (tie sublimē) un savienojumus ar ugunsstipriem anjoniem (borāti, chromāti, fosfāti u. c.).

c) Karsējamā viela atdala gāzes un garaiņus.

O_2 atdala visi pārskābļi (peroksīdi), chlorāti, bromāti, jodāti un HgO ; to var konstatēt ar skalgalīņu spīckas lielumā ar kvēlosu ogliti: stobriņā, skābekļa atmosfērā oglite uzliesmo.

CO_2 atdalās no karbonātiem un organiskām vielām; pēdējās pārorgļojas, pie kam sajūtama stipra gruzduma smaka.

NO_2 atdalās no nitrātiem un nitritiem kā sarkanbrūni garaiņi ar asu smaku; jodkalija-stērķeļu papīrīti tie krāso zilu.

2. Reducēšana uz ogles ar Na_2CO_3 .

Sausu analizējamo vielu saberž ar ogles pulveri un divkārtēju Na_2CO_3 daudzumu. Vienu naža galu no šāda maisījuma ievieto mazā bedritē uz cietas bērza vai liepas ogles un karsē, tam uzpūšot reducējošu liesmu ar lodējamo cauruli. Reducēšana neizdodas, ja ņem par daudz vielas, jo tad to nevar pietiekoši sakarsēt.

No reducējošām gāzēm un ogles, pie augstas temperatūras, dažu metālu savienojumi reducējas par brīva metāla graudu vai dod raksturīgu uzsodrējumu uz ogles. Dabūto graudu izšķīdina HCl -vai HNO_3 -skābē un slapjā ceļā konstatē, kādi metāli ir klāt.

Graudu dod sekošu metālu savienojumi:

Ag Spīdošs, balts metāla grauds

Cu Sarkani smilšveidīgi sārņi, kas sastāv pa daļai no brīva metāla.

Pb Balts, spīdošs grauds kamēr to karsē; atdziestot pārklājas ar oksīdu kārtiņu un paliek blāvs. Uz ogles dzeltens uzsodrējums.

Bi Trausls, nespīdīgs grauds. Uz ogles dzeltens uzsodrējums.

Sb Balts, nespīdīgs, trausls grauds. Uz ogles ļoti liels balts uzsodrējums.

Sn Reducējas ārkārtīgi grūti; dod nespīdīgu, mikstu graudu un lielu baltu uzsodrējumu.

Dod tikai **uzsodrējumu**:

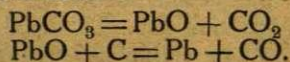
- Zn** Nereducējas: dod tikai lielu uzsodrējumu.
Raksturīga pazīme: ZnO sakarsēts dzeltenā krāsā, atdzisis balta.
- Cd** Dod tikai brūnu uzsodrējumu.
- As** Tikai retumis dod niecīgu baltu uzsodrējumu.
Raksturīga pazīme: pa karsēšanas laiku attīstās stipra ķiploku smaka.
- Fe-, Co-, Ni-** un **Mn**-savienojumi dod pelēkus vai melnus nekūstošus sārņus.

Ca-, Sr-, Al- un **Mg**-oksīdi sakarsēti stipri spīd.

Reakcijas. Pie augstas temperatūras metālu sāļi reaģē ar Na_2CO_3 apmaiņas reakcijā:

Nātrijs sāļi sakūst un daļai iesūcas oglē, daļai reducējas (sk. turpmāk). Metālu karbonāti karstumā sadalās un ar ogli reducējas par brīvu metālu:

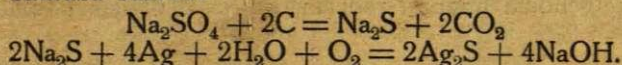

Anjonu reducēšanās. Heparreakcija.

Ar skābekli bagātas vielas, kā nitrāti, nitriti, hlorāti, bromāti, jodāti, pārskābļi uz oglei sadeg ar šņākoņu, sevišķi tad, ja tos karsē bez Na_2CO_3 piemaisījuma.

Sulfāti un citas sēru saturošas vielas, karstumā uz oglei, dod sēru saturošus sārņus (t. s. hepar sulfūris, sēra aknas). Ja mazu sārņu gabaliņu uz spōdra sudraba naudas gabala sārberž un saslapina ar ūdeni, tad, gadijumā, ja analizē ir klāt sērs, vienalga kādā savienojumā, uz naudas gabala paliek melns plankums (heparreakcija).

Reakcijas. Sulfāti uz oglei reducējas par sulfīdiem; pēdējie ar ūdeni un gaisa skābekli iedarbojas uz sudrabu un dod melnu sudraba sulfīdu:

3. Krāsainas pērles pagatavošana.

Ja boraka ($\text{Na}_2\text{B}_4\text{O}_7$) vai t. s. «fosforsāls» ($\text{NaNH}_4\text{HPO}_4$) graudiņu liesmā uz platīnas drātiņas stipri karsē, tad tie beidzot sakūst par bezkrāsainu stiklveidīgu pērlīti. Ja šādai pērlītei pievieno mazu daudzumiņu analizējamās vielas un vēl reiz izkarsē, tad dažu vielu klātbūtnē piešķir pērlītei raksturīgu nokrāsu. Dažos gadijumos šī nokrāsa ir atkarīga no tam, kādā liesmas daļā — oksidējošā vai reducējošā — pērlīti karsē.

	Oksidējošā liesmā:	Reducējošā liesmā:
Ni	brūna.	pelēka.
Co	zila.	zila.
Cr	zaļa.	zaļa.
Fe	karsta brūna, auksta dzeltena.	zaļa.
Cu	karsta zaļa, auksta zilgana.	sarkana, necaurspīdīga.
Sn	(ar mazu Cu bezkrāsaina vai piemaisījumu) zilgana.	rubinsarkana, caurspīdīga pēc ilgas karsēšanas.
Mn	violeta.	bezkrāsaina.

Silikati (ne visi!) fosforsāls pērlē dod t. s. skeletu, t. i. tie pilnīgi neizšķīst, paliek pāri labi saredzamas atsevišķu graudiņu konturas.

4. Izmēģinājums ar nespīdīgas liesmas nokrāsošanu.

Analizējamo vielu uz platīnas drātiņas vai asbesta šķiedras ievēd tumšā Buzendegļa liesmā un karsē. Dažu vielu klātbūtne piešķir liesmai raksturīgu nokrāsu. To vislabāk var novērot tumšā vietā; vismaz liesmu vajaga aizklāt no tiešas dienas gaismas.

Na Spilgti dzeltena liesma, neredzama caur diviem kobaltstikliem. Liesmas apspīdēti $K_2Cr_2O_7$ -kristali šķietas bāli un cilvēka miesa zilgana kā mironim.

K Violeta liesma. Natrija liesma to pilnīgi aizsedz. Caur diviem kobaltstikliem, kas natrija gaismu nelaiž cauri, kalcija liesma redzama sārtā krāsā.

Ca	Ķieģeļsarkana	} Liesmas nokrāsa nav saredzama caur diviem kobaltstikliem.
Sr	Karmīnsarkana	
Ba	Dzeltenzaļa	
H₃BO₃	Zaļa	

As	} Zilganbāla liesma, redzama arī caur diviem kobaltstikliem.
Sb	
Pb	

Cu Zilganzaļa.

Analizējamo vielu pirms izmēģināšanas ieteicams saslapināt ar konc. HCl-skābi.

Sulfatus (nešķīstošus) ieteicams iepriekš reducēt, karsējot reducējošā liesmas daļā, tad saslapināt ar konc. HCl-skābi un izmēģināt karstākajā liesmas daļā.

Silikatus vajaga iepriekš reducēt ar metalisku magnēziju ar Hemeļa paņēmienu (sk. 29. l. p.).

5. Uzsodrējumi uz porcelana bļodiņas dibena.

Analizējamo vielu uz asbesta šķiedras karsē pamazinātas liesmas reducējošā daļā (tumšā konusa virsgalā). Virs liesmas tur ar ūdeni pildītu porcelana bļodiņu ar glazētu dibenu. Ja bļodiņu tur dažus centimetrus virs liesmas, tad reducēto metālu garaiņi nāk sakarā ar gaisu, oksidējas, un tad uz bļodiņas dibena rodas oksīdu uzsodrējums. Bet ja bļodiņu tur zemāk, tā ka tā nāk liesmā iekšā, tad metālu garaiņi nepagūst oksidēties, un tad rodas metāla uzsodrējums.

Oksīdu uzsodrējums.

As Balts uzsodrējums; apgarts ar NH_3 -tvaikiem, dod ar AgNO_3 dzeltenu plankumu (Ag_3AsO_3), kas pazūd, ja to stipri apgardo ar NH_3 -tvaikiem.

Sb Balts uzsodrējums; apgarts ar NH_3 -tvaikiem, dod ar AgNO_3 melnu plankumu (Ag), kas nepazūd no turpmākas apgardošanas ar NH_3 -tvaikiem.

Bi Iedzeltens oksīdu uzsodrējums: dod melnu plankumu (Bi), ja to apslapina ar $\text{Sn}(\text{ONa})_2$ -šķīdumu.

Cd Brūns oksīda uzsodrējums; dod melnu plankumu (Ag) ar AgNO_3 , bez amonjaka.

Metāla uzsodrējums.

As Brūns vaimelns uzsodrējums; pazūd, ja to apslapina ar NaOCl .

Sb Melns uzsodrējums; nepazūd, ja to saslapina ar NaOCl .

6. Oksidējošs sakausējums.

(Priekšmēģinājums uz Cr un Mn.)

Ja Cr-un Mn-savienojumus sakausē ar $\text{Na}_2\text{CO}_3 + \text{KNO}_3$, tad chroms oksidējas par chromātiem ($\text{CrO}_4^{''}$) dzeltenā krāsā un māngans par manganātiem ($\text{MnO}_4^{''}$) zaļā krāsā. Kausējumu izvelk ar ūdeni un slapjā ceļā pārlicinājas par Cr un Mn klātbūtni. Reakcijas 50. un 53. l. p.

7. Apstrādāšana ar H_2SO_4 -skābi.

(Priekšmēģinājums uz anjoniem.)

a) Ar atšķaidītu H_2SO_4 -skābi attīstās:

Gāzes bez krāsas:

CO₂ no karbonātiem; bez smakas: sadulko $\text{Ba}(\text{OH})_2$ -šķīduma pilienu stikla irbuļa galā, ja to tur stobriņā.

- SO₂** no sulfītiem un tiosulfātiem; gāze ar asu smaku, ož pēc degoša sēra; arī saduļķo Ba(OH)₂-pilienu.
- HCN** no cianīdiem; ož pēc rūgtām mandelēm; arī saduļķo Ba(OH)₂-pilienu. Ļoti indīga!
- H₂S** no sulfīdiem; ož pēc sapuvušām olām. Krāso melnu Pb(OOCCH₃)₂-šķīdumā samērcētu papīriti.
- O₂** no pārskābļiem; bez smakas. Kvēlošs skalgalīņš uzliesmo, ja to iebāž stobriņā.
- CH₃COOH** no acetātiem; ož pēc etiķa.

Krāsaini garaiņi:

- NO₂** no nitritiem; sarkanbrūni garaiņi ar asu smaku. Jodkalija-stērķeļu papīriti krāso zilu.
- Cl₂** no hipochlorītiem; zaļgandzeltēna gāze.

b) Ar koncentrētu H₂SO₄-skābi attīstās:

Bezkrāsainas gāzes:

- HF** un **SiF₄** no fluorīdiem un fluorsilikātiem; gāze ar dzēlīgu smaku; saduļķo ūdens pilienu stikla irbuļa galā un saēd stiklu: stobriņa sienas paliek blāvas.
- HCl** no chlorīdiem; gāze ar asu smaku, gaisā kūp; saduļķo AgNO₃-pilienu stikla irbuļa galā.
- CH₃COOH** no acetātiem; ož pēc etiķa.
- SO₂** no rodanīdiem. Ja analizē ir klāt reducējošas vielas (C, S, HgCN, Hg₂Cl₂ un brīvi metali), tad SO₂ var celties arī no klātpieliktās konc. H₂SO₄-skābes.
- CO** no oksalātiem, tartrātiem un cianīdiem; deg ar zilu liesmu.
- O₂** no chromātiem, permanganātiem un pārskābļiem.

Krāsainas gāzes un garaiņi:

- NO₂** no nitrātiem; sarkanbrūni garaiņi.
- CrO₂Cl₂** no chlorīdiem, ja klāt ir arī bichromāti; brūni garaiņi.
- Br₂** un **HBr** no bromīdiem; brūni garaiņi.
- J₂** un **HJ** no jodīdiem; violeti garaiņi; krāso stērķeļu papīriti zilu.
- ClO₂** no chorātiem; dzeltēna gāze; karstumā eksplodē!
- Vielā paliek melna:** klāt ir organiskas vielas (vīnskābe), kas karstumā ar konc. H₂SO₄-skābi pārģojas.

Pie tās pašas reizes ieteicams izmēģināt ar atsevišķām analizējamās vielas porcijām uz borātu (borskābes) un acetātu klātbūtni.

Borati un H_3BO_3 : porcelana tiģēli samaisa vienu naža galu no analizējamās vielas ar spirtu, pieliek 5—10 pilienus konc. H_2SO_4 -skābes, labi samaisa, sasilda un tumšā vietā aizdedzina. Spirts deg ar zaļu liesmu.

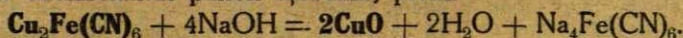
Acetati: Sausu analizējamo vielu samaisa ar spirtu un konc. H_2SO_4 -skābi. Ja maisījumu silda, tad attīstās patīkama etilētiķestera smarža.

8. Apstrādāšana ar NaOH-sārmu.

(Priekšmēģinājums uz NH_3 un dzelzscianidiem.)

Sausu vai arī šķidru analizējamo vielu vāra ar NaOH-sārmu. Ja analizē ir klāt **amonija** savienojumi, tad sajūtama stipra NH_3 -smaka. Sarkans lakmusa papīritis garaiņos paliek zils; $HgNO_3$ -papīritis paliek melns.

Ja klāt ir arī kompleksi dzelzscianidi, tad NaOH-sārms tos sadala: nogulsnē metālu hidroksidus, resp. oksidus; nātrija dzelzscianidi paliek šķīdumā; piem.

(**Triekniem** burtiem nolīdzinājumā apzīmēta **cieta** viela, resp. **nogulsnes**). Filtrē, filtrātu paskābina ar atšķ. HCl-skābi un daļa uz pusēm. Vienai pusei pielej $FeCl_3$; tumšzilas nogulsnes — **Berlines zilums** — norāda uz ferrocianidu ($Fe(CN)_6^{4-}$ -jona) klātbūtni. Otrai pusei pielej $FeSO_4$; tumšzilas nogulsnes — **Turnbula zilums** — norāda uz ferricjanidu ($Fe(CN)_6^{3-}$ -jona) klātbūtni.

II. VIELAS SAGATAVOŠANA ANALIZĒŠANAI SLAPJĀ CEĻĀ.

Ja analizējamā viela ir šķidra, tad tā jau ir gatava analizēšanai slapjā ceļā; atliek tik pārliecināties, vai nav klāt vielas, kas traucē slapjās analīzes normālo gaitu. (Sk. 30, l. p.).

Sausas vielas jāizšķīdina, lietojot šķīdinātājus šādā kārtā: 1) ūdeni, 2) HCl-skābi, atšķaidītu un koncentrētu, 3) HNO_3 -skābi, atšķaidītu un koncentrētu un 4) karajūdeni (1 daļa HNO_3 + 3 daļas HCl). Ja ūdenī šķīdinot paliek pāri niecīgs vielas daudzums, tad vajaga mēģināt to izšķīdināt ar vārīšanu, pieliekot dažus pilienus skābes.

Ja vielu šķīdina HNO_3 -skābē vai karajūdenī, tad jāņem vērā, ka no sulfīdiem paliek pāri sērs, kas šķīst tik pēc ilgās vārīšanas. Bet nav vajadzīgs to izšķīdināt: pietiek, ja pārliecinājas, ka tas ir sērs (deg ar zilganu liesmu, degoša sēra smaka, šķīst sērogleklī CS_2).

Vielas, kas nešķīst nevienā no minētiem šķīdinātājiem, jāsadala un jāpārverš šķīstošā veidā. Ja analizējamā viela šķīst tik pa daļai, tad katrā daļā — šķīstošā un nešķīstošā, — jāanalizē atsevišķi.

Nešķīstošu savienojumu sadalīšana.

Vielas nosaukums un uz-
zināšanas veids.

Sadalīšanas paņēmieni.

1. Dabiska un stipri iz-
karsēta SiO_2 un daudzi
silikāti.

SiO_2 atrod:

1) vielu karsē ar CaF_2 +
konc. H_2SO_4 platīnas vai
svina tīģeli: atdalās SiF_4 ,
kas sadūļķo ūdens pi-
lienu stikla irbuļa galā;

2) skelets (ne no vi-
siem silikātiem!) fosforsāls
perle.

2. Sulfāti PbSO_4 , BaSO_4 ,
 SrSO_4 un CaSO_4 . Seru
atrod ar hēparreak-
ciju; Na_2CO_3 novāri-
jumā atrod SO_4^{2-} -jonu.
 Pb atrod ar reducēšanu uz
ogles; Ba , Sr un Ca atrod
ar liesmas nokrāsošanu.

3. Fluorīdi un fluorsī-
likāti.

Fluoru atrod, analī-
zējamo vielu karsējot ar
konc. H_2SO_4 -skābi un SiO_2 :
atdalās SiF_4 , kas sadūļķo
ūdens pilienu.

4. Sudraba halogenīdi
 AgCl , AgBr un AgJ .

Sudrabu atrod ar re-
ducēšanu uz ogles.

Halogenus atrod:

analizējamo vielu sa-
maisa ar Zn-putekļiem, ap-
lej ar atšķ. H_2SO_4 -skābi,
pēc brītiņa filtrē un fil-
tratā meklē HCl , HBr un
 HJ (un arī citus anjonus).

5. Cianīdi vienkārti un
kompleksi: AgCN , Berli-
nes zilums un c.

HCN atrod, karsējot ar
atšķ. H_2SO_4 -skābi;

rūgtu mandeļu smarža.
Kompleksus cianīdus atrod
vārot ar NaOH -sārmu (sk.
27. l. p.).

Sakausē ar 4—6 kārtēju daudzumu sausa
 NaKCO_3 ($\text{Na}_2\text{CO}_3 + \text{K}_2\text{CO}_3$) platīnas tīģeli 15—
20 minūtes, kamēr sakausētā masa nepaliek
mierīga. Kausejumu vāra ūdenī, pieliekot at-
šķaidītu HCl -skābi, kamēr nepaliek sauss, tad
aplej ar 2—3 kub. cm. konc. HCl -skābes un
atkal iztvaicē sausu. Šo operāciju atkārtē 3
reizes. Beidzot sauso atlikumu izvelk ar HCl -
skābi, atšķaida ar ūdeni un filtrē. Paliek pāri
 SiO_2 , kas nešķīst. Filtratā atrodas katjoni, to
izmeklē parastā kārtā.

a) Vāra ar piesātinātu Na_2CO_3 -šķīdumu (apm.
1 g. vielas uz 50 kub. cm.), pastāvīgi saskalojot,
15—20 minūtes un karstu filtrē. Filtratu izmeklē
uz anjoniem, nogulsnes izmazgā ar karstu
ūdeni, izšķīdina atšķ. HNO_3 -skābē un izmeklē
uz katjoniem. Ja viss neizšķīst, tad vārišanu at-
kārtē vēlreiz.

b) Sakausē ar 4—5 kārtēju daudzumu NaKCO_3 ,
kausejumu izvelk ar ūdeni un filtrē. Filtratu iz-
meklē uz anjoniem. Nogulsnes izmazgā ar
karstu ūdeni, izšķīdina atšķ. HNO_3 -skābē un iz-
meklē uz katjoniem.

Karsē ar konc. H_2SO_4 , kamēr neizgaist viss fluo-
rs kā HF un SiF_4 ; lieko sērskābi iztvaicē un sauso
atlikumu izšķīdina ūdenī. Ja pie tam rodas nešķi-
stoši sulfāti, tad tos apstrādā, kā augšā aizrādīts.

a) Vāra 5—10 min. ar 2-norm. KOH -sārmu
+25⁰/₁₀-īgu $\text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_3$ -šķīdumu, piesātina ar H_2S ,
pieliek NH_4Cl un tad filtrē. Nogulsnes izšķi-
dina verdošā atšķ. HNO_3 -skābē un izmeklē uz I.
un II.A. grupas katjoniem. Filtratu paskābina; ja
pie tam rodas nogulsnes, tad tās izmeklē uz
II.B. grupas katjoniem.

b) Sakausē ar NaKCO_3 porcelāna tīģeli,
kausejumu izvelk ar karstu ūdeni. Filtratu iz-
meklē uz anjoniem. Nogulsnes—metālisku
sudraba graudu—izšķīdina HNO_3 -skābē un iz-
meklē uz katjoniem.

a) Vāra ar konc. H_2SO_4 -skābi, kamēr nepa-
liek sauss, atlikumu izšķīdina atšķ. HNO_3 -skābē
un izmeklē uz katjoniem.

b) Vāra ar NaOH -sārmu un filtrē. Filtratā
visi anjoni (arī katjoni Pb , Zn , Sn , Al). No-
gulsnes izmazgā, izšķīdina atšķ. HNO_3 -skābē un
izmeklē uz katjoniem.

Udenī šķīstošu $\text{H}_3(\text{CN})_2$ sadala ar H_2S .

Vielas nosaukums un uz- zināšanas veids.	Sadališanas paņēmieni.
<p>6. Stipri izkarsēti oksīdi un dabīgi minerāli: Al_2O_3, Cr_2O_3 un chromati. Al atrod ar Tenara reakciju (sk. 1. p.) Cr atrod ar pērli. SnO_2; alvu atrod ar reducēšanu uz ogleš.</p>	<p>Sakausē ar 3—4 daļām $NaKCO_3$ vai 6 daļām $K_2S_2O_7$; kausējumu izšķīdina atšķaidītā HCl-skābē un izmeklē parastā kārtā uz anjoniem un katjoniem Chroma klātbūtne ieteicams pielikt kausējumam KNO_3, lai chroms oksidētos par CrO_4^{2-}. Sakausē ar KCN: $SnO_2 + 2KCN = Sn + 2KCNO$. Metala graudu izšķīdina HCl-skābē.</p>

Piezīmes. 1. Pirms sadališanas analizējamā viela jāsamalcina agata vai porcelana pietīņā tik smalka, ka ar pirkstiem nevar samanīt vielas graudņus.

2. Ja analizējamā vielā ir klāt Ag- Pb-, Sn-, Sb-, As- un P-savienojumi, tad sakausēšanai nevar lietoj platinas tīgeli.

3. Ja sakausēšanu izved porcelāna tīgelī, tad jāņem vērā, ka arī tīgela paša viela (Al_2O_3 , SiO_2) piemaisās analīzei.

Reducēšana ar Hempļa paņēmieni.

Sausu sasmalcinātu analizējamo vielu samaisa ar alumīnija vai magnēzija pulveri, maisījumu izbārsta plānā kārtā uz filtrpapīra, papīri vienreiz saloka un sarullē. Papīra rullīti aptin ar mikstu, smalku dzelzsdrātiņu, tā ka iznāk spirāle ar tuvu stāvošām vītēm. Turot aiz drāts gala, papīra rullīti aizdedzina pie gaišas Bunzenliesmas. Tūlīt iesākas reakcija, kas norisinās dažās sekundēs. Alumīnijs, resp. magnēzijs, reducē smagos metālus, arī SiO_2 un B_2O_3 par brīvu Si un B. Sulfāti pārvēršas par sulfīdiem, fosfāti par fosfīdiem. Pēc reakcijas spirāli, lai nenotiktu oksidēšanās, nogremdē Bunzendegļa iekšpusē un ļauj tur atdzist gāzes atmosfērā. Atdzisušo spirāli attaisa un vielu izšķīdina HCl-skābē. Sulfīdi attīsta H_2S , fosfāti PH_3 ar ķiploku smaku. Reducētie Si un B, kā arī ogle no filtrpapīra nešķīst. Šis paņēmiens ieteicams tad, kad nešķīstoša analizējamā viela satur Na un K un kad sakausēšana ar $NaKCO_3$ nav pielāzama.

Metālu un viņu sakausējumu šķīdināšana.

Parastais metālu šķīdinātājs ir konc. HNO_3 -skābē ar ūšeni uz pusēm ($d = 1,2$). Bet ja metalā ir klāt Sb un Sn, tad palielk pāri balta nešķīstoša masa (Sb_2O_3 un SnO_2). Tādā gadījumā vāra ar HNO_3 -skābi, kamēr nebeidz attīstīties brūni garaiņi, iztvaicē sausu un atlikumu vēl karsē dažas minūtes pie 120° , pēc tam sauso vielu saslapina ar konc. (1:1) HNO_3 -skābi, izvelk ar

ūdeni un filtrē. Filtratā atrodas visi metali, izņemot Sb un Sn. Balto atlikumu nazgā un sakausē ar $K_2CO_3 + S$ slēgtā porcelana tīģeli uz mazas liesmas: rodas sulfosālis K_3SbS_4 un K_2SnS_3 , kas viegli šķīst ūdeni. Šķīdumu apstrādā kā II.B. grupas šķīdumu sēramonijā.

Beigās vēl var palikt pāri Si, SiO_2 un HNO_3 -skābē nešķīstoši metali (Au, Pt un c.).

No negatīvām sastāvdaļām var būt klāt: Si, S, C un P: Og'eklis pa šķīdināšanas laiku aiziet kā CO_2 : to konstatēt var tik ar speciāliem paņēmieniem. Sērs un fosfors pāriet šķīdumā kā skābes; Si paliek pāri kā SiO_2 .

Vielas, kas traucē slapjās analīzes gaitu.

1. Fluora savienojumi.
2. Fosforskābe un fosfāti.
3. Skābeņskābe un oksalāti.
4. Cianīdi, vienkārši un kompleksi.
4. Vīnskābe un tartrāti un citas organiskas vielas.

Fosforskābe un skābeņskābe un viņu sāļi netraucē I. un II. katjonu grupas analizēšanu; tādēļ viņu atdalīšanu vislabāk var izvest ar II. katjonu grupas filtrātu. Pārējās traucējošās vielas vajaga atdalīt, resp. sadalīt, pirms stājas pie analizēšanas slapjā ceļā.

Fluora savienojumus sadala, karsējot analizējamo vielu ar konc. H_2SO_4 -skābi; reizē ar tiem sadalās arī visi cianīdi, rodanīdi, skābeņskābe, vīnskābe un c. organiskas vielas; pēdējās pie tam pārorgļojas. Ja pie tam rodas nešķīstoši sulfāti, tad tie sadalāmi, kā augšā aizrādīts.

ANALIZE SLAPJĀ CEĻĀ.

Analizējamo vielu sadala trijās daļās: vienu daļu izlieto katjonu analīzei, otru daļu anjonu analīzei, trešo lielāko daļu atstāj specialām reakcijām un atkārtojumiem. Apstrādāšanai ieteicams ņemt tik daudz vielas, ka lai parastās operācijas varētu izvest mēģināmā stobriņā, t. i. 0, 2—0,5 g. sausas vielas 10—20 kub. cm. šķīdumā.

III. KATJONU ANALIZE.

Katjonus iedala piecās analītiskās grupās.

I. Grupa: Ag^+ , Pb^{2+} , Hg^+ (vienvērtīgs!).

Šo triju katjonu chlorīdi nešķīst ne skābēs, ne ūdenī. Tikai PbCl_2 mazā mērā šķīst aukstā ūdenī (ap 1%) un drusku vairāk karstā (ap 5%). Tādēļ Pb^{2+} -jons pa daļai pāriet II. grupā.

II. Grupa: Hg^{2+} (divvērtīgs!), Pb^{2+} (atliekas no I. grupas), Bi^{3+} , Cu^{2+} , Cd^{2+} , Sn^{2+} , Sn^{4+} , Sb^{3+} , Sb^{5+} , As^{3+} , As^{5+}

Skābos šķīdumos šos katjonus nogulsnē sērūdeņradis kā sulfīdus.

III. Grupa: Al^{3+} , Cr^{3+} , Fe^{2+} , Fe^{3+} , Co^{2+} , Ni^{2+} , Mn^{2+} , Zn^{2+}

Sārmainos šķīdumos šos katjonus nogulsnē sērāmonijs, pirmos divus kā hidroksīdus, jo viņu sulfīdi ūdenī hidrolizējas, pārējos kā sulfīdus.

IV. Grupa: Ba^{2+} , Sr^{2+} , Ca^{2+}

Šos katjonus sārmainos šķīdumos, chloramonijs kā kalcīnu, nogulsnē ogļskābais amonijs kā karbonātus.

V. Grupa: Mg^{2+} , K^+ , Na^+ , NH_4^+

Iepriekšējo grupu reaģenti šos katjonus nenogulsnē.

I. Grupa.

Grupas reaģents: chlorūdeņraža jeb sālskābe (Cl^- -jons). Pie aukstas analīzes pa pilienam pielej ap 5 kub. cm. atšķ. HCl-skābes: ja ir klāt I. grupas katjoni, tad jau no pirmā piliena izkrit baltas nogulsnes. Labi saskalo un aukstu filtrē. Filtrātu uzglabā turpmāko grupu analīzei. Nogulsnes uz filtra izmazgā ar aukstu ūdeni un apstrādā pēc tabulas I.

Tabula I.

Baltas nogulsnes **AgCl**, **PbCl₂** un **HgCl** ieskalo stobriņā, vāra ūdenī dažas minutes: **PbCl₂** pāriet šķīdumā, **AgCl** un **HgCl** nešķīst. Karstu filtrē.

Filtrats	Nogulsnes			
<p>PbCl₂ šķīdumā.</p> <p>Ar šo šķīdumu izved šādas pārliecinašanās reakcijas:</p> <ol style="list-style-type: none"> K₂CrO₄ dod dzeltenu PbCrO₄ H₂SO₄ dod baltu PbSO₄ KJ dod dzeltenu PbJ₂ H₂S dod melnu PbS <p>Reakcijas sk. 42. l. p.</p> <p style="text-align: center;">Pb</p>	<p style="text-align: center;">AgCl, HgCl</p> <p>Vairāk reizes mazgā ar karstu ūdeni, tad aplej vairāk reizes ar vienu un to pašu porciju NH₄OH, ko zem filtra uzķēf tirā stobriņā.</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%; vertical-align: top;"> <p>Nogulsnes no NH₄OH paliek melnas:</p> <p style="text-align: center;">HgNH₂Cl + Hg</p> <p>Nogulsnes izšķīdina dažos pilienos karāļ-ūdens, atšķaida ar ūdeni un pieliek SnCl₂; izkrīt baltas vai pelekas nogulsnes.</p> <p>Reakcijas sk. 43. l. p.</p> <p style="text-align: center;">Hg</p> </td> <td style="width: 50%; vertical-align: top;"> <p>AgCl izšķīst amonjalkā kā komplekss sudraba-amonjaka chlorīds. Šķīdumam pielej atšķaidītu HNO₃-skābi līdz skābai reakcijai; izkrīt balts AgCl.</p> <p>Reakcijas sk. 42. l. p.</p> <p style="text-align: center;">Ag</p> </td> </tr> </table>		<p>Nogulsnes no NH₄OH paliek melnas:</p> <p style="text-align: center;">HgNH₂Cl + Hg</p> <p>Nogulsnes izšķīdina dažos pilienos karāļ-ūdens, atšķaida ar ūdeni un pieliek SnCl₂; izkrīt baltas vai pelekas nogulsnes.</p> <p>Reakcijas sk. 43. l. p.</p> <p style="text-align: center;">Hg</p>	<p>AgCl izšķīst amonjalkā kā komplekss sudraba-amonjaka chlorīds. Šķīdumam pielej atšķaidītu HNO₃-skābi līdz skābai reakcijai; izkrīt balts AgCl.</p> <p>Reakcijas sk. 42. l. p.</p> <p style="text-align: center;">Ag</p>
<p>Nogulsnes no NH₄OH paliek melnas:</p> <p style="text-align: center;">HgNH₂Cl + Hg</p> <p>Nogulsnes izšķīdina dažos pilienos karāļ-ūdens, atšķaida ar ūdeni un pieliek SnCl₂; izkrīt baltas vai pelekas nogulsnes.</p> <p>Reakcijas sk. 43. l. p.</p> <p style="text-align: center;">Hg</p>	<p>AgCl izšķīst amonjalkā kā komplekss sudraba-amonjaka chlorīds. Šķīdumam pielej atšķaidītu HNO₃-skābi līdz skābai reakcijai; izkrīt balts AgCl.</p> <p>Reakcijas sk. 42. l. p.</p> <p style="text-align: center;">Ag</p>			

Traucējumi un sarežģījumi I. grupā.

1. Ja analizē ir klāt daudz **Bi**- vai **Sb**-savienojumu, tad no atšķaidītas **HCl**-skābes (kas satur daudz ūdens) izceļas hidrolīze, pie kam izkrīt **BiOCl** un **SbOCl** kā baltas nogulsnes. Tādas pašas nogulsnes vēl lielākā mērā rodas, ja analīzei pielej ūdeni. **Konc. HCl**-skābē nogulsnes izšķīst.

2. Ja analizējamai vielai ir stipri **sārmaina** reakcija, tad, o paskābinot, var izkrīst:

- S** baltā krāsā: no daudzsērāīnā amonija; reizē ar to atdalās arī **H₂S**; no tijsulfātiem, pie kam atdalās arī **SO₂**.
- As**-, **Sb**-, un **Sn**-sulfīdi dzeltenā vai iesarkanā krāsā no sulfosālīm; pie tam atdalās arī **H₂S**.
- H₂SiO₃** kā baltas caurspīdīgas nogulsnes no ūdenī šķīstošiem silikātiem.

Krāsainas nogulsnes (**As**-, **Sb**- un **Sn**-sulfīdus) izšķīdina daudzsērāīnā amonijā un izmeklē pēc tabulas **II. B.** Baltas nogulsnes (**S** un **H₂SiO₃**) atstāj neievērotas, jo I. grupas katjonu konstatēšanu tās netraucē.

II. Grupa.

Grupas reaģents **sērūdenradis (S"-jons)** skābos šķīdumos nogulsnē šās grupas katjonus kā **krāsainus** sulfīdus.

Priekšmēģinājums. Mazai daļai no I. grupas filtrata (vai arī ar **HCl**-skābi paskābinātai pirmanalīzei, ja I. grupas nav klāt) pielej dažus kubikcentimetrus **H₂S**-ūdens. Ja 10–15 min. laikā nerodas nogulsnes, tad tā ir zīme, ka II. grupas nav klāt.

un tad galveno filtrata daļu tūlīn izmeklē uz III. grupas katjoniem.

Bet ja no H_2S rodas nogulsnes vai mainās šķīduma nokrāsa, tad karstam filtratam pielej 10—20 kub. cm H_2S -ūdens un liek stāvēt 10—15 minūtes. Ja no priekšmēģinājumiem zināms, ka ir klāt **As**, tad liek stāvēt 2—3 stundas. Filtrē; filtratu uzglabā III. grupas analīzei.

Nogulsnes: **HgS**, **PbS**, **Bi₂S₃**, **CuS**, **CdS**;

melnas melnas tumšbrūnas melnas dzeltenas

SnS, **SnS₂**, **Sb₂S₃** un **Sb₂S₅**, **As₂S₃** un **As₂S₅**
tumsbrūnas dzeltenas oranžsarkanas gaišdzeltenas

Baltas nogulsnes var būt: **S** no H_2S , ja ir klāt oksidējošas vielas (Fe^{+++} , $CrO_4^{''}$, $MnO_4^{'}$ u. c.) un **ZnS** (no III. gr.), kas izkrit **neviētā**, ja šķīdums nav pietiekoši skābs.

Pirmie pieci sulfīdi (HgS , PbS , Bi_2S_3 , CuS un CdS) ar bāzisku raksturu, sastāda apakšgrupu **II. A**; tie nešķīst daudzsērāinā amonijā. Pēdējie seši (SnS , SnS_2 , Sb_2S_3 , Sb_2S_5 , As_2S_3 un As_2S_5) ar skābu raksturu, sastāda apakšgrupu **II. B**; tie šķīst daudzsērāinā amonijā kā sulfosālis.

Apakšgrupu II. A. un II. B. vienas no otras atdalīšana.

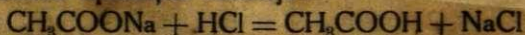
Ar H_2S dabūtās nogulsnes izmazgā ar ūdeni, ievieto stobriņā, aplej ar siltu $(NH_4)_2S_x$ un ilgi skalo. Apakšgrupa **II. B.** pāriet šķīdumā (**SnS** šķīst ļoti lēni!). Filtrē.

Filtratu izmeklē pēc tabulas **II. B.**

Nogulsnes apstrādā pēc tabulas **II. A.**

Traucējumi un sarežģījumi II. grupā.

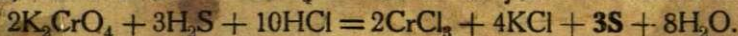
1. Ja analizē ir klāt daudz acetātu, tad, paskābinot ar HCl -skābi, notiek apmaiņas reakcija:

Stipras minerālskābes vietā stājas vāja etiķskābe. Tā ka ar to H^+ -jonu koncentrācija pamazinājas apm. 100 reiz, tad šķīdums vairs nav pietiekoši skābs, lai aizkavētu Zn^{++} -jona nogulsēšanu II. grupā ar H_2S . Pieliekot vairāk HCl -skābes, baltās nogulsnes **ZnS** atkal var izšķīdināt.

2. Jāargājas pielikt arī par daudz HCl -skābes; no pārāk skābiem šķīdumiem **Sn** un **Cd** izkrit nepilnīgi.

3. Ja analizē ir klāt daudz hromskābu sāļu, tad ar H_2S iedarbošanos H^+ -jonu koncentrācija stipri pamazinājas, jo anjons $CrO_4^{''}$ reducējas par katjonu Cr^{+++} ; bez tam nāk brīvs arī tas katjons, kas ir saistīts ar $CrO_4^{''}$. Abi šie katjoni saista brīvu skābi:

Ja brīvas skābes nepietiek, tad šķīdums paliek sārmains, un sakarā ar to II. grupā izkrit III. grupas katjoni.

Tabula II. A.

Sulfidus: HgS , PbS , Bi_2S_3 , CuS un CdS , pēc skalošanas ar $(\text{NH}_4)_2\text{S}_x$, labi izmazgā ar ūdeni un porcelāna bloidiņā vāra atšķ. HNO_3 -skābe. Visi sulfidi, izņemot HgS , izšķīst, pie kam paliek pāri sērs kā netīri peleka masa. Filtrē.

<p style="text-align: center;">Nogulsnes. HgS un sērs.</p> <p>Izšķīdina dažos pilienos karalūdens, iztvaicē gandrīz sausu, atšķaida ar ūdeni un pielej SnCl_2: izkrit balts nogulsnes, kas no SnCl_2 pārākuma paliek pelekas un melnas. Reakcijas sk. 43. l. p.</p> <p style="text-align: center; margin-top: 20px;">Hg</p>	<p style="text-align: center;">Filtrats.</p> <p>Šķīdumā atrodas $\text{Pb}(\text{NO}_3)_2$, $\text{Bi}(\text{NO}_3)_3$, $\text{Cu}(\text{NO}_3)_2$ un $\text{Cd}(\text{NO}_3)_2$. Lai atdalītu Pb^{++}, kuŗa parasti ir ļoti maz (atliekas no I. grupas!), šķīdumam pielej atšķ. H_2SO_4-skābi, labi saskalo un karsē, kamēr neparādās balti garaini; tad atšķaida ar 2—3 kub. cm ūdens un filtrē.</p>		
<p style="text-align: center;">Nogulsnes. Balts PbSO₄</p> <p>Izmazgā un izšķīdina vīnskābā amonijā; šķīdumam pieļiek H_2S-ūdeni: melnas nogulsnes PbS vai tikai brūna nokrāsa, ja Pb ir maz. Reakcijas sk. 43. l. p.</p> <p style="text-align: center; margin-top: 20px;">Pb</p>	<p style="text-align: center;">Filtrats.</p> <p>Šķīdumā atrodas $\text{Bi}_2(\text{SO}_4)_3$, CuSO_4 un CdSO_4. Pielej NH_4OH, kamēr stipri neož pēc NH_3. Izkrit balts, pārslains Bi(OH)SO₄; vaŗš un kad m i j s paliek šķīdumā kā $\text{Cu}(\text{NH}_3)_4 \text{SO}_4$ un $\text{Cd}(\text{NH}_3)_4 \text{SO}_4$.</p>		
<p style="text-align: center;">Nogulsnes. Bi(OH)SO₄</p> <p>Izmazgā un izšķīdina atšķ. HCl-skābe. Ar šķīdumu izved pārliecināšanās reakcijas.</p> <p>1. Dažus pilienus šķīduma pielej pie svaigi pagatavota Na_2SnO_2 -nogulsnes Bi</p> <p>2. Dažus pilienus šķīduma stipri atšķaida ar ūdeni: baltas dulķes BiOCl</p> <p style="text-align: center;">Reakcijas sk. 43. l. p.</p> <p style="text-align: center; margin-top: 20px;">Bi</p>	<p style="text-align: center;">Filtrats.</p> <p>Ja šķīdums nav zilā krāsā, tad Cu nav klāt un tad Cd mekle, pieliekot H_2S-ūdeni. Ja šķīdums ir zilā krāsā, tad to daļa divās daļās.</p> <table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td style="width: 50%; border: none; vertical-align: top; padding: 5px;"> <p>Vienu daļu paskābina ar atšķ. HCl-skābi un pielej $\text{K}_4\text{Fe}(\text{CN})_6$: s a r k a n b r ū n a s n o g u l s n e s $\text{Cu}_2\text{Fe}(\text{CN})_6$ Reakcijas sk. 44. l. p.</p> <p style="text-align: center; margin-top: 20px;">Cu</p> </td> <td style="width: 50%; border: none; vertical-align: top; padding: 5px;"> <p>Otrai daļai pa pilienam pielej KCN, kamēr zilā nokrāsā nepazūd, un tad pieļiek H_2S-ūdeni: dzeltenas nogulsnes CdS Reakcijas sk. 45. l. p.</p> <p style="text-align: center; margin-top: 20px;">Cd</p> </td> </tr> </table>	<p>Vienu daļu paskābina ar atšķ. HCl-skābi un pielej $\text{K}_4\text{Fe}(\text{CN})_6$: s a r k a n b r ū n a s n o g u l s n e s $\text{Cu}_2\text{Fe}(\text{CN})_6$ Reakcijas sk. 44. l. p.</p> <p style="text-align: center; margin-top: 20px;">Cu</p>	<p>Otrai daļai pa pilienam pielej KCN, kamēr zilā nokrāsā nepazūd, un tad pieļiek H_2S-ūdeni: dzeltenas nogulsnes CdS Reakcijas sk. 45. l. p.</p> <p style="text-align: center; margin-top: 20px;">Cd</p>
<p>Vienu daļu paskābina ar atšķ. HCl-skābi un pielej $\text{K}_4\text{Fe}(\text{CN})_6$: s a r k a n b r ū n a s n o g u l s n e s $\text{Cu}_2\text{Fe}(\text{CN})_6$ Reakcijas sk. 44. l. p.</p> <p style="text-align: center; margin-top: 20px;">Cu</p>	<p>Otrai daļai pa pilienam pielej KCN, kamēr zilā nokrāsā nepazūd, un tad pieļiek H_2S-ūdeni: dzeltenas nogulsnes CdS Reakcijas sk. 45. l. p.</p> <p style="text-align: center; margin-top: 20px;">Cd</p>		

Tab. la II. B.

Arsena, antimona un alvas sulfidus šķīdumam daudzserainā amonijā, kurā atrodas sulfosāļi $(\text{NH}_4)_3\text{AsS}_4$, $(\text{NH}_4)_3\text{SbS}_4$ un $(\text{NH}_4)_2\text{SnS}_3$, pielej atšķ. HCl-skābi līdz skābai reakcijai. Ja šķīdums paliek balts kā piens, (pelēks no CuS zīmēm)! tad As, Sb un Sn nav klāt; pretējā gadījumā izkrit krāsainas nogulsnes As_2S_5 , Sb_2S_5 un SnS_2 . Labi saskalo, sasilda un filtrē. Filtrats nav vajadzīgs! Nogulsnes izmazgā, ievieto stobriņā, aplej ar puskoncentrētu (1 : 1) HCl-skābi un vāra, kamēr nebeidz atdalīties H_2S (pārlicināties ar $\text{Pb}(\text{OOCCH}_3)_2$ papīrīti!); filtrē.

<p>Nogulsnes: As_2S_5 un sērs. Porcelana bļodiņā nogulsnes oksidē ar konc. HNO_3-skābi, kamēr nebeidz atdalīties brūni NO_2-garaiņi, tad iztvaicē gandrīz sausu, neitralizē ar NH_4OH un izved pārlicināšanās reakcijas:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. MgCl_2 ar NH_4OH dod baltas nogulsnes $\text{MgNH}_4\text{AsO}_4$; 2. AgNO_3 dod sarkanbrūnas nogulsnes Ag_3AsO_4. <p>Reakcijas skaties 45. l. p. As</p>	<p>Filtrats. Šķīdumā atrodas SbCl_3 un SnCl_4. Iztvaicē lieko skābi un vienu pilienu šķīduma uzliek uz alvas papīriša: tumšs plankums (metālisk Sb) norāda uz Sb klātbūtni. Atlikumu vāra ar dzelzs putekļiem (notīrītu naglu, drāti) 10—15 minūtes. Dzelzs izspiež Sb no šķīduma (melns nogulsnes) un reducē SnCl_4 par SnCl_2. Filtrē.</p>
	<p>Nogulsnes: Sb Izšķīdina dažos pilienos karalūdens un pārlicinājas: 1) atšķaidot ar H_2O rodas baltas nogulsnes SbOCl; 2) ar H_2S rodas oranžsarkanās nogulsnes Sb_2S_3. Reakcijas 46. l. p. Sb</p> <p>Filtratam SnCl_2 pielej HgCl_2: baltas nogulsnes HgCl norāda uz Sn Reakcijas 47. l. p.</p>
<p>Otrs atdalīšanas paņēmieni: kad ir klāt daudz As. Vēl us trīs sulfidus As_2S_5, Sb_2S_5 un SnS_2 ilgi skalo ar siltu $(\text{NH}_4)_2\text{CO}_3$ duļņu. As_2S_5 pāriet šķīdumā kā $(\text{NH}_4)_3\text{AsS}_4$ un $\text{AsS}(\text{ONH}_4)_3$. Sb_2S_5 un SnS_2 un sērs nešķīst. Filtrē.</p>	
<p>Filtratu paskābina ar atšķ. HCl-skābi: izkrit As_2S_5. To oksidē ar konc. HNO_3, kā augšā aizrādīts.</p>	<p>Nogulsnes Sb_2S_5, SnS_2 un sērs. Izšķīdina konc. HCl-skābē, pie kam atdalās H_2S un paliek pāri sērs, un apstrādā tālāk, kā augšā aizrādīts.</p>

III. Grupa.

Grupas reaģents $(\text{NH}_4)_2\text{S}$ (S'' -jons) sārma oksalāti, mos, NH_4Cl klātbūtnē, nogulsnē šās grupas katj. šķīšanu neva droksidus un sulfidus. ka pie II ainos

II. Grupas filtrata sagatavošana III. grupas katj. t. ni I vie katjonus

II. grupas filtratu, kas pie I. un II grupas k. c. stipri atšķaidījis, iztvaicē līdz 5—10 kub. cm lielam tūpātšķīršanai. pie tam rodas duļķes (s. no H_2S sadalīšanās), tad jānolīn tās satam ar mazu filtrata daļu izmēģina uz PO_4''' un C_2Ck . HCl-klātbūtni.

Tabula III. A.

NH₄Cl klābūtne ar (NH₄)₂S dabūtās nogulsnes izmazgā 2 reizes ar siltu (NH₄)₂S saturošu ūdeni un 3 reizes ar tīru ūdeni. Nogulsnes ievieto porcelāna bļodiņā, aplej ar 10 kub. cm. aukstas atšķaidītas etiskābes, maisa ar stikla īrbuli apm. 10 minūtes un filtrē.

Nogulsnes: CoS, NiS.		Filtrats: FeCl ₂ , AlCl ₃ , CrCl ₃ , MnCl ₂ , ZnCl ₂ (un zīmes no Ni un Co).	
<p>Nogulsnes porcelāna bļodiņā aplej ar 2—3 kub. cm. karaļūdens un iztvaicē gandrīz sausu, atšķaida ar ūdeni un šķidumu daļa divās daļās.</p>		<p>Porcelāna bļodiņā šķidumu vāra, kamēr nepazūd H₂S smaka, atdzesē, neitralizē ar NaOH un pēc tam pieliek vēl 20 kub. cm. NaOH pārākumu: izkrīt Fe(OH)₃, Mn(OH)₂; izšķīst Al, Cr (pa daļai) un Zn kā NaAlO₂, NaCrO₂ un NaHZnO₂. Maisījumu oksidē ar H₂O₂ vai Br₂-ūdeni un silda, līdz kamēr zājais NaCrO₂ oksidejas par dzeltenu Na₂CrO₄, un filtrē.</p>	
<p>Vienai daļai pielej Na₂CO₃, kamēr neparādās mazas nogulsnes, pēc tam daudz etiķskābes un konc. KNO₃-šķīdumu: pamazām rodas dzeltenas nogulsnes, kas ātri paliek lielākas, ja pielej KCl-šķīdumu: K₂Co(NO₂)₆. Liek stāvēt divas stundas, tad filtrē un filtrātā meklē nikelī.</p> <p style="text-align: center;">Co</p>		<p>Nogulsnes: Fe(OH)₃ un MnO(OH)₂ daļa divās daļās.</p> <p>Vienu daļu izšķīdina atšķ. HCl-skābē un izmeģina uz Fe⁺⁺⁺</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. K₄Fe(CN)₆ dod tumšzilu Fe₄[Fe(CN)₆]₃. 2. KCNS dod asinssarkanu šķīdumu. <p>Reakcijas skat. 50. l. p.</p> <p style="text-align: center;">Fe</p>	
<p>Ja Co nav klāt, tad otrā daļā tūlīt meklē Ni: preteļā gadījumā ņem filtrātu no K₂Co(NO₂)₆ un pieliek tam NaOH: ābolzaļas nogulsnes Ni(OH)₂. Nogulsnes izšķīdina atšķ. HCl-skābē un izved pārliecināšanās reakcijas, kas 52. l. p. apzīmētas ar *.</p> <p style="text-align: center;">Ni</p>		<p>Otru daļu izmeģina uz Mn:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) vienu naža galu vāra ar konc. HNO₃-skābi un PbO₂; atšķaida ar ūdeni un ļauj PbO₂ pārākumam nogulsneties: sārts šķīdums HMnO₄. 2) atlikumu sakausē ar Na₂CO₃+KNO₃: zāja masa Na₂MnO₄, kas no atšķ. etiķskābes uz īsu laiku paliek sārta. <p>Reakcijas skat. 53. l. p.</p> <p style="text-align: center;">Mn</p>	
<p>Otru atdalīšanas paņēmieni sk. 53. l. p.</p>		<p style="text-align: center;">Filtrats: Na₂CrO₄, NaAlO₂ un NaHZnO₂.</p> <p>Filtratam pielej etiķskābi, līdz kamēr izkrītušās nogulsnes atkal izšķīst, un tad pa pilniem BaCl₂, labi saskalo un filtrē vairāk reizes caur vienu un to pašu filtru, līdz kamēr notekošais filtrats ir pilnīgi dzidrs.</p>	
<p style="text-align: center;">Co</p>		<p style="text-align: center;">Nogulsnes: BaCrO₄</p> <p>izšķīdina HCl-skābē un izved pārliecināšanās reakcijas. Sk. 49. l. p.</p> <p style="text-align: center;">Cr</p>	<p style="text-align: center;">Filtrats: Al(CH₃COO)₃ un Zn(CH₃COO)₂</p> <p>Filtrātu daļa divās daļās.</p> <p>Vienai daļai pielej NH₄OH, kamēr stipri neoz pēc NH₃, labi saskalo, sasilda un filtrē: Al(OH)₃, baltas, caurspīdīgas nogulsnes. Tās saplapina ar J₂ un atšķaida.</p> <p style="text-align: center;">Co(NC) m kā Te Rea.</p>
<p style="text-align: center;">Co</p>		<p>Otrai daļai pielej H₂S-ūdeni: baltas nogulsnes ZnS. Nogulsnes izšķīdina HCl-skābē un šķīdumam pielej Fe(CN)₆: ogulsnes (CN)₆. l. p.</p> <p style="text-align: center;">Co</p>	

PO₄^{'''}-jona (fosforskābes) uzmeklēšana. Mazu daļu no II. grupas filtrata, no kura ar vārišanu izdziests H₂S, paskābina ar konc. HNO₃-skābi un sajauc ar vairākkārtēju (NH₄)₂MoO₄-šķīduma daudzumu: dzeltenas nogulsnes, kas rodas pamazām norāda uz PO₄^{'''}-jona klātbūtni. Šo reakciju traucē dažu vielu klātbūtne. Sk. 61. l. p.

C₂O₄^{''}-jona (skābenskābes) uzmeklēšana. Mazu filtrata daļu pa pilienam pieliek verdošam koncentrētā Na₂CO₃-šķīdumam, vāra apm. 5 minūtes un filtrē. Filtratu paskābina ar etiķskābi un pieliek tam CaCl₂: baltas, sikkristaliskas nogulsnes CaC₂O₄ norāda uz C₂O₄^{''}-jona klātbūtni. Tādu pašu reakciju dod arī F[']-jons. Sk. 59. l. p.

Ja traucējošu vielu nav klāt, tad skābo filtratu neitralizē (apmēram!) ar NH₄OH. No tam šķīdumā rodas amonija sāļi; liet vēl klāt NH₄Cl tadā gadījuma nav vajadzīgs. No NH₄OH pieliešanas NH₄Cl klātbūtnē izkrit dzelzs šroma, alumīnija un pa daļai arī mangana hidroksīdi.

Priekšmēģinājums. No pienācīgi sagatavēta II. grupas filtrata ņem dažus pilienus, sajauc ar (NH₄)₂S un labi saskalo. Ja nogulsnes nērodas, tad tā ir zīme, ka III. grupas katjonu nav klāt, un tad galveno filtrata daļu tūlīt izmēģina uz IV. grupas klātbūtni.

Ja ar NH₄OH vai (NH₄)₂S rodas nogulsnes, tad visu filtratu sasilda un, pastāvīgi saskalojot, pa pilienam pieliek (NH₄)₂S, kamēr vairs nerodas nogulsnes. Jāsargājas pieliet lielu sērāmonija pārākumu, jo tad nogulsnes grūti nofiltrēt.

Nogulsnes var būt:

hidroksīdi: Al(OH)₃ želatinveidīgs, caurspīdīgs; Cr(OH)₃, zilganpelēks; dažreiz arī Mg(OH)₂, ja šķīdumā ir par maz NH₄-jonu.

sulfīdi: FeS, Fe₂S₃, NiS, CoS, visi melni; ZnS, balts un MnS, miesas krāsā.

Nofiltrē. Nogulsnes apstrādā pēc tabulas IIIA. Filtratu uzglabā IV. grupas analīzei.

Traucējumi III. grupā.

Ja analīzē ir klāt traucējošas vielas: fosfāti, oksalāti, fluorīdi un tartrāti, tad III. katjonu grupas atšķiršanu nevar izvest parastā kārtā. Traucējums pastāv iekš tam, ka pēc II. ainos pas filtrata neitralizēšanas PO₄^{'''}-, C₂O₄^{''}- un F[']-joni rīdē katjonus gulsnē Ba^{..}-, Sr^{..}-, Ca^{..}- un Mg^{..}-jonus. Bez tam tādā oksalāti ar III. grupas katjoniem (Al^{'''}, Cr^{'''} un c.) šķīstošus kompleksus savienojumus, ko (NH₄)₂S^{'''} un atšķiršanai. savienojumi tad pāriet IV. grupā.

Oksalatus sadala, II. grupas filtratu iztvaicējot ar atšķ. HCl-kumu, gaisam piekļūstot, karsējot līdz sarkanai

pie tam pārvēršas par karbonātiem (sk. 59. l. p.). Pēc izkarsēšanas vielu izšķīdina konc. HCl-skābē. Trisvērtīgie katjoni Al^{+++} , Cr^{+++} un Fe^{+++} pie tam pārvēršas par nešķīstošiem oksīdiem.

Tabula III. B.

<p>Nogulsnes. $FePO_4$, $Fe(OH)_2 \cdot 2OOCCH_3$, $Al(OH)_3 \cdot 2OOCCH_3$ un $Cr(OH)_3 \cdot 2OOCCH_3$ Izmazgā ar karstu ūdeni un daļa divās daļās.</p>	<p>Vienu daļu vāra ar NaOH- sārmu un un fil- trē. Filtrātā atrodas $Al(OH)_3$ un Na_2PO_4; tam piešķir daudz NH_4Cl un vāra, kamēr neizdūn NH_3 smaka: izkrit balts $AlPO_4$ Al</p>	<p>Otrai daļai piemaisa PbO_2, aplej ar NaOH- sārmu, ilgā skalo, tad uz- vāra un filtrē. Filtrātu pā- skābina ar etiķskābi: iz- krit dzelz- krit $PbCrO_4$ Reakcijas sk. 49. l. p. Cr</p>	<p>Neutralizē ar NH_4OH, tad pa pilienam piešķir $(NH_4)_2S$, kamēr vairs nerodās nogulsnes, labi saskalo, sasilda un filtrē. Filtrātu uzglabā IV. grupas analīzei.</p>	<p>CO₂, NiS, ZnS, MnS. Labi izmazgā, tevieto stobriņā, aplej ar etiķskābi, labi saskalo un filtrē.</p>	<p>CO₂, NiS, ZnS. Aplej uz filtra vairāk reizes ar aukstu atšķ. HCl-skābi, ko uzķer stobriņā.</p>	<p>Nogulsnes. Aplej uz filtra vairāk atšķ. HCl-skābi, ko uzķer stobriņā.</p>	<p>Filtrāts. $Mn(OOCCH_3)_2$. Izvalce sausu un sa- kausē ar KOH-grau- dipu vai Na_2CO_3- + KNO_3, zala masa K_2MnO_4 Reakcijas sk. 53. l. p. Mn</p>	<p>Atlikums. CoS un NiS. Tos atdala, kā atzādīs tabulā III. A.</p>	<p>Šķīdums. $ZnCl_2$. Vāra, kamēr neiz- dūn H_2S-smaka, pielej NaOH-sārmu, kamēr iz- kritušas nogulsnes gan- driz neizšķīsti un filtrē, lai atsvabinātos no duļķem. Filtrātu paskābina ar etiķ- skābi un ar H_2S nogulsne balnu ZnS. Reakcijas sk. 54. l. p.</p>	<p>atdala kā $BiPO_4$ vai kā $FePO_4$. Vispirms iz- ir klāt dzelzs. Šim nolūkam dažus pilienus grupas filtrata sajauc ar $K_3Fe(CN)_6$, resp. m šzilās nogulsnes norāda uz dzelzs klāt-</p>
---	--	--	---	---	---	--	---	---	---	---

Reakcijas sk. 54. l. p.
 (CN)₆
 oksīdus
 53. l. p.

Fosforskābes atdalīšana BiPO_4 veidā ar BiONO_3^*).

II. grupas filtrātu iztvaicē gandrīz sausu, aplej ar konc. HNO_3 -skābi un vēlreiz iztvaicē līdz mazam tilpumam, lai aizdzītu lielāko daļu HCl -skābes. Tad, ja analizē dzelzs nav klāt, pieliek 1—2 gr. sausa BiONO_3 , karsē vēl dažas minūtes un pamazām atšķaida ar 20-kārtīgu daudzumu H_2O . Fosforskābe un tās daļai arī bismuta pārākums izkrit kā BiPO_4 un BiONO_3 . Analīzi kopā ar nogulsnēm pēc tam vāra 10—15 min. un pamazām vēl atšķaida ar līdzīgu tilpumu ūdens, liek atdzist un siltu filtrē.

Ja analizē ir klāt dzelzs, tad II. grupas filtrātu pēc iztvaicēšanas ar konc. HNO_3 -skābi atšķaida ar 20-kārtīgu tilpuru H_2S ūdens, piesātina vēl ar H_2S -gāzi, lai Fe^{+++} reducētos par Fe^{++} (no trīsvērtīgas dzelzs fosforskābi nevar atdalīt!) un tad pieber 1—2 gr. BiONO_3 , pie kam pa daļai rodas tumšbrūns Bi_2S_3 . Tad analīzi ar nogulsnēm vāra 10—15 minūtes, pamazām atšķaidot ar līdzīgu tilpumu H_2S ūdens un raugoties, lai nogulsnes vienmēr būtu tumšas no Bi_2S_3 klātbūtnes, jo tas sargā dzelzi no oksidēšanās, ļauj atdzist un siltu filtrē.

Ieteicams pa atdalīšanas laiku ņemt paraugus un pārlicināties par H_3PO_4 nogulsnēšanas pilnīgumu ar amonija molibdatu (iepriekš jāaizdzien H_2S un Fe^{++} jāoksidē par Fe^{+++}). Bismuta pārākumu pēc BiPO_4 nofiltrēšanas nogulsnē ar H_2S un analīzi tālāk apstrādā pēc tabulas III. A.

Fosforskābes atdalīšana FePO_4 veidā ar FeCl_3 . Fe^{++} iepriekš oksidē par Fe^{+++} un tad II. grupas filtrātu neitralizē ar $(\text{NH}_4)_2\text{CO}_3$, to pieliekot pa pilienam, kamēr neparādās mazas nogulsnes, kas pēc saskalošanas vairs neizšķīst; nogulsnes atkal izšķīdina, pieliekot dažus pilienus atšķ. HCl -skābes un labi saskalojot. Šo operāciju izved, lai neitralizētu lieko skābi. Tad pielej 5—10 kub. cm FeCl_3 -šķīduma, arī tad, ja analizē dzelzs jau ir klāt, un daudz $\text{CH}_3\text{COONH}_4$ -šķīduma. Lielākā daļa fosforskābes tūlīt izkrit kā bāli dzeltens FePO_4 . Tagad analīzi stipri atšķaida ar ūdeni un vāra 5—10 minūtes: dzelzs, alumīnijs un chroms (! sk. 49. l. p.) izkrit kā **oksiacetāti**. Nogulsnēm vajaga būt sarkanbrūnā krāsā; pretējā gadījumā vēl jāpieliek FeCl_3 . Analīzi karstu filtrē un tālāk apstrādā pēc tabulas III. B.

IV. Grupa.

Grupas reāģents $(\text{NH}_4)_2\text{CO}_3$ (CO_3^{--}): galvenais atlikums šķīdumos, chloramonija klātbūtnē, nogulsnēs ir Ba^{++} , Sr^{++} un Ca^{++} kā karbonāts.

III. grupas filtrāta sagatavošana IV. grupas katjonu atšķiršanai.

III. grupas filtrātā atrodas sēramonija atliekas. Lai tās sadalītu, filtrātu iztvaicē gandrīz sausu un paskābina ar atšķ. HCl -

*) Sk. Latvijas Univers. raksti X 573. 1924.

skābi. Ja no iepriekšējām operacijām analizē sakrāties daudz amonija sāļu, kas pa daļai var aizkavēt IV. grupas katjonu atšķiršanu, tad filtrats jāiztvaicē sauss un ar karsēšanu jāizdzen amonija sāļis, kamēr vairs nekūp. Atlikumu izšķīdina atšķ. HCl-skābē un filtrē, lai atsvabinātos no duļķēm.

Priekšmēģinājums. Dažus pilienus no skāba filtrata sajauc ar **gīpsūdeni** (piesātinātu CaSO_4 -šķīdumu): ja tūlīn rodas baltas duļķes, tad ir klāt Ba^{++} -jons un varbūt arī Sr^{++} un Ca^{++} -jons; ja duļķes parādās tik pēc britiņa, apm. 1 minūtes, tad Ba^{++} -jona nav klāt, bet ir Sr^{++} - un varbūt arī Ca^{++} -jons. Ja ar gīpsūdeni duļķes nerodas, tad nav klāt ne barija, ne stroncija. Uz Ca^{++} -jona klātbūtni izmēģina ar citu mazu filtrata daļiņu, bet tik tad, ja nav klāt ne Ba^{++} , ne Sr^{++} -jona. Dažus filtrata pilienus sajauc ar NH_4OH un $(\text{NH}_4)_2\text{C}_2\text{O}_4$: baltas sikkristaliskas nogulsnes, kas nešķīst etiķskābē, norāda uz Ca^{++} -jona klātbūtni.

Ja gīpsūdens un amonija oksalats nedod nogulsnes, tad IV. grupas nav klāt; tādā gadījumā galvenā filtrata daļā tūlīn meklē magneziju.

Ja IV. grupa ir klāt, tad pienācīgi sagatavotam III. grupas filtratam pieliek NH_4OH , kamēr labi neož pēc NH_3 ; ja pie tam rodas nogulsnes, tad pieliej NH_4Cl , kamēr, pēc saskalošanas, nogulsnes neizšķīst. Analīzi sasilda līdz 60 vai 70° un pa pilienam pieliek $(\text{NH}_4)_2\text{CO}_3$, kamēr vairs nerodas nogulsnes, tad vēl $2-3$ kub. cm, labi saskalo un silda $10-15$ minūtes, pēc tam filtrē. Filtratu uzglabā V. grupas analīzei. Nogulsnes apstrādā pēc tabulas IV.

Tabula IV.

NH_4Cl klātbūtnē ar $(\text{NH}_4)_2\text{CO}_3$ dabūtās nogulsnes BaCO_3 , SrCO_3 un CaCO_3 labi izmazgā un uz filtra vairāk reizes aplej ar vienu un to pašu daudzumu siltas etiķskābes, kamēr nogulsnes neizšķīst. Šķīdumam pa pilienam pieliek K_2CrO_4 (ja klāt ir Ba^{++}), kamēr vairs nerodas nogulsnes, un filtrē.

Nogulsnes.	Filtrats.
<p>Dzeltens BaCrO_4. Izmazgā, nofiltrē, izšķīdina atšķ. HCl-skābē un izved pārliecināšanās reakcijas.</p> <p>1. CaSO_4-ūdens dod baltas duļķes;</p> <p>2. H_2SO_4-skābē dod baltas no Ba^{++}.</p> <p>3. Liesmas dzeltenas un atšķ. Reakcijas sk. 55. l. p.</p> <p align="center">Ba</p>	<p>Sr^{++} un Ca^{++} no jauna nogulsnē ar NH_4OH un $(\text{NH}_4)_2\text{CO}_3$ un nogulsnes izšķīdina etiķskābē, kā augšā aizrādīts. Mazu šķīduma daļu sajauc ar CaSO_4-ūdeni un vāra: ja Sr^{++} ir klāt, tad pēc vienas minūtes parādās baltas duļķes. Tādā gadījumā visam šķīdumam pieliek atšķ. H_2SO_4-skābi, uzvāra un tura karstu $10-15$ minūtes, pēc tam filtrē. Ja Sr^{++} nav klāt, tad šķīdumā tūlīn meklē Ca^{++}.</p>
<p>Nogulsnes. Balts SrSO_4. Pārliecinājas ar liesmas reakciju: karmīnsarkana liesma. Reakcijas sk. 55. lapas pusē.</p> <p align="center">Sr</p>	<p>Filtrats. Pielej NH_4OH, kamēr stipri neož pēc NH_3, un reaģē ar $(\text{NH}_4)_2\text{C}_2\text{O}_4$: baltas, kristaliskas nogulsnes CaC_2O_4, kas nešķīst etiķskābē.</p> <p>Pārliecinājas ar liesmas reakciju: karmīnsarkana liesma. Reakcijas sk. 55. lapas pusē.</p> <p align="center">Ca</p>

V. Grupa

Pie šās grupas pieder katjoni Mg^{2+} , K^+ , Na^+ un NH_4^+ , kas nav nogulsnejami ar iepriekšējo grupu reaģentiem. Viena vieniem visiem kopēja grupas reaģenta nav.

IV. grupas filtrata sagatavošana V. grupas analizei.

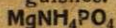
IV. grupas filtratā paliek zīmes no šās grupas katjoniem, ko V. grupā viegli var noturēt par magnēziju.

No Ba^{2+} un Sr^{2+} paliekām viegli var atsvabināties, ja pie filtrata pieliek dažus pilienus atšķ. H_2SO_4 -skābes, uzvāra un liek 10—15 minūtes stāvēt. Ja klāt ir arī Ca^{2+} , tad filtratam pieliek, ja vajadzīgs, NH_4OH un $(NH_4)_2C_2O_4$, sasilda, liek stāvēt un abejas nogulsnes nofiltrē reizē. Tā sagatavotu filtratu apstrādā pēc tabulas V.

Tabula V.

Pienācīgi sagatavotu IV. grupas filtratu daļa divās daļās.

Vienai daļai pielej daudz NH_4OH (kamēr stipri neož pēc NH_3) un Na_2HPO_4 : baltas, kristaliskas nogulsnes.

Reakcijas sk. 55. l. p.

Mg

Otru daļu iztvaicē sausu un karsē, kamēr vairs nekūp, lai aizdzītu amonija sālis. Atlikumu uz platinas drātiņas vai grafita zīmūļa ar liesmas reakciju izmēģina uz kalija un natrija klātbūtni. Kaljijs dod violetu liesmu, kas caur diviem kobaltstikliem šķietas sārta.

Natrijs dod spilgti dzeltenu liesmu, kuņas gaismā $K_2Cr_2O_7$ -kristali šķietas bāļi, cilvēka miesa zila kā mironim. Caur diviem kobaltstikliem natrija liesma nav redzama.

Ja kaliju un natriju grib meklēt ar nogulsnešanas reakcijām, tad, gadījumā, ja klāt ir arī Mg^{2+} , pēdējo, pēc amonija sāļu izkūpināšanas, nogulsnē ar $Ca(OH)_2$ -šķīdumu, filtrē un filtratā nogulsnē $Ba(OH)_2$ -pārākumu ar atšķ. H_2SO_4 -skābi un velreiz iiltrē. Filtratā meklē kaliju un natriju ar nogulsnešanas reakcijām. Sk. 55. l. p.

Amoniju NH_4^+ atrod no pirmanalizes, vārot ar $NaOH$ -sārnu. Sk. 27. l. p. Reakcijas sk. 56. l. p.

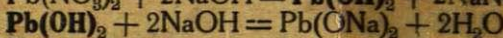
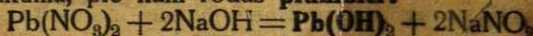
KATJONU REAKCIJAS.

Nolidzinājumos ar **trekniem** burtiem apzīmēta **elektro** resp. **nogulsnes**.

Ar **zvaigznīti*** atzīmētas sevišķi raksturīgas reakcija

1. Svins Pb. Svina jons Pb^{2+}

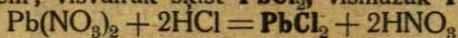
1. Alkaliju sārmi nogulsnē baltu hidroksīdu, kas šķīst sārnu pārākumā, pie kam rodas **plumbīti**:

2. Alkaliju karbonāti nogulsnē baltu bāzisku karbonātu.

3. **Halogeni (Cl', Br', J')** nogulsnē svina halogenidus, kas grūti šķīst ūdenī; visvairāk šķīst PbCl_2 , vismazāk PbJ_2 .

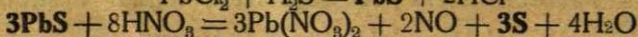
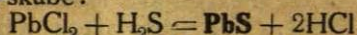

4*. **Jodkalījs** nogulsnē dzeltenu svina jodīdu:

5*. **Sērskābe un sulfāti** nogulsnē baltu sulfātu, kas nešķīst ne skābēs, ne ūdenī, bet šķīst alkaliju sārmos, etiķskābā un vīnskābā amonijā, pēdējā gadījumā kā kompleks svina-amonijs tartrats.

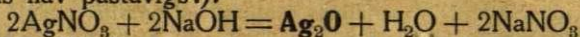
6. **Sērūdenradis** nogulsnē melnu svina sulfīdu, kas šķīst karstā atšķ. HNO_3 -skābē:

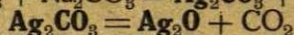
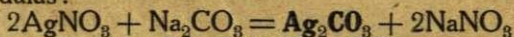
Sausa reakcija. Uz ogles: metala grauds un dzeltens uzsodrējums.

2. Sudrabs Ag. Sudraba jons Ag'

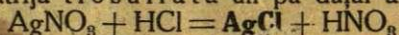
1. **Alkaliju sārmī** nogulsnē pelēku sudraba oksīdu (hidroksīds nav pastāvīgs!):

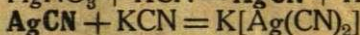
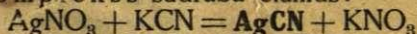
2. **Alkaliju karbonāti** nogulsnē baltu karbonātu, kas karstā ūdenī sadalās:

3*. **Halogeni (Cl', Br', J')** nogulsnē bezpienveidīgus sudraba halogenidus, kas nešķīst atšķ. HNO_3 -skābē, bet šķīst ciankalijā, nātrija tiosulfatā un pa daļai arī amonjakā:

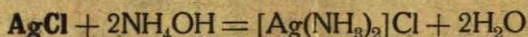

4. **Ciankalījs** nogulsnē baltu cianīdu, kas šķīst ciankalija pārākumā kā kompleks sudraba cianīds:

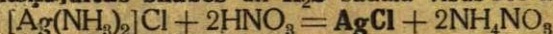

Šai kompleksā sudrabs atrodas anjona sastāvā.

5. **Amonjaka** šķīdumā sudrabs atrodas kompleksa katjona sastāvā:

Atšķaidītas skābes un H_2S sadala visus šos kompleksus:

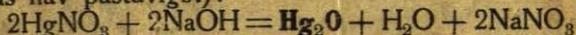

Sausa reakcija. Uz ogles: spīdošs metala grauds.

3. Dzīvsudrabs Hg.

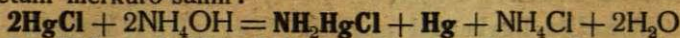
Vienvērtīgie savienojumi. Merkuro-jons Hg'

1. **Alkaliju sārmī** nogulsnē pelēku merkuro-oksīdu (hidroksīds nav pastāvīgs!):

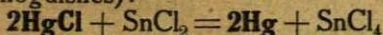

2*. **Amonija hidroksids** dod tumšpelēkus savienojumus pat ar cietām merkuro-sālim:

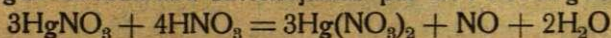

3. **Halogeni (Cl', Br')** nogulsnē merkuro-halogenidus, kas nešķīst atšķaidītās skābēs.

4*. **Stannochlorids** reducē merkuro-sālis par brīvu dzīvsudrabu (melnas nogulsnes):

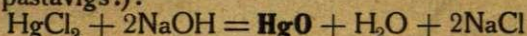

5. **Oksidētāji Cl₂, Br₂**, karsta konc. HNO₃-skābe oksidē vienvērtīgus dzīvsudraba savienojumus par divvērtīgiem:

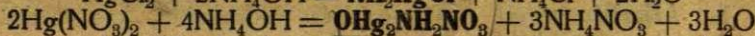
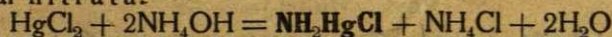

Divvērtīgie savienojumi. Merkuri-jons Hg''

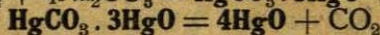
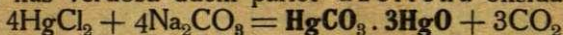
1. **Alkaliju sārmī** nogulsnē dzeltenu oksidu (hidroksids nav pastāvīgs!):

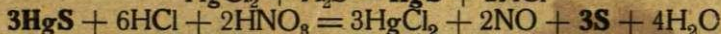
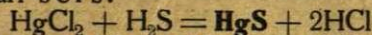
2. **Amonija hidroksids** nogulsnē t. s. „balto precipitatu“, kuŗa sastāvs ir dažāds, atkarībā no tā, vai iziet no chlorīda vai nitrata:

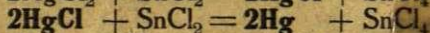
3. **Alkaliju karbonatī** nogulsnē sarkanbrūnu bāzisku karbonātu, kas verdošā ūdenī pāriet dzeltenā oksidā:

4. **Sērūdenradis** atšķaidītos šķīdumos nogulsnē melnu sulfīdu, kas nešķīst karstā atšķ. HNO₃-skābē, bet šķīst karāļūdenī, pie kam paliek pāri sērs:

5*. **Stannochlorids** pakāpeniski reducē divvērtīgos savienojumus par vienvērtīgiem un brīvu Hg: sākumā baltas, tad pelēkas nogulsnes:

Sausas reakcijas. Karsējamā stobriņā: sublimē, Na₂CO₃ klātbūtnē dod sikas Hg-pilītes.

4. Bismuts. Bismuta jons Bi'''

1*. **Hidrolīze.** Bismuta sālis ar ūdeni hidrolīzējas: izkrit balta bāziska sāls:

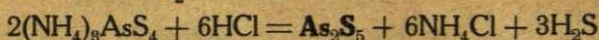

Šī reakcija ir apgriezeniska: skābi pielejot nogulsnes var izšķīdināt.

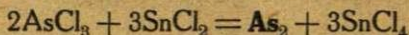
2. **Alkaliju sārmī** nogulsnē baltu hidroksīdu Bi(OH)₃

Atšķaidītas skābes sadala šo sulfosāli, pie kam izkrīt pentasulfīds un atdalās H_2S :

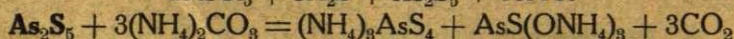

2*. **Stannochlorīds** (koncentrēts) ar konc. HCl-skābi reducē trīsvērtīgos savienojumus par melnu brīvu **As**:

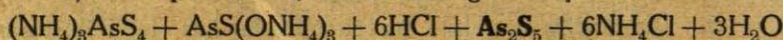

Piecvērtīgie savienojumi. Arsenl-jons As^{++++}

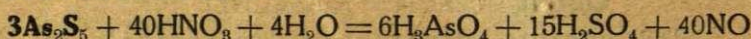
1. **Sērūdeņradis** ļoti skābos šķīdumos nogulsnē dzeltenu pentasulfīdu, kas šķīst sārmos, viensērāinā un daudzsērāinā amonijā un arī ogļskābā amonijā (atšķirība no Sb_2S_5 un SnS_2):

Šķīdumu paskābinot, atkal var nogulsnēt pentasulfīdu:

2. **Koncentrēta kūpoša HNO_3 -skābe** oksidē pentasulfīdu par arsenskābi un sērskābi:

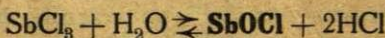

* **Sausa reakcija.** Uz ogles: stipra ķīpoku smaka.

Antimons Sb.

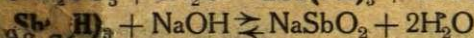
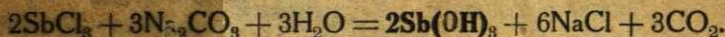
Trīsvērtīgie savienojumi. Stibo-jons Sb^{+++}

1*. **Hidrolīze.** Antimona sāļi ar ūdeni hidrolizējas: izkrīt balta bāziska sāļš:

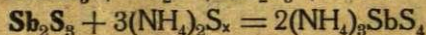
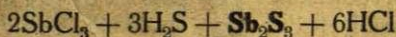

Pieliekot vairāk skābes, nogulsnes var izšķīdināt.

2. **Alkaliju sārmu un karbonātu** nogulsnē baltu hidroksīdu, kas pa daļai šķīst sārmu pārākumā kā metaantimonpaskāba sāļš:

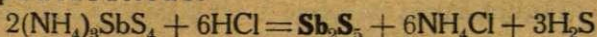

3. **Indijs** mēreni skābos šķīdumos nogulsnē oranžsarkanu sulfīdu, kas kā sulfosāļš šķīst viensērāinā un daudzsērāinā amonijā, pedējā gadījumā pārvēršdamies par piecvērtīgu:

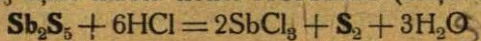

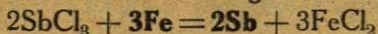
Atšķaidītas skābes sadala šo sulfosāli; pie kam izkrit oranžsarkans pentasulfids:

4. Sb_2S_5 šķīst karstā konc. HCl-skābē (atšķirība no As_2S_5):

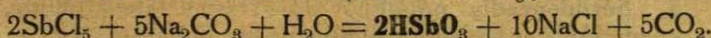

5*. Metaliski **Zn, Fe, Sn** reducē antimona savienojumus par brīvu metālu, kas izkrit kā melnas nogulsnes:

Piecvērtīgie savienojumi. Stibi-jons Sb^{++++}

1. Alkaliju sārmu un karbonātu un NH_4OH nogulsnē baltu metaantimonskābi ($\text{Sb}^{++++} \rightarrow \text{SbO}_3'$):

Metaantimonskābe šķīst sārmos kā SbO_3' -jons, stiprās skābēs kā Sb^{++++} -jons.

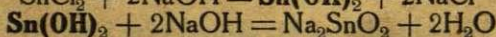
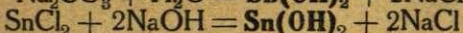
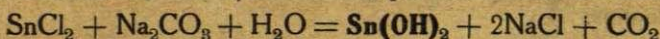
2. Sērūdeņradis nogulsnē oranžsarkanu Sb_2S_5 , kas šķīst kā sulfosāls viensērāinā un daudzserāinā amonijā, bet nešķīst ogleņskābē amonijā (atšķirība no As_2S_5).

Sausas reakcijas. Uz ogles: metāla grauds. Uz porcelāna bļodiņas raksturīgi uzsodrējumi.

Alva Sn.

Divvērtīgie savienojumi. Stanno-jons Sn^{++}

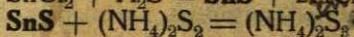
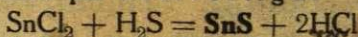
1. Alkaliju sārmu un karbonātu un NH_4OH nogulsnē baltu hidroksīdu, kas šķīst sārmos, pie kam rodas stannīts:

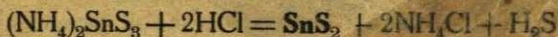
nātrija stannīts.

Stannita šķīdumu izlieto kā spēcīgu reducētāju. Sk. Bi-reakcijas.

2. Sērūdeņradis mēreni skābos šķīdumos nogulsnē tumšbrūnu stannosulfīdu, kas diezgan lēni šķīst daudzserāinā amonijā, pārvēršdamies par četrvērtīgu:

Atšķaidītas skābes sadala šo sulfosāli, pie kam izkrit dzeltens (četrvērtīgs!) stannisulfīds:

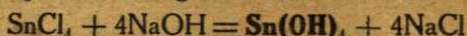

3.* **Stanno-chlorīds** ir spēcīgs reducētājs skābos šķīdumos. Sk. Hg- un As-reakcijas.

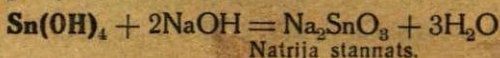

Četrvērtīgie savienojumi. Stanni-jons Sn^{IV}

1. **Alkaliju sārmī** nogulsnē baltu stannihidroksidu:

Atdalot ūdeni, stannihidroksids pāriet alvas skābē H_2SnO_3 . Stannihidroksids šķīst tiklab skābēs, kā alkaliju sārmos; pēdējā gadījumā rodas **stannāti**:

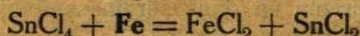

2. **Alkaliju karbonāti** un amonija hidroksids nogulsnē stannihidroksidu.

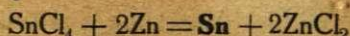

3. **Sērūdeņradis** nogulsnē dzeltenu stannisulfidu, kas šķīst konc. HCl-skābē (atšķiriba no As_2S_5) un viensērāinā un daudzserāinā amonijā kā sulfosāls.

4. **Metāliska Fe** skābos šķīdumos reducē četrvērtīgos alvas savienojumus par divvērtīgiem:

5. **Metāliska Zn** reducē tiklab četrvērtīgos kā divvērtīgos alvas savienojumus par brīvu metālu:

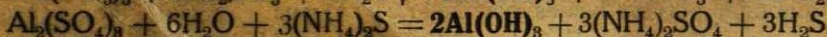
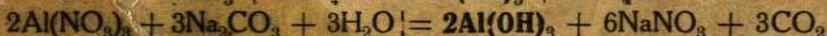

Metāliska alva, ja to šķīdina karstā konc. HNO_3 -skābē, dod t. s. meta-alvas skābi, kas nešķīst skābēs; tā ir parastās alvas skābes polimera forma $(\text{H}_2\text{SnO}_3)_x$.

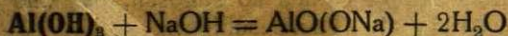
Sausa reakcija. Uz ogles: miksts grauds un liels balts uzsodrējums.

10. Alumīnijs Al. Alumīnija jons Al^{III}

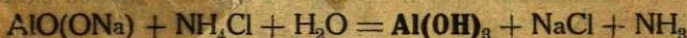
1. NH_4OH , Na_2CO_3 un $(\text{NH}_4)_2\text{S}$ nogulsnē baltu, caurspīdīgu hidroksidu, kas nešķīst šo reaģentu pārākumā:

Alkaliju sārmī arī nogulsnē hidroksidu, kas šķīst sārmu pārākumā kā **alumināts**:

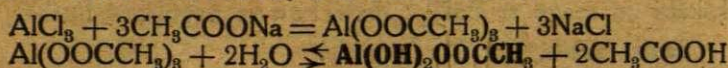

Alumināts sadala skābes, ogļskābā gāze un chloramonijs (ar vārīšanu), pie kam izkrit hidroksids:

3*. Alkaliju acetati atšķaidītos šķīdumos karstumā nogulsnē bāzisku acetātu, t. s. oksiacetātu:

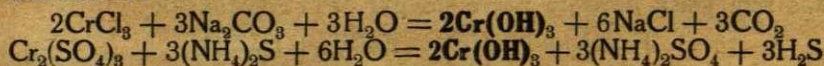
Visas šās reakcijas aizkavē tartratu (vinskābes) un citu organisku oksī-savienojumu klātbūtne, jo ar tiem alumīnijs dod viegli šķīstošus kompleksus savienojumus.

Sausa reakcija. Ja alumīnija oksīdu apslapina ar ļoti atšķaidītu $\text{Co}(\text{NO}_3)_2$ un stipri izkarsē, tad rodas zila masa — Tennāra zilums $\text{Al}_2\text{O}_3 \cdot \text{CoO}$.

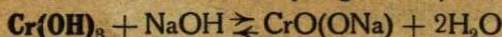
11. Chroms Cr.

Trisvērtīgie savienojumi. Chromi-jons Cr^{+++}

1. NH_4OH , Na_2CO_3 un $(\text{NH}_4)_2\text{S}$ nogulsnē zilganpelēku hidroksīdu:

2*. Alkaliju sārmī nogulsnē hidroksīdu; pēdējais šķīst aukstos sārmos kā chromīts ar spilgtu zaļu krāsu:

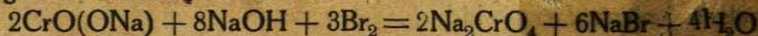

Šķīdumu sildot chromītu var sadalīt: izkrit $\text{Cr}(\text{OH})_3$

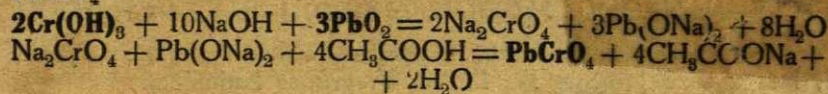
3. Alkaliju acetati ar chroma sālim nedod nogulsnes ne aukstumā, ne karstumā (atšķirība no Fe^{+++} un Al^{+++}). Bet ja kopā ar chromu atrodas daudz dzelzs, tad pēdējā, izkrisdama kā oksiacetats, aizrauj līdz visu chromu, un otrādi: ja šķīdumā atrodas daudz chroma un maz dzelzs, tad tie abi nogulsnejas tik pa daļai: chroms aiztur dzelzi šķīdumā.

Cr^{+++} -jona oksidēšana par chromat-jonu CrO_4^{--}

4*. Ar Br_2 -ūdenī. Izšķīdina $\text{Cr}(\text{OH})_3$ nātrija sārmā un zaļajam chromīta šķīdumam pieliek Br_2 -ūdeni, kamēr zaļā krāsa nepāriet dzeltenā. Šķīdumu paskābina ar etiķskābi un ar vārīšanu aizdzēn broma pārākumu. Reaģējot ar BaCl_2 , dabū dzeltenas nogulsnes BaCrO_4 .

5*. Ar PbO_2 . Nogulsnes vai šķīdumu, kur jāmeklē chroms, samaisa ar svina pārskābli, āplej ar NaOH -sārmu,īgi skalo, sasilda un filtrē. Filtratā atrodas nātrija chromāts un nātrija plumbīts; ja to paskābina ar etiķskābi, tad izkrit dzeltens PbCrO_4 .

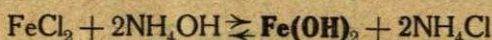
6*. Ar sakausēšanu ar $\text{Na}_2\text{CO}_3 + \text{KNO}_3$. Sakausēšanu izved porcelana tīgelī. Kausējumu izvelk ar siltu ūdeni, paskābina ar etiķskābi un reaģē ar BaCl_2 : dzeltenas nogulsnes BaCrO_4 .

Sausa reakcija. Zāļa pārle.

12. Dzelzs Fe.

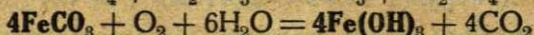
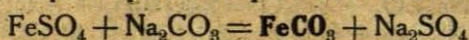
Divvērtīgie savienojumi. Ferro-jons Fe^{2+}

1. **Amonija hidroksids** tik pa daļai nogulsnē Fe^{2+} -jonu kā zaļganbaltu ferro-hidroksidu, kas pamazām oksidējas no gaisa skābekļa.

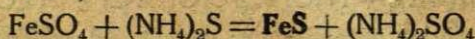

2. **Alkaliju sārmī** pilnīgi nogulsnē visu dzelzi kā ferro-hidroksidu.

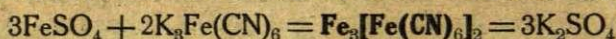
3. **Alkaliju karbonāti** nogulsnē baltu ferro-karbonatu, kas zem gaisa iespaida pārvēršas par ferri-hidroksidu:

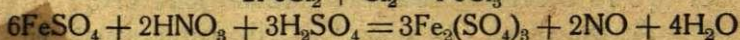
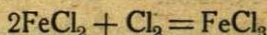
4. **Sēraronijs** nogulsnē melnu ferro-sulfidu, kas šķīst visās skābēs, arī etiķskābē:

5*. $\text{K}_3\text{Fe(CN)}_6$ neitralos un skābos šķīdumos nogulsnē tumšzilu ferro-ferricianidu, t. s. **Turnbula zilumu**:

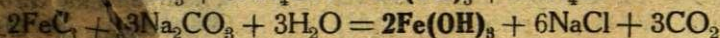
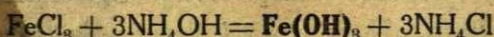

6. **Oksidētāji Cl_2 , Br_2 , konc. HNO_3** u. c. oksidē divvērtīgos savienojumus par trīsvērtīgiem:

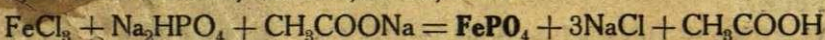

Trīsvērtīgie savienojumi. Ferri-jons Fe^{3+}

1. **NH_3OH , alkaliju sārmī un alkaliju karbonāti** pilnīgi nogulsnē brūnu ferri-hidroksidu.

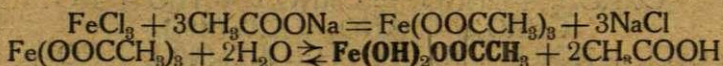
2. **Na_2HPO_4** nogulsnē dzeltenbaltu ferri-fosfātu, kas šķīst minerālskābēs, bet nešķīst etiķskābē:

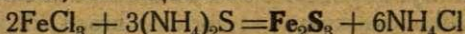
Ar šo reakciju, **acetatu klātbūtnē**, atdala fosforskābi, ja tā ir klāt analizē, kopā ar III., IV. un V. grupas katjoniem.

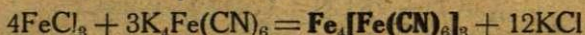
3*. Alkaliju acetati aukstumā dod sarkanbrūnu nokrāsu. Ja šķīdumu vāra, tad izkrit bāzisks ferri-acetats jeb oksiacetats sarkanbrūnā krāsā:

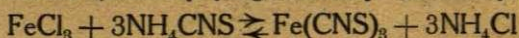
4. Sēramonijs nogulsnē melnu ferri-sulfīdu, kas viegli šķīst minerālskābēs, arī etiķskābē:

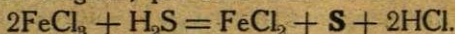
5*. K₄Fe(CN)₆ neīstros un skābos šķīdumos nogulsnē tumšzilu ferri-ferrocianīdu, t. s. „Berlīnes zilumu“ (ļoti jūtīga reakcija uz ferri-savienojumiem!)

6*. NH₄CNS neīstros un skābos šķīdumos dod asinī-sarkanu nokrāsu (ārkārtēji jūtīga reakcija uz Fe⁺⁺⁺-jonu):

7. Sērūdeņradis skābos šķīdumos reducē trīsvērtīgos savienojumus par divvērtīgiem, pie kam izkrit sērs:

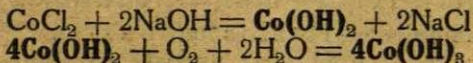

13. Kobalts-Co. Kobalto-jons Co⁺⁺

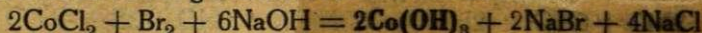
1. Amonija hidroksīds nogulsnē zilu bāzisku sāli; nogulsnes nerodas amonija sāļu klātbūtnē.

2. Alkaliju sārmis nogulsnē sarkanu kobalto-hidroksīdu, kas no gaisa oksidējas par trīsvērtīgu brūnu kobalti-hidroksīdu

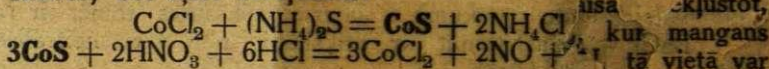

3. Oksidētāji Cl₂, Br₂ u. c. klātbūtnē alkaliju sārmis nogulsnē melnu trīsvērtīgu kobalti-hidroksīdu:

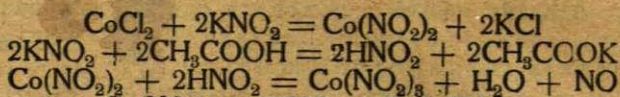
4. Alkaliju karbonāti nogulsnē bāzisku sāli ar nepastāvīgu sastāvu.

5. Sēramonijs nogulsnē melnu sulfīdu, kas nesīst atīdītās skābēs, bet šķīst karājūdenī:

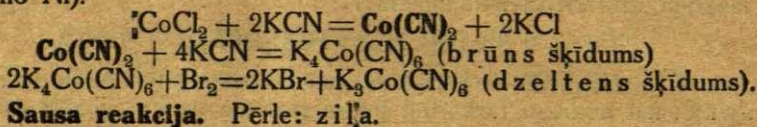

6*. Kalija nītrīts ar etiķskābi paskābinātos šķīdumos nogulsnē dzeltenu kompleksu kalija kobaltinītrītu ar tīgu kobaltu. Nogulsnes izkrit pamazām: KCl-šķīduma pielikšana pātrina reakcijas gaitu.

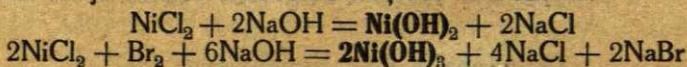

7. **Ciankalijs** nogulsnē sarkanbrūnu kobalto-cianidu, kas šķīst ciankalija pārākumā ar brūnu krāsu kā kompleks savienojums; Cl_2 un Br_2 to oksidē par trīsvērtīgu dzeltenu kalija kobalti-cianidu, ko alkaliju sārmī vairs nesadala (atšķiriba no Ni).

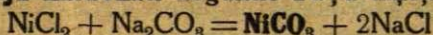

14. Niķelis Ni. Niķelo-jons Ni⁺⁺

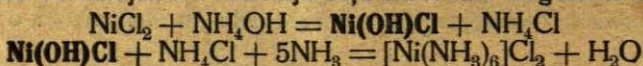
1. **Alkaliju sārmī** nogulsnē ābolzaļu niķelo-hidroksidu, bet oksidētāju klātbūtnē melnu niķeli-hidroksidu.

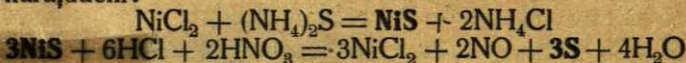
2. **Alkaliju karbonāti** nogulsnē zaļu niķeļa karbonātu:

3. **Amonija hidroksīds** nogulsnē zaļu bāzisku sāli, kas reaģenta pārākumā šķīst ar zilu krāsu kā kompleks niķeļa-amonjaka savienojums. Amonija sāļu klātbūtnē nogulsnes nerodas:

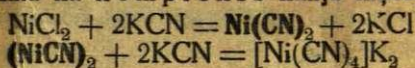
4. **Sēramonijs** neiralos un bāziskos šķīdumos nogulsnē melnu niķeļa sulfidu, kas nešķīst atšķaidītās skābēs, bet šķīst karalūdenī:

Ja klāt ir daudz brīva amonjaka vai sēramonija, tad NiS daļēji šķīst, veidojot pseidošķīdumu tabakas krāsā, kas iet caur filtru un atgūstina filtrēšanu. No tā var izsargāties, lietojot svaigi

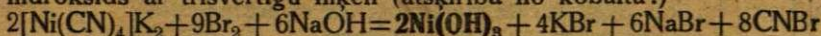
4* **amonijsulfīdu** (bezkrāsainu) sēramoniju un to pieliekot pa pilieķidumos n. l. ūdenī pārākuma. Ja pseidošķīdums tomēr ir radies, BaCl_2 paskābināt ar etiķskābi, pēc tam neutralizēt ar šķīstošu sāli, tad filtrēt.

Ciankalijs nogulsnē gaišzaļu niķelocianidu, kas šķīst FeCl_3 pārākumā kā kompleks kalija niķelocianids:

Ja pie tā pieliek alkaliju sārmu un daudz Cl_2 - vai Br_2 -ūdens, tad kompleksais cianīds sadalās: izkrit melns niķeli-hidroksīds ar trīsvērtīgu niķeli (atšķiriba no kobalta!)

Liels ciankalija pārākums aizkavē šo reakciju.

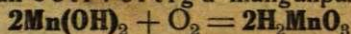
Ja ar šo reakciju grib nogulsnēt niķeli kobalta klātbūtnē, tad vajaga ņemt tik dažus pilienus no analizējama šķiduma, neitralizēt, pa pilienam pieliet ciankaliju, kamēr izkritušās nogulsnes atkal neizšķīst, tad pielikt NaOH -sārmu un beidzot daudz Br_2 -ūdens: izkrit melns $\text{Ni}(\text{OH})_3$. Ļoti jūtīga reakcija.

6*. Dimetilglioksims $\text{C}_4\text{H}_8\text{N}_2\text{O}_2$ (Čugajeva reaģents) ir vājūtīgākais reaģents uz niķeli. Ja pie vāji sārmaina amoniakaliska šķiduma pieliek dažus dimetilglioksima kristaliņus un vāra, tad niķeļa klātbūtnē rodas gaišsarkanās nogulsnes $\text{C}_4\text{H}_8\text{N}_2\text{O}_2 \cdot \text{Ni} \cdot \text{C}_4\text{H}_8\text{N}_2\text{O}_2$. (Ārkārtīgi jūtīga reakcija!).

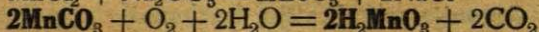
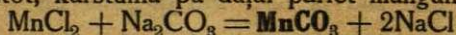
Sausa reakcija. Pērle: brūna vai pelēka.

15. Mangans Mn. Mangano-jons Mn^{2+}

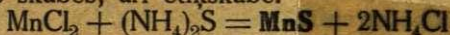
1. Alkaliju sārmi nogulsnē baltu mangano-hidroksīdu kas no gaisa skābekļa oksidējas par brūnu trīsvērtīgu mangani-hidroksīdu un četrvērtīgu manganpaskābi:

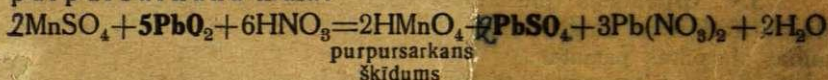
2. Alkaliju karbonāti nogulsnē baltu karbonātu, kas gaisam piekļūstot, karstumā pa daļai pāriet manganpaskābē:

3. Sēramonijs nogulsnē miesas krāsā manganosulfīdu, kas šķīst visās skābēs, arī etiķskābē.

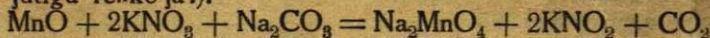

4*. Svina pārskāblis (superoksīds) verdošā konc. HNO_3 -skābē oksidē visus mangana savienojumus par mangana pārskābi purpursarkanā krāsā:

Ja pēc vārīšanas šķidumu atšķaida ar ūdeni un gaida, kamēr liekais PbO_2 sakrājas dibenā, tad šķidums redzams sārti violetā krāsā. (Ļoti jūtīga reakcija!).

5*. Sakausējot ar KOH (cietu graudiņu), gaisam sātīnātī, mangana savienojumi dod tumšzaļu masu K_2MnO_4 , kur ja stotis ir sešvērtīgs (manganskābe). Ja nav cieta KOH , tā var ņemt $\text{Na}_2\text{CO}_3 + \text{KNO}_3$. Sakausēšanā jāizved uz māzas masmas. (Ļoti jūtīga reakcija!).

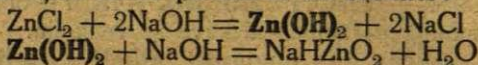

Sausa reakcija. Pērle: violeta.

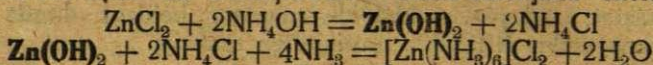

16. Cinks Zn. Cinka jons Zn²⁺

1. Alkaliju sārmu nogulsnē baltu, želatīnveidīgu hidroksīdu, kas šķīst sārmu pārākumā kā cīnkats:

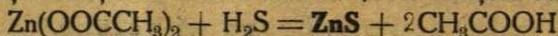

2. Amonija hidroksīds nogulsnē hidroksīdu; reaģenta pārākumā tas šķīst kā kompleks cinka-amonjaka savienojums:

3. Alkaliju karbonāti nogulsnē bāzisku karbonātu ar mainīgu sastāvu.

4.* Sērūdeņradis etiķskābēs šķīdumos nogulsnē baltu sulfīdu, kas šķīst atšķaidītās minerālskābēs, bet nešķīst etiķskābē:

5. Sērāmonijs: tāpat kā H₂S.

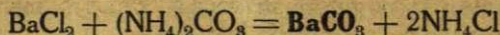
6.* K₄Fe(CN)₆ nogulsnē baltu cinka ferrocianīdu, kas nešķīst atšķaidītās skābēs:

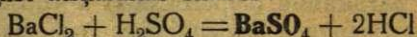
Sausa reakcija. Ja ZnO apslāpina ar atšķaidītu Co(NO₃)₂ un stipri karsē, tad rodas zaļa masa — Rinmaņa zaļums.

17. Barijs Ba. Barija jons Ba²⁺

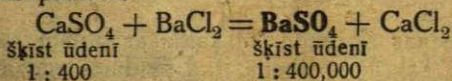
1. Amonija un alkaliju karbonāti nogulsnē baltu karbonātu:

2.* Sērskābe un sulfāti nogulsnē baltu, sīkkristalisku sulfātu, kas nešķīst atšķaidītās skābēs:

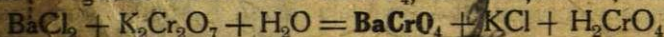
3.* Gipsūdens (piesātināts CaSO₄-šķīdums) tūlīt dod baltas dulķes (atšķirība no Sr), kas rodas uz BaSO₄ un CaSO₄ šķīstamības starpības pamata.

šķīst ūdenī
1:400

šķīst ūdenī
1:400,000

4.* K₂CrO₄ (vai K₂Cr₂O₇) neīdrosos un etiķskābēs šķīdumos nogulsnē dzeltenu BaCrO₄, kas nešķīst etiķskābē:

5. Amonija oksalāts neīdrosos un sārmajos šķīdumos nogulsnē baltu BaC₂O₄, kas viegli šķīst minerālskābēs, bet diezgan grūti etiķskābē.

Sausa reakcija. Liesmas reakcija: dzeltenzaļa liesma.

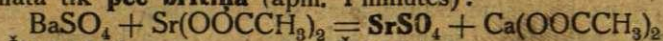
CaSO₄ šķīst, Sr nedod ar bichromātu nog., Ba uzgāst

18. Stroncijs Sr. Stronci'a jons Sr"

1. **Amonija un alkaliju karbonati:** kā pie barija.

2.* **Gipšūdens** dod baltas dulķes uz šķīstamības starpības pamata tik **pēc britiņa** (apm. 1 minūtes):

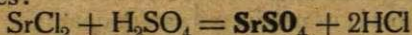
Šķīst ūdenī

Šķīst ūdenī

1:400

1:8000

3. **Sērskābe** nogulsnē baltu kristalisku sulfātu, kas nešķīst atšķaidītās skābēs:

4. **Amonija oksalats** neītrālos un sārmainos šķīdumos nogulsnē baltu **SrC₂O₄**, kas mazā mērā šķīst etiķskābē.

Sausa reakcija. Liesmas reakcija: karminsarkana liesma.

19. Kalcijs Ca. Kalcija jons Ca"

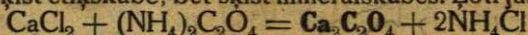
1. **Amonija un alkaliju karbonati:** kā pie barija.

2. **Sērskābe** dod nogulsnes tik koncentrētos šķīdumos:

Calcium sulfate

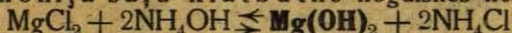
3.* **Amonija oksalats** nogulsnē baltu, sīkkristalisku oksalātu, kas nešķīst etiķskābē, bet šķīst minerālskābēs. Loti jutīga reakcijai

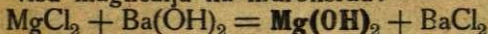
Sausa reakcija. Liesmas reakcija: ķieģeļsarkana liesma.

20. Magnēzijs jeb magnijs Mg. Magnēzija jons Mg"

1. **Amonija hidroksīds** nepilnīgi nogulsnē baltu hidroksīdu. Amonija sāļu klātbūtnē nogulsnes neizkrit.

2. **Barija hidroksīds**, ja nav klāt amonija sāļu, pilnīgi nogulsnē visu magnēziju kā hidroksīdu:

3. **Alkaliju karbonati** nogulsnē baltu bāzisku sāli:

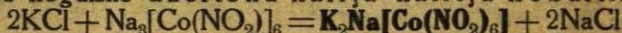
4.* **Na₂HPO₄** amonija sāļu un amonijaka klātbūtnē **kvantitatīvi** nogulsnē visu Mg⁺⁺ kā baltu, kristalisku magnēzija-amonija fosfātu:

Ja Mg⁺⁺-jonu šķīdumā ir maz, tad dažreiz rodas pār tināti šķīdumi. Tādos gadījumos var ierosināt kristalizēšanos, ja stobriņa sienas berzē ar stikla irbuli. ●

21. Kalcijs K. Kalija jons K'

1.* **Natrija kobaltinitrits** neītrālos vai etiķskābēs šķīdumos nogulsnē dzeltenu kalija-natrija kobaltinitritu:

2. **Vinškābe**, natrija acetata klātbūtnē, nogulsnē baltu, kristalisku kalija hidrotartratu:

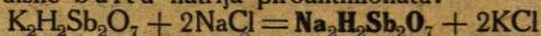

NH_4^+ -jona klātbūtne traucē abas šās reakcijas.

Sausa reakcija. Liesmas reakcija; violeta liesma.

22. Natrijs Na. Natrija jons Na^+

Kalija piroantimonats neiralos un sārmainos šķīdumos nogulsnē baltu natrija piroantimonatu:

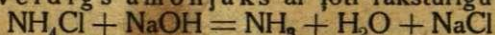

Sausa reakcija. Liesmas reakcija: intensīva dzeltena liesma.

23. Amonijs. Amonija jons NH_4^+

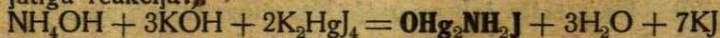
Amonija klātbūtni analizē izzin ar priekšmēģinājumiem (sk. 27. l. p.).

1.* **Stipras bāzes** izspiež amoniju no viņa sālim, pie kam atdalās gāzveidīgs amonjaks ar ļoti raksturīgu smaku:

Amonjaka NH_3 atdalīšanos var konstatēt ar sarkanu lakmusa papīri: tas paliek zils no NH_3 -tvaikiem; vai ar HgNO_3 -papīri: tas paliek melns. Reakciju sk. 43. l. p.

2.* **Neslera reāģents** K_2HgJ_4 sārmainos šķīdumos ar amonjaku dod brūnas nogulsnes vai brūnu nokrāsu (ārkārtīgi jūtīga reakcija!)

Amonija meklēšanai katrā gadījumā ņem atsevišķu porciju no analizējamās vielas.

IV. ANJONU ANALIZE.

Anjonu uzmeklēšanu parasti izved pēc pabeigtas katjonu analīzes slāpā ceļā. Pēc klātesošiem katjoniem dažreiz var spriest, kādi anjoni **nevar** būt klāt. Piem. ja kādā ūdenī vai skābēs šķīstošā vielā ir atrasti svins, barijs vai stroncijs, tad tai pašā vielā nevar būt sērskābe (SO_4^{2-} -jons); ja atrasts sudrabs, tad nevar būt sekošie anjoni: Cl^- , Br^- , I^- , CN^- , $\text{Fe}(\text{CN})_6^{4-}$, $\text{Fe}(\text{CN})_6^{3-}$, BrO_3^- un JO_3^- . Citos gadījumos var spriest, kādi anjoni **ir** klāt: ja atrod As kā katjonu, tad starp anjoniem būs arī AsO_4^{3-} vai AsO_4^{5-} .

Anjonu uzmeklēšanai ņem sevišķu daļu no analizējamās vielas. Tā kā katjonu klātbūtne (izņemot Na^+ , K^+ un NH_4^+) dažkārt traucē anjonu meklēšanu, tad katjonus nogulsnē ar Na_2CO_3 . Šī operācija var izpalikt tik tad, ja analizējamā viela ar Na_2CO_3 nedod nekādas nogulsnes; tad tā ir zīme, ka analizējamā vielā nav klāt citu katjonu, ka tikai tie no V. grupas, izņemot dažus speciālus gadījumus.

Anjonu ledalīšana grupās.

No analizējamās vielas pagatavo novārijumu ar Na_2CO_3 . Filtrātu rūpīgi neitralizē (sk. 58 l. p.) ar atšķ. HNO_3 -skābi.

Grupu raksturojums attiecībā pret BaCl_2 un AgNO_3 šķīdumu.

I.		II.		III*.)		IV.	
Mazu novārijuma daļu paskābina ar HNO_3 -skābi. AgNO_3 nedod nogulsnes. BaCl_2 dod nogulsnes, kas nešķīst aukstā atšķaidītā HNO_3 -skābē.		Mazu novārijuma daļu paskābina ar CH_3COOH -skābi. BaCl_2 un AgNO_3 abi dod nogulsnes. Abejas nogulsnes šķīst aukstā atšķ. HNO_3 -skābē, bet nešķīst CH_3COOH -skābē.		Neitrals novārijums dod nogulsnes ar BaCl_2 un AgNO_3 ; abejas nogulsnes šķīst CH_3COOH -skābē.		Mazu novārijuma daļu paskābina ar HNO_3 -skābi. BaCl_2 nedod nogulsnes. AgNO_3 dod nogulsnes, kas nešķīst aukstā atšķaidītā HNO_3 -skābē.	
Sk. l.p.	Ba-nogulsnes :	Sk. l.p.	Ag-nogulsnes :	Ba-nogulsnes :	Sk. l.p.	Ag-nogulsnes :	Sk. l.p.
BaSO_4 , baltas. 58	BaC_2O_4 , baltas. 59	$\text{Ag}_2\text{C}_2\text{O}_4$, baltas. 59	BaHPO_4 , baltas. 61	Ag_3PO_4 , dzeltenas. 61	AgCl , baltas. 63		
BaSiF_6 , baltas. 58	BaF_2 , baltas. 59	Noguļšņu nav. 59	BaHAsO_4 , baltas. 61	AgBr , gaišdzeltenas. 63			
Ja I. grupa ir klāt, tad nogulsnes nofiltrē un filtrātu izmēģina uz II. grupu, pielejot CH_3COONa šķīdumu: ja rodas nogulsnes, tad ir klāt arī II. grupa.	BaCrO_4 , dzeltenas. 59	Ag_2CrO_4 , sarkanbrūnas. 59	BaHASO_5 , baltas; tikai no konc. šķīdumiem. 62	Ag_3AsO_4 , sarkanbrūnas. 63	AgJ , dzeltenas. 63		
	BaSO_5 , baltas. 60	Ag_2SO_5 , baltas. 60	$\text{Ba(BO}_3)_2$, baltas; izkrīt, ja pieliek NH_4OH -piļienu. 62	Ag_3AsO_5 , dzeltenas; paliek lielākas no NaOH -piļiena 62	AgCN , baltas. 64		
	BaS_2O_8 , baltas. 60	$\text{Ag}_2\text{S}_2\text{O}_8$, baltas, pēc tam melnas. 60	$\text{Ba(C}_2\text{H}_3\text{O}_6)_2$, baltas. 63	$\text{Ag}_2\text{Fe(CN)}_6$, baltas; paliek lielākas no NH_4OH -piļiena. 62	$\text{Ag}_2\text{Fe(CN)}_6$, sarkanbrūnas. 65		
	Ja II. grupa ir klāt, tad Ba- un arī Ag-nogulsnes nofiltrē un abus filtrātus izmēģina uz III. grupu, rūpīgi, pa piļienam, tos neitralizējot ar soti atšķaidītu NH_4OH ; ja rodas nogulsnes, tad III. grupa ir klāt.			AgBO_2 , baltas, mazas, paliek lielākas no NH_4OH -piļiena. 62	Ag_2S , melnas. 67		

V. Grupa: NO_3' , NO_2' , $\text{CH}_3\text{COO}'$, ClO_3' , un MnO_4' (sk. 68 l. p.); šie anjoni meklējami ar specialām reakcijām.

*) III. Grupā vēl ietilpst CO_3'' un SiO_3'' ; tie meklējami ar priekšmēģinājumiem. Sk. 69. l. p.

Novārijuma pagatavošana ar Na_2CO_3 .

Cietu vai šķidru analizējamo vielu aplej ar Na_2CO_3 -šķidumu, vāra 5—10 minūtes un filtrē. Nogulsnes vienreiz izmazgā ar ūdeni un mazgājamo ūdeni pievieno filtratam. Filtratam vajaga būt ar stipri sārmainu reakciju; pretējā gadījumā Na_2CO_3 -šķiduma ir bijis par maz. Filtratā atrodas visi anjoni, vismaz pa daļai, kā nātrija sāļi. Nogulsnēs visi katjoni, izņemot Na^+ , K^+ un NH_4^+ , kā karbonāti, hidroksīdi vai oksīdi.

Ja analizē ir klāt varš vai sudrabs, kopā ar amonija sālim, tad tie pa daļai pāriet filtratā kā kompleksī savienojumi. Tos var atdalīt ar H_2S , filtratu paskābinot ar etiķskābi. Tik tādā gadījumā ar vārišanu jāizdzen arī H_2S . Ar amfoterie elektrolīti ($\text{Zn}(\text{OH})_2$, $\text{Sn}(\text{OH})_2$, $\text{Sn}(\text{OH})_4$, $\text{Sb}(\text{OH})_3$ u. c.) pa daļai pāriet filtratā; bet pie filtrata neitralizēšanas tie atkal izkrit.

Na_2CO_3 -novārijumu rūpīgi neitralizē. Neitralizēšanu izdara tādā kārtā, ka novārijumu vispirms viegli paskābina ar atšķ. HNO_3 -skābi, lai sadalītos Na_2CO_3 pārākums; pēc tam neitralizē ar ļoti atšķaidītu NaOH -sārmu. Ar šo šķidumu vispirms izmēģina, kādas anjonu grupas ir klāt, pēc tam uz atsevišķiem anjoniem.

Anjonu iedalīšana grupās.

Anjonu iedalīšana grupās nav izvēdama tik sistematiski, kā katjonu iedalīšana. Šādam iedalījumam ir tā nozīme, ka ar vienu vai divām raksturīgām reakcijām var pārliecināties, ka kādas veselas anjonu grupas nav klāt un tā saīsināt darbu. Sk. anjonu iedalīšanas tabulu.

ANJONU REAKCIJAS.

1. Sērskābe H_2SO_4 . Sulfatjons $\text{SO}_4^{''}$

1*. **Barija chlorīds** dod baltas sīkkristaliskas nogulsnes, kas nešķīst atšķaidītās skābēs:

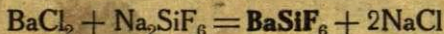

2. **Svina acetāts** dod baltas kristaliskas nogulsnes PbSO_4 , kas nešķīst atšķaidītās skābēs.

3. **Heparreakcija.** Atšķirība no $\text{SiF}_6^{''}$ -jona.

2. Fluorsilīciūdeņraža skābe H_2SiF_6 . Fluorsilikatjons $\text{SiF}_6^{''}$

1. **Barija chlorīds** dod baltas nogulsnes, kas nešķīst atšķaidītās skābēs:

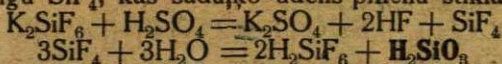

2. **Svina acetāts** dod baltas nogulsnes PbSiF_6 , kas nešķīst atšķaidītās skābēs.

3*. **Kalija sāļi** dod baltas, grūti saredzamas nogulsnes K_2SiF_6 (atšķirība no $\text{SO}_4^{''}$ -jona).

4. **Konc. H_2SO_4 -skābe** karstumā ar saustem fluorsilikātiem dod gāzveidīgu SiF_4 , kas sadulķo ūdens pilienu stikla irbuļa galā:

Silikatu klātbūtnē (stikls!) arī fluorīdi dod šādu reakciju; tādēļ izmēģinājumu vajaga izvest platinas vai svina traukā.

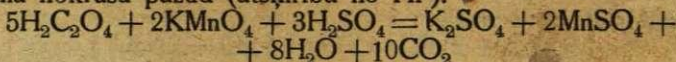
3. Skābeņskābe $H_2C_2O_4$. Okzalāts $C_2O_4^{2-}$

Skābeņskābi parasti meklē II. katjonu grupas filtratā.

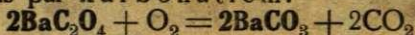
1. **$BaCl_2$ un $AgNO_3$** dod baltas nogulsnes, kas grūti šķīst etiķskābē, bet viegli atšķ. HNO_3 -skābē.

2*. **Kalcija chlorīds** nogulsnē baltu **CaC_2O_4** , kas nešķīst etiķskābē, bet šķīst atšķ. HNO_3 -skābē. Sk. 55. l. p.

Tādu pašu reakciju dod arī F^- -jons (fluorūdeņraža skābe). Lai tos varētu izšķirt vienu no otra, nogulsnes izšķīdina atšķ. H_2SO_4 -skābē un pieliek dažus pilienus $KMnO_4$: skābeņskābes klātbūtnē sarkanā nokrāsa pazūd (atšķirība no HF).

Sausa reakcija. Sausi oksalāti no karsēšanas, gaisam pieklūstot, pārvēršas par karbonātiem:

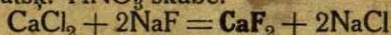

4. Fluorūdeņraža skābe HF . Fluorjons F^-

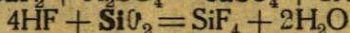
1. **$BaCl_2$** dod baltas nogulsnes **BaF_2** , kas nešķīst etiķskābē, bet šķīst atšķ. HNO_3 -skābē.

2. **$AgNO_3$ nedod** nogulsnes.

3*. **$CaCl_2$** dod baltas **glotainas** nogulsnes, kas nešķīst etiķskābē, bet šķīst atšķ. HNO_3 -skābē.

4*. **Fluorūdeņraža skābi** parasti meklē no pirmanalīzes, **sausu** vielu aplejot ar konc. H_2SO_4 -skābi un karsējot. Pie tam attīstās HF , kas saēd stiklu. Ja analizējamai vielai piemaisa SiO_2 , tad ar serskābi attīstās SiF_4 , kas sadulķo ūdens pilienu stikla irbuļa galā (sk. augstāk).

Katjonu analizē ar šo reakciju sadala fluorīdus.

5. Chromskābe H_2CrO_4 . Chromatjons CrO_4^{2-}

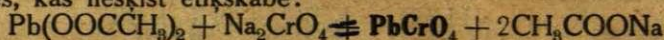
1. Novārijums ar Na_2CO_3 dzeltenā krāsā.

2. Katjonu analizē chromatjons reducējas ar H_2S .

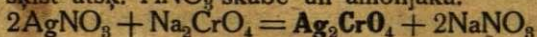
III. katjonu grupā atrod **Cr^{3+} -jonu**. Sk. 33. l. p.

3*. BaCl₂ un Pb(OOCCH₃)₂, abi divi dod dzeltenas nogulsnes, kas nešķīst etiķskābē:

4*. AgNO₃ dod sarkanbrūnas nogulsnes, kas nešķīst etiķskābē, bet šķīst atšķ. HNO₃-skābē un amonjakā.

5*. Merkuronitrats aukstumā dod brūnas, amorfās nogulsnes, kas no sildišanas pārvēršas ugunssarkanā kristāliskā merkurochromatā:

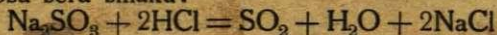

6. Jodkalijs skābos šķīdumos dod brīvu jodu: to atrod, ja šķīdumu skalo ar CS₂ pilienu:

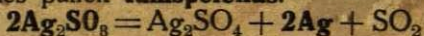

6. Sērpaskābe H₂SO₃. Sulfitjons SO₃"

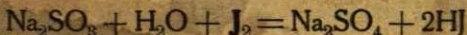
1*. H₂SO₄ un HCl (atšķaidītas) sadala sulfītu: rodas SO₂-gāze ar degoša sēra smaku:

2. Sudraba nitrats nogulsnē baltu Ag₂SO₃, kas nešķīst etiķskābē; karstumā tas pa daļai reducējas par brīvu sudrabu: baltās nogulsnes paliek tumšpelēkas.

3. Joda šķīdums zaudē savu nokrāsu; SO₃"-jons oksidējas par SO₄"-jonu, pie kam šķīdums paliek skābs (atšķirība no S₂O₃"-jona):

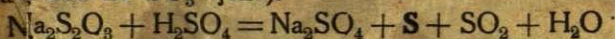
4*. Nitroprusidnatrijs Na₂Fe(CN)₅NO · 2H₂O (daži pilieni!) dod iesarkanu nokrāsu, kas no konc. ZnSO₄ paliek intensīvāka; ja pieliek vēl dažus pilienus K₄Fe(CN)₆, tad izkrit sarkanās nogulsnes. Tiosulfāti šo reakciju nedod.

5. Stroncija chlorids vai nitrats neītrālos un etiķskābos šķīdumos dod baltas, kristaliskas nogulsnes (atšķirība no S₂O₃"-jona):

7. Tiosērskābe H₂S₂O₃. Tiosulfatjons S₂O₃"

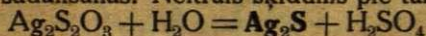
1. H₂SO₄ un HCl-skābes (atšķaidītas) pie novārijuma paskābināšanas atdala SO₂ (smaka!); šķīdums paliek duļķains no sēra (atšķirība no SO₃"-jona).

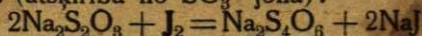
2. Barija chlorids neītrālos šķīdumos aukstumā ļoti grūti dod nogulsnes, jo barija tiosulfatam piemīt liela spēja dot pārsātinātus šķīdumus.

3*. Sudraba nitrats dod baltas nogulsnes, kas drīz vien paliek dzeltenas, brūnas un beidzot melnas (Ag_2S) no sudraba tiosulfata sadalīšanās. Neitrals šķīdums pie tam paliek skābs:

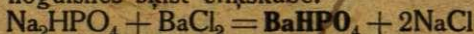
4*. Joda šķīdums, ja to pieliek pa pilienam, zaudē savu nokrāsu; pie tam rodas tetratiōnāts; šķīdums šai gadījumā nepaliek skābs (atšķirība no $\text{SO}_3^{''}$ -jona):

8. Fosforskābe H_3PO_4 . Fosfatjons $\text{PO}_4^{''''}$

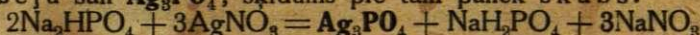
Fosforskābi parasti meklē II. katjonu grupas filtratā.

1. BaCl_2 neitrālos šķīdumos dod baltu amorfu otrējo sāli BaHPO_4 ; nogulsnes šķīst etiķskābē.

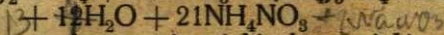
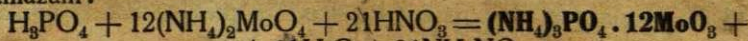

Sārmainos šķīdumos rodas trešēja sāls $\text{Ba}_3(\text{PO}_4)_2$

2. Sudraba nitrats neitrālos šķīdumos dod dzeltenu trešēju sāli Ag_3PO_4 ; šķīdums pie tam paliek skābs:

3*. Amonija molibdati ar konc. HNO_3 -skābi paskābinātos šķīdumos dod lielas dzeltenas nogulsnes, kas izkrit pamazām:

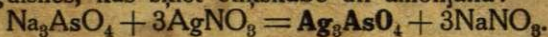

Šo reakciju traucē ferrocianīdi, bromīdi un jodīdi silikāti un organiskas vielas. Gadījumā, ja kāds no tiem ir klāt, $\text{PO}_4^{''''}$ -jonu vispirms nogulsnē ar BaCl_2 neitrālā šķīdumā, nogulsnes izmazgā, izšķīdina konc. HNO_3 -skābē un tad pieliek amonija molibdatu.

9. Arsenskābe H_3AsO_4 . Arsenatjons $\text{AsO}_4^{''''}$

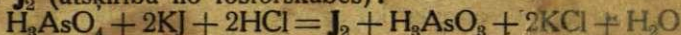
1. Arsenu atrod kā katjonu II. katjonu grupā.

2*. Sudraba nitrats neitrālos šķīdumos dod sarkanbrūnas nogulsnes, kas šķīst etiķskābē un amonjakā:

3. Amonija molibdati karstumā dod tādas pašas nogulsnes kā fosforskābe, ar līdzīgu sastāvu.

4. Jodkalījs ar atšķ. HCl -skābi paskābinātos šķīdumos dod brīvu J_2 (atšķirība no fosforskābes):

Joda atdalīšanos var konstatēt, skalojot ar CS_2 -piļienu.

Sausa reakcija. Uz oglei: stipra kinloku smaka.

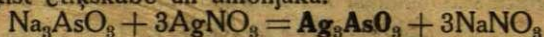
10. Arsenpaskābe H_3AsO_3 . Arsenitjons $\text{AsO}_3^{''''}$

1. Arsenu atrod kā katjonu II. katjonu grupā.

2. BaCl_2 dod nogulsnes tikai koncentrētos šķīdumos.

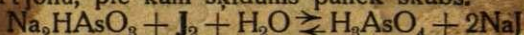

3*. Sudraba nitrats neītrālos šķīdumos dod niecīgas dzeltenas nogulsnes; no dažiem pilieniem NaOH-sārma tās paliek lielākas; šķīst etiķskābē un amonjakā.

Ja Ag_3AsO_3 -šķīdumu amonjakā vāra, tad izkrit metalisks Ag, pa daļai kā spogulis, uz stobriņa sienām, un arsenitjons oksidējas par arsenatjonu.

4. Joda šķīdums, ja pie neītrāla šķīduma pieliek tik dažus pilienus, zaudē savu nokrāsu; arsenitjons oksidējas par arsenatjonu, pie kam šķīdums paliek skābs.

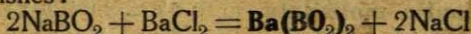
Sausa reakcija. Kā pie arsenatjona.

Handwritten notes:
 $\text{AsO}_3 = 0$
 $\text{AsO}_4 = 0$

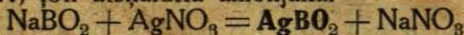
11. Borskābe H_3BO_3 . Metaboratjons BO_2 '

Ortoborskābas sālis nav pastāvīgas.

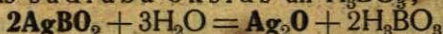
1. Barija chlorīds neītrālos šķīdumos nogulsnes **nedod**; bet ja pieliek dažus pilienus amonjaka, tad izkrit diezgan lielas baltas nogulsnes:

2. Sudraba nitrats neītrālos šķīdumos dod niecīgas baltas nogulsnes, kas paliek lielākas, ja pieliek dažus pilienus (ne par daudz!) ļoti atšķaidīta amonjaka.

Ja nogulsnes ar vāji sārmaino šķīdumu sasilda, tad tās paliek tumšas: rodas sudraba oksīds un H_3BO_3 ;

3*. Kurkumpapīrs. Ja kurkumpapīriti saslapina ar borskābi vai boratus saturošu šķīdumu un tad ar atšķ. HCl-skābi un izžāvē, tad tas paliek sarkans; ja tagad to aplapina ar alkaliju sārmu, tad papīritis paliek **zaļš** vai **zaļi melns**. Šo reakciju traucē oksidētāju klātbūtne.

4*. Alkohols un konc. H_2SO_4 . Ja sausu analizējamo vielu porcelāna tiģeli samaisa ar alkoholu, maisījumam pieliek dažus pilienus konc. H_2SO_4 -skābes, tad rodas borskābes ortoesteris $\text{B}(\text{OC}_2\text{H}_5)_3$, kas viegli izgaro un, aizdedzināts, deg ar zaļu liesmu. Šo reakciju pa daļai aizkavē fluorīdu un traucē vara klātbūtne. Tādā gadījumā reakciju izved mēģināmā stobriņā ar koķi, caur kuru let divas caurules kā šļirckolbai. Maisījumu sasilina un pūš caur to gaisu. Spirta un estera garaiņus aizdedzina pie isās caurules zaļā liesma.

12. Vinskābe $\text{C}_4\text{H}_6\text{O}_6$. Tartratjons $\text{C}_4\text{H}_4\text{O}_6$ '

NaCl_2 neītrālos šķīdumos dod baltas nogulsnes, kas šķīst etiķskābē.

2*. Sudraba nitrats dod baltas nogulsnes, kas viegli šķīst etiķskābē un amonjakā.

Ja šādu sudraba tartrata šķīdumu amonjakā sasilda līdz 70°, tad uz stobriņa sienām parādās **sudraba spogulis**.

3. Kalija sāļš etiķskābos šķīdumos dod $\text{KHC}_4\text{H}_4\text{O}_6$ (sk. 56. l. p.)

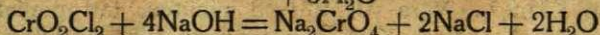
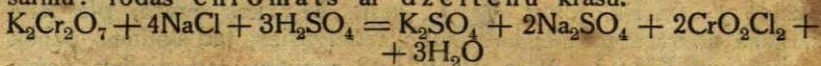
4. $\text{CuSO}_4 + \text{NaOH}$. Ja tartratus saturošam šķīdumam pieliek dažus pilienus CuSO_4 un daudz NaOH -sārma un ilgi skalo, tad šķīdumā rodas kompleks savienojums vara tartrats. Filtrē un filtrātu pakābina ar atšķ. HCl -skābi. Ja tagad reaģē ar $\text{K}_4\text{Fe}(\text{CN})_6$, tad izkrit sarkanbrūns $\text{Cu}_2\text{Fe}(\text{CN})_6$

5. Karsta konc. H_2SO_4 : pārogoļošānās.

13. Chlorūdeņraža jeb sālsskābe HCl . Chlorjons Cl '

1. Sudraba nitrats dod baltu biežpienveidīgu AgCl , kas nešķīst atšķ. HNO_3 -skābē, bet viegli šķīst amonjakā un ciankalijā kā kompleks savienojums. Sal. Ag-reakcijas 42. l. p.

2*. $\text{K}_2\text{Cr}_2\text{O}_7 + \text{konc. H}_2\text{SO}_4$ ar sausiem chlorīdiem dod chromilchlorīdu CrO_2Cl_2 , ko ar destilēšanu var atdalīt no pārējās vielas. Chromilchlorīda garaiņus uztver stobriņā ar NaOH -sārma: rodas chromats ar dzeltenu krāsu.

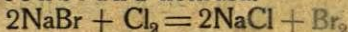

Šādu reakciju nedod ne bromīdi, ne jodīdi.

14. Bromūdeņraža skābe HBr . Bromjons Br '

1. Sudraba nitrats dod gaišdzeltenu AgBr , kas nešķīst atšķ. HNO_3 -skābē, grūti šķīst amonjakā un viegli ciankalijā.

2*. Cl_2 -ūdens, ja to pa pilienam pieliek pie neitrāla vai skāba Na_2CO_3 -novārijuma, izspiež bromu no viņa savienojumiem. Ja šķīdumā ielaiz pilienu CS_2 un labi saskalo, tad broms izšķīst sēroglekli ar dzeltenbrūnu nokrāsu.

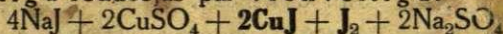

3. Gaismas reakcija. AgBr gaismā ātri paliek melns.

15. Jodūdeņraža skābe HJ . Jodjons J '

1 Sudraba nitrats dod dzeltenu AgJ , kas nešķīst amonjakā, bet viegli šķīst ciankalijā.

2. CuSO_4 dod brūnas nogulsnes brīvu J_2 , pie kā šķīdums no divvērtīga reducējas par vienvērtīgu:

Pie tam izkrit arī kupro-jodīds, bet tas ir baltā krāsā.

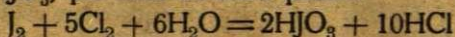
3. Cl_2 -ūdens, ja to pieliek pa pilienam, izspiež jodu no viņa savienojumiem. Ja šķīdumā ielaiz pilienu CS_2 un labi saskalo,

taid jods izšķīst sēroglekli ar violetsarkanu nokrāsu (loti jūtīga reakcijā):

Ja pielek vairāk chlorūdens un ilgi skalo, tad jods oksidējas par jodskābi HJO_3 , pie kam nokrāsa pazūd:

Cl', Br' un J' jonu viena no otra atšķiršana.

Ar HNO_3 -skābi paskābinātā novārijumā ielaiž pilienu CS_2 un pa pilienam pieliek Cl_2 -ūdeni un skalo. Vispirms parādās J_2 , kas nokrāso CS_2 -pilienu sarkanvioletu. Pieliekot vairāk Cl_2 -ūdens un skalojot, J_2 var oksidēt par HJO_3 , pie kam sarkanvioletā nokrāsa pazūd. Ja klāt ir arī Br', tad šai acumirkli parādās Br_2 , kas šķīst CS_2 -pilienā ar dzeltenbrūnu nokrāsu.

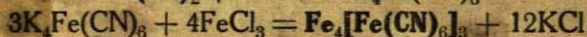
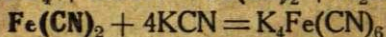
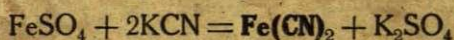
Lai atrastu Cl'-jonu J' un Br'-jonu klātbūtnē, novārijumam pielej daudz etiķskābes, sakarsē un pie verdoša šķīduma pa pilienam liek klāt KMnO_4 -šķīdumu (3 g KMnO_4 un 200 kub. cm. $\frac{2}{1}$ norm. H_2SO_4 -skābes uz 800 kub. cm. H_2O). Permanganats oksidē J'- un Br'-jonus par J_2 , resp. Br_2 , kas izgaro, pie kam sarkanā nokrāsa pazūd; kad reakcija beigusies, tad šķīdums paliek sarkans no KMnO_4 . Vāra vēl 10—15 minūtes, tad pieliek dažus pilienus spirta, lai sadalītu KMnO_4 -pārākumu, filtrē un filtratā meklē Cl'-jonu ar AgNO_3 .

Ja klāt ir arī $\text{Fe}(\text{CN})_6^{''''}$ un $\text{Fe}(\text{CN})_6^{''''}$, tad tos nogulsnē skābā šķīdumā ar $\text{ZnSO}_4 + \text{H}_2\text{SO}_3$ kā $\text{Zn}_2\text{Fe}(\text{CN})_6$ un tad meklē halogenu jonus, kā augšā aizrādīts.

Cianūdeņraža jeb zilskābe HCN. Cianjons CN

1. Sudraba nitrats dod baltu biežpienveidīgu AgCN , kas nešķīst atšķ. HNO_3 -skābē, bet šķīst amonjakā un ciankalijā kā komplekss savienojums. (Sk. 42. l. p.).

2*. Cianjonu var pārvērst par ferrocianjonu šādā kārtā: šķīdumu pataisa vāji sārmainu ar NaOH -sārmu, pieliek tam vienu pilienu atšķaidīta FeSO_4 , sasilda un labi saskalo, lai nogulsnes izšķīst. Ja neizšķīst, tad filtrē, filtratu paskābina (lakmuspapīrā!) ar atšķaidītu HCl -skābi un pieliek tam dažus pilienus $\text{Fe}(\text{CN})_6^{''''}$ zaļās nogulsnes — Berlines zilums — norāda uz ferrocianjonu, resp. cianjonu.

17. Ferrocianūdeņraža skābe $H_4Fe(CN)_6$. Ferrocianjons $Fe(CN)_6^{4-}$

To atrod ar priekšmēģinājumiem. Sk. 27. l. p.

1. $AgNO_3$ neītrālos un skābos šķīdumos dod baltas nogulsnes, kas nešķīst atšķ. HNO_3 -skābē, grūti šķīst amonjakā, viegli ciankalijā:

2*. $FeCl_3$ neītrālos un skābos šķīdumos dod **Berlīnes zilumu**. (Sk. 51. l. p.)

3. **Divvērtīgās vara** sālis nogulsnē brūnu $Cu_2Fe(CN)_6$, kas nešķīst atšķaidītās skābēs.

4. **Cinka sālis** nogulsnē baltu $Zn_2Fe(CN)_6$, kas nešķīst atšķaidītās skābēs.

18. Ferricīanūdeņraža skābe $H_3Fe(CN)_6$. Ferricīanjons $Fe(CN)_6^{3-}$

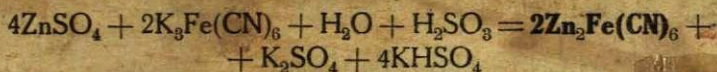
To atrod ar priekšmēģinājumiem. Sk. 27. l. p.

1. $AgNO_3$ neītrālos un skābos šķīdumos dod sarkanbrūnas nogulsnes, kas nešķīst atšķ. HNO_3 -skābē, bet šķīst amonjakā un ciankalijā:

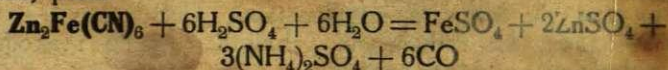
2*. $FeSO_4$ neītrālos un skābos šķīdumos dod **Turnbula zilumu**. Sk. 50. l. p.

3. **Cinka (arī vara)** sālis reducētāju (H_2SO_3 , H_2S) klātbūtnē nogulsnē baltu cinka ferrocianīdu, kas nešķīst atšķaidītās skābēs:

Ar šo reakciju atdala ferri- un ferrocianīdus no halogenīdiem un nitrātiem.

Konc. H_2SO_4 -skābe karstumā sadala visus ferro- un ferricīanīdus, piem.

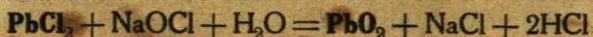
19. Chlorāpskābe $HClO$. Hipochloritjons ClO'

Ieteicams ClO' -jonu meklēt ne no parastā Na_2CO_3 -šķīdumu un labi jo karstumā $3ClO' \rightarrow ClO'_3 + 2Cl'$, bet no sevišķi SO_4 -skābi, šķīduma, ko dabū, ja analizējamo vielu dažas daļas ņem un sakrīto ar aukstu Na_2CO_3 -šķīdumu un filtrē.

1. **Sudraba nitrāts** dod baltas nogulsnes, kas galvenā kārtā sastāv no $AgCl$, (jo hipochlorīti sadalās un dod chlorīdus).

2*. Svina acetats (ieteicams pielikt tikai vienu pilienu) dod baltas nogulsnes, galvenā kārtā $PbCl_2$, kas no sildišanas paliek brūnas, pārvērsdamās par svina **pārskābli**; šķīdums pie tam paliek skābs:

3*. Jodkalljs (koncentrēts) dod brīvu jodu ne tikai skābos, bet arī sārmainos šķīdumos. Ar šo īpašību hipochloriti atšķiras no visām citām oksidējošām vielām.

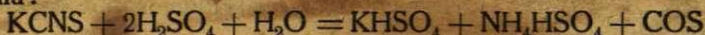
Šī reakcija izdodas sevišķi labi, ja no ClO' saturoša šķīduma vienu pilienu uzliek uz cieta Kj-gradīņa: gradīņš paliek dzeltens vai brūns.

20. Rodanūdeņraža skābe HCNS. Rodanjons CNS'

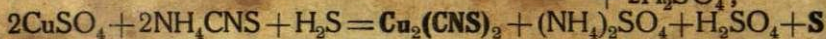
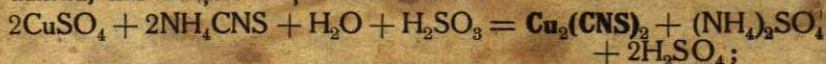
1. Sudraba nitrats dod baltu $AgCNS$, kas nešķīst atšķ. HNO_3 -skābē, grūti šķīst amonjakā, viegli ciankalijā.

2*. Trīsvērtīgas dzelzssālis neitralos un skābos šķīdumos dod asinssarkanu nokrāsu; pēdējā pieder nedissociētām $Fe(CNS)_3$. Ārkārtēji jūtīga reakcija. Sk. 51. l.p. Šo reakciju traucē slāpekļa oksīdu klātbūtne.

4. Konc. H_2SO_4 -skābe karstumā sadala sausus rodanīdus, pie kam rodas oglekļa oksisulfīds COS , kas deg ar zilu liesmu:

3. Divvērtīgas vara sālis reducētāju (H_2SO_3 , H_2S) klātbūtnē kvantitatīvi nogulsnē CNS' -jonu kā baltu kuprorodanīdu, kas nešķīst atšķaidītās skābēs:

Ja reducēšanai lieto H_2S , tad vispirms jāpielej $CuSO_4$ pārākumā, labi jāsakalo un tad šķīdumā jāievada H_2S -gāze, līdz kamēr melnās nogulsnes paliek baltas un zilais šķīdums sāk palikt brūns, liek stāvēt 30 minūtes un filtrē. H_2S vispirms darbojas kā reducētājs un tad, tik kā vara nogulsnētājs. CuS zīmes — brūna nokrāsa — rāda, ka reducēšana pabeigta. Ar šo reakciju var atdalīt rodanjonu no chlorjona.

21. Bromskābe $HBrO_3$. Bromatjons BrO_3'

Sudraba nitrats nogulsnē baltu $AgBrO_3$, kas nešķīst atšķ. HNO_3 -skābē, bet šķīst amonjakā un ciankalijā.

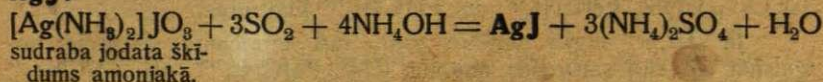
$MnSO_4$ ar serskābi paskābinātos šķīdumos, ja vāra, sākmā dod iesarkanu nokrāsu ($HMnO_4$), pēc tam brūnas nogulsnes MnO_2 .

3. Jodkalljs tikai skābos šķīdumos dod brīvu J_2

22. Jodskābe HJO_3 . Jodatjons JO_3'

1*. **Sudraba nitrats** nogulsnē baltu AgJO_3 , kas grūti šķīst atšķ. slāpekļskābē, bet viegli amonjakā. Ja šādam sudraba jodata šķīdumam amonjakā pa pilienam pieliek H_2SO_3 (SO_2 -šķīdumu ūdenī), tad sudraba jodats reducējas par sudraba jodidu. Pēdējais nešķīst amonjakā un tādēļ izkrit kā dzeltenas nogulsnes **AgJ**:

2. **Jodkalijs** skābos šķīdumos dod brīvu jodu.

23. Sērūdeņraža skābe H_2S . Sulfidjons S''

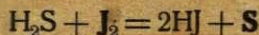
Sulfidjons Na_2CO_3 -novārijumā reti sastopams, jo lielākā sulfidu daļa ar alkaliju karbonātiem nesadalās. Tādēļ H_2S meklē tieši no analizējamās vielas, to aplejot ar puskoncentrētu (1:1) HCl -skābi un vārot: atdalās H_2S , ko pazīst no smakas (smird pēc sapuvušām olām!), vai arī konstatē ar $\text{Pb}(\text{OOCCH}_3)_2$ -šķīdumā samērcētu papīri: tas paliek melns, resp. brūns.

Nešķīstošus sulfidus (As_2S_5 , HgS u. c.), kas ar HCl -skābi neattista H_2S , apstrādā šādā kārtā. a) Analizējamo vielu samaisa ar **Zn**-putekļiem un aplej ar atšķ. sērskābi. Ja ir klāt sulfidi, tad kopā ar ūdeņradi atdalās arī H_2S , ko konstatē parastā kārtā, kā augšā aizrādīts. Bet arī citi sēru saturoši savienojumi kā rodanidi, sulfīti un tiosulfāti, izņemot tikai atšķ. H_2SO_4 -skābi, šādos apstākļos var attīstīt H_2S . b) Analizējamo vielu ar vāciņu aiztaisītā **porcelāna** tīģeli sakausē ar Na_2CO_3 , kausējumu izvelk ar karstu ūdeni, filtrē un filtrātu paskābina ar atšķ. HCl -skābi: atdalās H_2S , ko konstatē parastā kārtā.

Ja sulfidjons pārgājis Na_2CO_3 -novārijumā, tad var novērot šādas reakcijas:

1. **Sudraba nitrats** dod melnas nogulsnes **Ag₂S**.

2. **Joda šķīdums** zaudē savu nokrāsu, pie kam rodas brīvs sērs:

24. Slāpekļskābe HNO_3 . Nitrātjons NO_3'

1*. **FeSO_4 + konc. H_2SO_4 -skābe.** Dažus kub. cm. Na_2CO_3 novārijuma (pirms neitralizēšanas ar HNO_3 -skābi!) paskābina ar atšķ. HCl -skābi, tad samaisa ar konc. FeSO_4 -šķīdumu un labi saskalo. Maisījumam ļoti uzmanīgi pielej konc. H_2SO_4 -skābi, stobriņu turot ieslipi, lai skābe tecētu gar stobriņa sienu un sakrātos apakšā zem analizējamās vielas, ar pēdējo nesamaisoties. **Nitrātu** klātbūtnē starp abiem šķīdumiem rodas melns vai brūns riņķis. Reakcijas jutību palielina Cl' -jonu klātbūtne. Reakcija

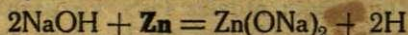
norisinās sekošā kārtā. Konc. sērskābe izspiež slāpekļskābi no viņas savienojumiem; brīva slāpekļskābe oksidē FeSO_4 :

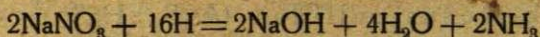
Gāze **NO** ceļas uz augšu, sastop vēl neoksidētu FeSO_4 un dod ar to ļoti nepastāvīgu savienojumu FeSO_4NO melnā krāsā. Šo reakciju traucē NO_2' , Br' , J' , ClO_3' , BrO_3' , JO_3' , $\text{Cr}_2\text{O}_7''$, CNS' , $\text{Fe}(\text{CN})_6'''$ un $\text{Fe}(\text{CN})_6''''$ klātbūtne.

Ja klāt ir augšā minētie joni, tad ieteicams vispirms nogulsnēt slāpekli saturošos anjonus CNS' , $\text{Fe}(\text{CN})_6'''$ un $\text{Fe}(\text{CN})_6''''$ ar sudraba acetātu CH_3COOAg vai arī ar $\text{CuSO}_4 + \text{H}_2\text{SO}_4$ un tad meklēt slāpekļskābi ar

2* Zn-putekļiem un NaOH-sārmu. Analizējamo vielu vai novārijumu ar Na_2CO_3 sajauc ar NaOH-sārmu. Ja ir klāt amonija sāļš, tad vāra tik ilgi, kamēr vairs neatdalās NH_3 -smaka, tad pieliek Zn-putekļus un vārišanu turpina. Nitrātu klātbūtnē parādās brīvs NH_3 , ko konstatē parastā kartā (sk. 56. l. p.).

Ūdeņradis in statu nascendi reducē nitrātus:

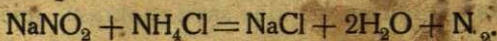
Nitriti dod tādu pašu reakciju. Gadījumā, ja tie ir klāt, tad analizējamo vielu iepriekš vāra ar NH_4Cl , aizdzen ar NaOH-sārmu pāri palikušo NH_3 un tad pieliek Zn-putekļus.

25. Slāpekļpaskābe HNO_2 . Nitritjons NO_2'

1. Atšķaidīta H_2SO_4 -skābe sadala nitritus: attīstās brūni garaiņi (NO_2); atšķirība no nitrātiem.

2. Jodkalījs ar etiķskābi paskābinātos šķīdumos dod brīvu jodu.

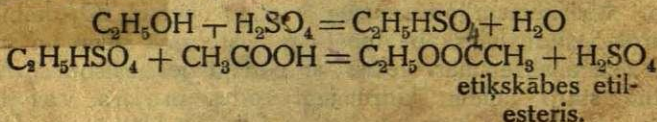
3.* Amonija sāļš ar nitritiem attīsta brīvu slāpekli:

26. Etiķskābe CH_3COOH . Acetjons $\text{CH}_3\text{COO}'$

1.* Sērskābe, atšķaidīta ar koncentrētu, izspiež etiķskābi no viņas savienojumiem, kas sajūtama pēc etiķa smakas.

2.* Spirts ar konc. sērskābi ar sausiem acetātiem dod etiķskābes etilesteri ar patikamu smaržu:

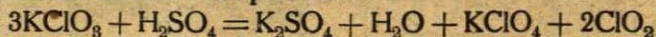

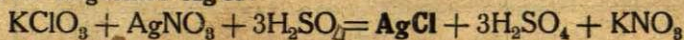
3. FeCl_3 neiralos šķidumos dod sarkanbrūnu nokrāsu. Ja šķidumu atšķaida ar ūdeni un vāra, tad izkrit sarkanbrūnas nogulsnes — dzelzs oksiacetāts (sk. 51. l. p.).

27. Chlorskābe HClO_3 . Chloratjons ClO_3'

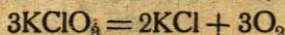
1. **Konc. sērskābe** ar chlorātiem dod dzeltenu gāzi ClO_2 , kas karstumā dažreiz eksplodē:

2. **Sudraba nitrāts** nedod nogulsnes; bet ja šķidumam pa pilienam pieliek H_2SO_3 -skābi (SO_2 šķidumu ūdeni), tad rodas baltas nogulsnes AgCl :

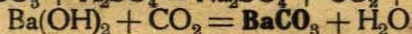
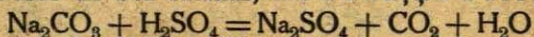

3. **Sausi chlorāti** karstumā atdala skābekli:

28. Ogļskābe H_2CO_3 (CO_2). Karbonatjons CO_3''

Karbonātu klātbūtni analizē izzin tieši no analizējamās vielas, to aplejot ar atšķaidītu H_2SO_4 -skābi: atdalās ogļskābā gāze CO_2 , bez krāsas un bez smakas, kas saduļķo baritūdeni.

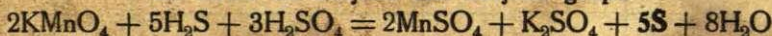

Šo reakciju traucē SO_2 (no sulfītiem un tiosulfātiem) un HCN (no cianīdiem). Tādā gadījumā analizējamo vielu ievieto slēgtā traukā, iemaisa tai joda šķidumu un HgCl_2 : jods oksidē SO_2 par sērskābi, HgCl_2 saista CN'-jonu kā Hg(CN)_2 , ko sērskābe nesadala. Gāzi CO_2 , kas tādā kārtā atdalās bez piemaisījumiem, ielaiž dzidrā Ba(OH)_2 -šķidumā: baltas dulķes norāda uz CO_2 klātbūtni.

29. Manganpārskābe HMnO_4 . Permanganatjons MnO_4'

1. Novārijums ar Na_2CO_3 sarkanvioletā krāsā.

2. H_2S skābos šķidumos reducē MnO_4' -jonu par Mn'' -jonu, ko atrod kā katjonu III. katjonu grupā

Sarkanvioletā nokrāsa pie tam pazūd, un izkrit baltas dulķes — sērs.

30. Kramskābe H_2SiO_3 (SiO_2).

Analizējamo vielu svina vai platīnas traukā samaisa ar CaF_2 , aplej ar konc. H_2SO_4 -skābi un silda: atdalās gāze SiF_4 , kas saduļķo ūdens pilienu stikla irbuļa galā. Reakcijas sk. pie F'-jona.

Šematiska katjonu analizes galta.
(Paraugs.)

Reaģenti	Hg ^{''}	Pb ^{''}	Bi ^{'''}	Cu ^{''}	Cd ^{''}	As ^{'''}
H ⁺ + H ₂ S (NH ₄) ₂ S _x HCl atšķ. HNO ₃ konc. NH ₄ OH AgNO ₃ NH ₄ Cl + MgCl ₂	HgS —	PbS —	Bi ₂ S ₃ —	CuS —	CdS —	As ₂ S ₃ (NH ₄) ₃ AsS ₄ As ₂ S ₅ H ₃ AsO ₄ (NH ₄) ₃ AsO ₄ Ag ₃ AsO ₄ MgNH ₄ AsO ₄
HNO ₃ atšķ. 3HCl + HNO ₃ Cu SnCl ₂	HgS + S Hg ^{''} Hg Hg ₂ Cl ₂ + Hg	Pb ^{''}	Bi ^{'''}	Cu ^{''}	Cd ^{''}	
H ₂ SO ₄ (NH ₄) ₂ C ₄ H ₄ O ₆ + NH ₄ OH H ₂ S		PbSO ₄ Pb ₂ O(C ₄ H ₄ O ₆ NH ₄) ₂ PbS				
NH ₄ OH HCl H ₂ O NaOH + Na ₂ SnO ₂			BiOHSO ₄ Bi ^{'''} BiOCI Bi	Cu(NH ₃) ₄ ^{''}	Cd(NH ₃) ₄ ^{''}	
CH ₃ COOH K ₄ Fe(CN) ₆				Cu ^{''} Cu ₂ Fe(CN) ₆	Cd ^{''} Cd ₂ Fe(CN) ₆	
NH ₄ OH + KCN H ₂ S C + Na ₂ CO ₃				Cu(CN) ₄ ^{'''}	Cd(CN) ₄ ^{''} CdS Cd ₂ O	

Šematiska anjonu analīzes gaita.
(Paraugš.)

Reaģenti	J'	Br'	NO ₃ '	CO ₃ "	SO ₃ "
H' + Cl ₂ + CS ₂ Cl ₂	J ₂ JO ₃ '	Br ₂		CO ₂ ↑	SO ₂ ↑, SO ₄ "
HNO ₃ + AgNO ₃ NH ₄ OH HNO ₃	AgJ	AgBr Ag(NH ₃) ₂ ' AgBr		CO ₂ ↑	SO ₂ ↑
CH ₃ COOH + KMNO ₄ H ₂ SO ₄ + FeSO ₄	J ₂ ↑	Br ₂ ↑	FeSO ₄ (NO) _x	CO ₂ ↑	SO ₂ ↑, SO ₄ "
NaOH + Zn			NH ₃ ↑		
J ₂ + H ₂ SO ₄ Ba(OH) ₂				CO ₂ ↑ BaCO ₃	SO ₄ "
SrCl ₂ HCl KJO ₃ -sterk. pap. Cl ₂				SrCO ₃ Sr", CO ₂ ↑	SrSO ₃ Sr", SO ₂ ↑ zila nokrāsa SrSO ₄

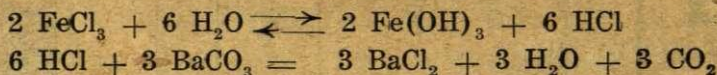
PAPILDINĀJUMI PIE III. KATJONU GRUPAS ANALIZES GAITAS.

Barija karbonata paņēmiens.

Šis paņēmiens dod labus rezultātus visos gadījumos, bet viņš neērts tai ziņā, ka jāgatavo reāģents BaCO_3 un ka pieliktais barijs pēc tam atkal jāatdala.

BaCO_3 pagatavo, sajaucot apm. līdzīgus tilpumus atšķ. Na_2CO_3 šķīduma un atšķ. BaCl_2 šķīduma. Nogulsnes nofiltrē, labi izmazgā ar siltu ūdeni, pēc tam ieskalo pudelē un zem ūdens uzglabā. Sausu BaCO_3 nav ieteicams lietot.

Ar BaCO_3 aukstā šķīdumā var atdalīt trīsvērtīgos katjonus Fe^{+++} , Al^{+++} , un Cr^{+++} no divvērtīgiem. Trīsvērtīgie katjoni kā vājākas bāzes, ūdens šķīdumā ir daudz stiprāk hidrolizēti, nekā divvērtīgie. Starpība hidrolizes ziņā aukstā šķīdumā ir tik liela, ka no trīsvērtīgo katjonu sālim hidrolitiski atbrīvotā skābe spēj sadalīt BaCO_3 , atdalot CO_2 gāzi; turpretī divvērtīgo katjonu sālis aukstā šķīdumā ir hidrolizētas daudz mazākā mērā, un no tām hidrolitiski atbrīvotā skābe nespēj sadalīt BaCO_3 . Tādā kārtā reakcija norit starp BaCO_3 un hidrolitiski atbrīvotā skābi (parasti HCl), pie kam rodas CO_2 , kas atdalās no šķīduma, un nehidrolizētā barija sāls (BaCl_2), jo $\text{Ba}(\text{OH})_2$ ir stipra bāze, Skābei neitralizējoties, līdzsvars tiek traucēts, apgriezeniskā hidrolizes reakcija paliek vienpusīga un norit no kreisās uz labo pusi, pie kam nogulsnējas trīsvērtīgo katjonu hidroksīdi, piem.:

jeb abi nolīdzinājumi kopā

Līdzīgā kārtā darbojas arī trīsvērtīgās alumīnija un chroma sālis, pie kam nogulsnējas šo metālu hidroksīdi, kopā ar BaCO_3 pārākumu. Divvērtīgo metālu Zn , Mn , Ni un Co sālis aukstā šķīdumā šādu reakciju nedod. Turpretī karstā šķīdumā hidrolīze vispār ir daudz lielāka, bet CO_2 šķīstamība ūdenī daudz mazāka, nekā aukstā, tādēļ karstā šķīdumā BaCO_3 nogulsnē arī šo metālu hidroksīdus. Trīsvērtīgo katjonu atdalīšana no divvērtīgiem ar BaCO_3 tādēļ izvedama istabas temperatūrā. Šematiskā analīzes gaita sakopota tabulā III. C.

Tabula III. C. Atdališana ar BaCO₃.

NH₄Cl klātbūtnē ar (NH₄)₂S dabūtās nogulsnes izmazgā divreiz ar siltu (NH₄)₂S saturošu ūdeni un trīsreiz ar tīru ūdeni. Nogulsnes ievieto porcelāna bļodiņā, aplej ar 10 cm aukstas atšķ. HCl-skābes, maīsa ar stikla irbuli apm. 10 min. un filtrē. Filtrātu uztver 100—150 cm lielā Erlenmeyer'a kolbā.

<p>Nogulsnes CoS un NiS apstrādā pēc tabulas III. A. 36. l. p.</p>	<p>Filtrats: FeCl₂, AlCl₃, CrCl₃, ZnCl₂, MnCl₂ (un zīmes no Ni un Co)</p>		
	<p>Filtrātu vāra, līdz kamēr nepazūd H₂S smaka, tad ar Br₂-ūdeni vai H₂O₂ oksidē FeCl₂ par FeCl₃; vārot aizdzien oksidētāja pārākumu. HCl-skābes pārākumu apmēram neitralizē ar (NH₄)₂CO₃ kolbu atdzesē, pieliek ar ūdeni saskalotas BaCO₃ nogulsnes, ilgi saskalo, liek 1 stundu stāvēt un aukstu filtrē.</p>		
	<p>Nogulsnes Fe(OH)₃, Al(OH)₃, Cr(OH)₃ (un BaCO₃ pārākums) mazgā ar remdenu ūdeni, līdz kamēr ar notekošo filtrātu (NH₄)₂S vairs nedod nogulsnes, tad apstrādā ar karstu atšķ. H₂SO₄-skābi, maisījumu uzvāra un filtrē, lai atsvabinātos no BaSO₄. Atdzesētam filtratam, kas satur Fe, Al un Cr kā sulfātus, pieliek lielu NaOH pārākumu un pāris maža galus Na₂O₂ vai attiecīgu daudzumu H₂O₂, lai oksidētu Cr par chromātu, maisījumu uzvāra*) un filtrē.</p>	<p>Filtrats ZnCl₂, MnCl₂, BaCl₂ (un Ni un Co zīmes). Verdošam filtratam pa pilienam pieliek atšķ. H₂SO₄-skābi, nofiltrē nogulsnēto BaSO₄. Filtrātu neitralizē ar NH₄OH, pieliek dažus kristālinus CH₃COONa, paskābina ar etiķskābi un piesātina ar H₂S gāzi.</p>	
	<p>Nogulsnes Fe(OH)₃ izmazgā, izšķīdina siltā atšķ. HCl-skābē un pārbauda pēc reakcijām 50. l. p. uz</p>	<p>Filtratam NaAlO₂ un Na₂CrO₄ pieliek pa pilienam konc. HCl-skābi līdz skābai reakcijai un karstumā pēc tam neitralizē ar NH₄OH, līdz kamēr neparādās NH₃ smaka, un karstu filtrē.</p>	<p>Nogulsnes ZnS pārbauda pēc reakcijām 53. l. p. uz Zn</p>
Fe	<p>Nogulsnes Al(OH)₃ pārbauda pēc reakcijām 48. lapas pusē uz Al</p>	<p>Filtrats Na₂CrO₄ dzeltenā krāsā, to pārbauda ar chromatjona reakcijām. Sk. 49. un 59. lapas pusi. Cr'</p>	<p>Filtratam pieliek NH₄OH līdz bāziskai reakcijai: izkrīt MnS, ko pārbauda pēc reakcijām 53. l. p. uz Mn</p>

*) Ja oksidēšanu izdara ar Br₂-ūdeni, tad nav ieteicams analīzi pēc tam uzvārit; labāk tad oksidēšanu veicināt ar ilgu skalošanu, jo karstumā liela Br₂ pārākuma klātbūtnē izkrīt Al(OH)₃:

$$2 \text{NaAlO}_2 + \text{H}_2\text{O} + 4 \text{NaOH} + 3 \text{Br}_2 = \text{NaBrO}_3 + 5 \text{NaBr} + 2 \text{Al(OH)}_3$$

Natrija acetāta paņēmiens.

Šis paņēmiens ieteicams tad, kad analizē ir daudz Fe vai Al un maz vai nemaz nav klāt Cr. Pretējā gadījumā šis paņēmiens nav lietojams.

Trīsvērtīgie katjoni ar šo paņēmienu tiek atdalīti no divvērtīgiem ar hidrolīzi, nogulsnējot tos karstā etiķskābā šķīdumā kā bāziskus acetātus. Reakcija ir pilnīga tikai liela acetāta pārākuma klātbūtnē.

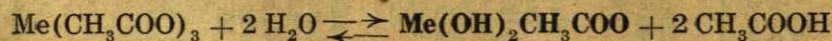
Ja vāji skābam trīsvērtīgo metālu sāļu šķīdumam pieliek daudz CH_3COONa , tad norit divpusīga apmaiņas reakcija, un šķīdumā rodas šo trīsvērtīgo metālu acetāti:

Tā kā CH_3COOH ir vāja (stipri atšķaidītos šķīdumos vidēja) skābe un trīsvērtīgo metālu hidroksīdi ir ļoti vājas bāzes, tad šo metālu acetāti ūdens šķīdumā ir stipri hidrolizēti:

— Atrīvētotā etiķskābe spiež reakciju atpakaļ no labās puses uz kreiso. Bet CH_3COOH te darbojas — nevis ar visu savu koncentrāciju, bet tikai ar to viņas daļu, kas elektrolītiski disociēta, t. i. ar saviem H^+ joniem. Pēdējo koncentrācija ir apm. pretēji proporcionāla (sk. 14. l. p.) pieliktā CH_3COONa pārākuma koncentrācijai. Tādā kārtā CH_3COONa pārākums, pamazinot H^+ jonu koncentrāciju, sekmē hidrolīzes reakciju no kreisās uz labo pusi. Nogulsnes gan rodas tikai tad, kad analīzi vāra, pie kam trīsvērtīgajiem katjoniem hidrolīzes tikai divas valēnces: rodas bāziski acetāti:

Analīzei atdziestot, nogulsnētie oksiacetāti pamazām atkal izšķīst, tādēļ tie jānofiltrē, kamēr šķīdums vēl karsts.

Ar šo paņēmienu viegli nogulsnējami tikai dzelzs un alumīnijs. Chroms nogulsnējas tikai tad, ja klāt ir daudz dzelzs vai alumīnija. Ja analizē atrodas daudz chroma, kopā ar maz dzelzs vai alumīnija, tad visi trīs katjoni nogulsnējas tikai pa daļai — un tādā gadījumā šis paņēmiens nav lietojams. Šematiska analīzes gaita sakopota tabulā III. D.

Tabula III. D. Atdalīšana ar CH_3COONa .

NH_4Cl klātbūtnē ar $(\text{NH}_4)_2\text{S}$ dabūtās nogulsnes izmazgā divreiz ar siltu $(\text{NH}_4)_2\text{S}$ saturošu ūdeni un trīsreiz ar tīru ūdeni. Nogulsnes ievieto porcelāna bļodīnā, aplej ar 10 ccm aukstas atšķ. HCl -skābes, maisa ar stikla īrbuli apm. 10 min. un filtrē. Filtrātu uztver, 150—200 ccm lielā Erlenmeyer'a kolbā.

Filtrats: FeCl_3 , AlCl_3 , CrCl_3 , ZnCl_2 , MnCl_2 (un zīmes no Ni un Co)

Filtrātu vāra, līdz kamēr nepazūd H_2S smaka, tad ar Br_2 -ūdeni vai H_2O_2 oksidē FeCl_2 par FeCl_3 ; vārot aizdzien oksidētāja pārākumu. HCl -skābes pārākumu neitralizē, pieliekot pa pilienam Na_2CO_3 , līdz kamēr parādās mazas pēc saskalošanas neizšķīstošas nogulsnes. Šīs nogulsnes atkal izšķīdina, pieliekot dažus pilienus atšķ. HCl -skābes vai konc. CH_3COOH -skābes, tad pieliek analīzei dažus gr. CH_3COONa , atšķaida to ar ūdeni līdz apm. 100 ccm, vāra ilgāku laiku un karstu filtrē.

Nogulsnes
 CoS un NiS
apstrādā pēc
tabulas III. A.
36. l. p.

Nogulsnes: $\text{Fe}(\text{OH})_2\text{OOCCH}_3$, $\text{Al}(\text{OH})_2\text{OOCCH}_3$ un $\text{Cr}(\text{OH})_2\text{OOCCH}_3$ izmazgā ar karstu ūdeni, līdz kamēr notekošais filtrats vairs nedod nogulsnes ar $(\text{NH}_4)_2\text{S}$, tad aplej ar aukstu NaOH un ar pāris naža galiem Na_2O_2 vai attiecīgu daudzumu H_2O_2 oksidē Cr par chromātu. Maisījumu uzvāra*), atšķaida ar ūdeni un filtrē.

Filtrātu $\text{Zn}(\text{CH}_3\text{COO})_2$ un $\text{Mn}(\text{CH}_3\text{COO})_2$ piesātina ar H_2S gāzi un filtrē.

Nogulsnes
 ZnS pārbauda
pēc reakcijām
53. l. p. uz
 Zn

Filtratam pieliek
 NH_4OH līdz bāziskai reakcijai:
izkafīt MnS , kuņu
pārbauda pēc reakcijām 53. l. p. uz
 Mn

Nogulsnes
 $\text{Fe}(\text{OH})_3$ izšķīdina
siltā atšķ. HCl -
skābē un pārbauda
pēc reakcijām
50. l. p. uz

Fe

Filtratam NaAlO_2 un Na_2CrO_4 pieliek pa pilienam konc. HCl -skābi līdz skābai reakcijai, pēc tam karstumā rūpīgi neitralizē ar NH_4OH , līdz kamēr neparādās NH_3 smaka, un filtrē.

Nogulsnes
 $\text{Al}(\text{OH})_3$ pārbauda
pēc reakcijām
48. lapas pusē uz
 Al

Filtrats Na_2CrO_4
dzeltenā krāsā; to
pārbauda ar chroma-
tjona reakcijām
49. un 59. l. p,
 Cr

*) Sk. piezīmi pie tabulas III. C, apakšā.

DAŽU RETO ELEMENTU REAKCIJAS.

Molibdēns.

Vispastāvīgākie ir sešvērtīgie skābekļa savienojumi ar molibdēnu. Visi citi molibdēna savienojumi, arī dabiskais minerāls molibdēna spīdums MoS_2 , ja tos apstrādā ar oksidējošām skābēm vai sakausē ar alkaliju karbonātiem, pārvēršas par molibdēnskābi vai molibdatiem.

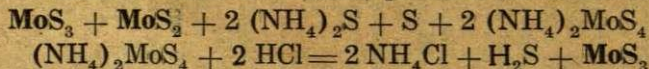
Molibdēnskābe H_2MoO_4 rodas kā baltas nogulsnes, ja kādu molibdata šķīdumu ūdenī viegli paskābina ar stipru skābi. Ūdenī šīs nogulsnes šķīst grūti, bet diezgan viegli stiprās skābēs un viegli alkaliju sārmos un amonija hidroksidā. Kādu citu molibdēnskābes hidratu var iegūt, ja konc. HNO_3 -skābē izšķīdina kādu molibdatu un šķīdumam liek lēni kristalizēties: tad rodas koši dzeltenas nogulsnes H_4MoO_5 , kas ļoti grūti šķīst skābēs, bet viegli alkaliju sārmos un amonija hidroksidā. Ja molibdēnskābi vai gaistošus molibdatos stipri izkarsē, tad paliek pāri MoO_3 dzeltenā vai pelēkā krāsā. To var izšķīdināt konc. alkaliju sārmos vai sakausējot ar alkaliju karbonātiem.

1. Reducētāji Zn , Sn , Sn^{++} , Fe^{++} , Hg skābos šķīdumos sešvērtīgos molibdēna savienojumus reducē par piecvērtīgiem zilā krāsā un tālāk par trīsvērtīgiem brūnā krāsā.

2. H_2S skābos šķīdumos sākumā dod zilu nokrāsu, pēc tam nepilnīgi nogulsnē molibdēnu kā brūnu MoS_3 , kas pa daļai satur arī MoS_2 .

3. $(\text{NH}_4)_2\text{S}$ pārvērš molibdēnskābi un molibdatos par viegli šķīstošu amonija sulfomolibdatu $(\text{NH}_4)_2\text{MoS}_4$, kas vienmēr atrodams III. grupas filtratā, ja molibdēns ir klāt analizē. Pilnīgi viss molibdēns izkrīt kā MoS_3 , ja III. grupas filtrātu paskābina.

4. Molibdēna sulfīdi šķīst amonija polisulfidā kā sulfosāls; atšķ. HCl -skābe šo sulfosāli sadala, pie kam atkal izkrīt MoS_3 :

5. MoS_3 nešķīst puskonc. HCl -skābe, tādēļ II. grupas analīzes gaitā tas paliek kopā ar As_2S_5 . Konc. HNO_3 -skābe to oksidē par molibdēnskābi. Ja šķīdumu pēc oksidēšanas iztvaicē līdz mazam tilpumam un sajauc ar konc. NH_4OH pārākumu, tad ar Mg -mikstūru var nogulsnēt arsenatjonu kā $\text{MgNH}_4\text{AsO}_4$, pie kam viss molibdati paliek filtratā. Ar šo filtrātu var izdarīt šādas reakcijas:

6. Na_2HPO_4 (tikai 1—2 pilieni) ar paskābinātu ar HNO_3 -skābi filtrātu dod dzeltenas nogulsnes $(\text{NH}_4)_3\text{PO}_4 \cdot 12\text{MoO}_3$.

7. $\text{K}_4\text{Fe}(\text{CN})_6$ skābā šķīdumā dod ar molibdēnskābi lielas sarkanbrūnas nogulsnes, kas šķīst amonija hidroksidā.

8. KCNS skābā šķīdumā ar molibdēnskābi dod asinssarkanu nokrāsu, kas pāriet eterī, ja ar to skalo. Šī reakcija ir ļoti jūtīga, ja šķīdumam pieļiek dažus pilienus atšķ. SnCl_2 šķīduma. Sarkanā nokrāsa pieder kādam kompleksam piecvērtīgam molibdēnrodanidam.

9. Ja molibdēnu saturošus savienojumus iztvaicē ar konc. H_2SO_4 -skābi, tad atlikums pēc atdzišanas krāsojas zilā krāsā.

10. Pb^{2+} , Hg^{2+} un Ag^{+} joni neitrālos molibdata šķīdumos dod nogulsnes, kas šķīst atšķ. HNO_3 -skābē.

Sausa reakcija. Fosfata pārle oksidējošā liesmā bezkrāsaina, reducējošā liesmā (auksta) zāles zaļa vai zilganzaļa.

Volframs.

Vispastāvīgākie ir sešvērtīgie volframa savienojumi ar skābekli. Oksidējošās skābes, sakausējums ar alkaliju karbonātiem un gaisa skābeklis karstumā oksidē visus citus savienojumus par volframskābi, volframatiem un WO_3 .

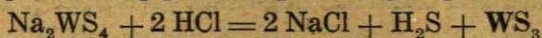
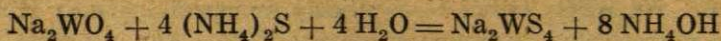
1. Stipras atšķ. minerālskābes kā HCl , HNO_3 , H_2SO_4 nogulsnē no volframatu šķīdumiem ūdenī baltu volframskābi H_4WO_6 , kas karstumā zaudē ūdeni un pārvēršas par dzeltēnu monohidrātu H_2WO_4 . Abas nogulsnes nešķīst reaģenta pārākumā, grūti šķīst konc. HCl -skābē, bet viegli šķīst NaOH un KOH šķīdumos; šķīst arī amonija hidroksida un karbonāta šķīdumos, ar ko atšķiras no H_2SiO_3 . Ja volframskābi stipri izkarsē, tad paliek pāri tumšdzeltēns WO_3 , kas grūti šķīst atšķ. NaOH un KOH šķīdumos. To viegli var pārvest šķīdumā, sakausējot ar Na_2CO_3 un kausējumu apstrādājot ar ūdeni:

2. H_2S skābā šķīdumā nogulsnes nedod.

3. $(\text{NH}_4)_2\text{S}$ arī nedod nogulsnes, bet pārvērš volframatu par sulfovolfamatu, kas paliek III. grupas filtratā. Kad šo filtrātu paskābina, tad sulfovolfamats sadalās un nepilnīgi nogulsnējas gaišbrūns trisulfids WS_3 . Tirā ūdenī tas viegli atkal pāriet (koloidālā) šķīdumā, tādēļ tas mazgājams ar NH_4Cl saturošu ūdeni.

Ja WS_3 karsē vaļējā tīgelī, tad gaisa skābeklis to oksidē par WO_3 ; to pārved šķīdumā, sakausējot ar Na_2CO_3 un kaušējumu apstrādājot ar ūdeni.

4. FeSO_4 ar volframātiem dod brūnas nogulsnes WO_2 , bez iepriekšējas zilās nokrāsas (atšķirībā no MoO_4 ”).

5. SnCl_2 skābā šķīdumā dod iedzeltēnas nogulsnes, kas karstumā paliek zilās.

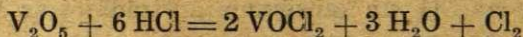
6. Spēcīgi reducētāji kā Zn un Sn skābā šķīdumā reducē volframatus sākumā par zilu piecvērtīgu pēc tam par brūnu četrvērtīgu savienojumu.

7. Svina acetāts un merkuronitrāts neitrālos šķīdumos dod baltas nogulsnes. Šīs nogulsnes nevar izšķīdināt atšķ. skābēs, jo vienmēr paliek pāri volframskābe, kas atšķaidītās skābēs nešķīst.

Sausā reakcija. Fosfata perle oksidējošā liesmā bezkrāsaina, reducējošā liesmā (auksta) zila, bet ja klāt ir arī dzelzs, tad sarkanbrūna.

Vanadijs.

Augstākais skābekļa savienojums vanadija piecskābis jeb vanadijskābes anhidrīds V_2O_5 ir sarkanbrūns pulveris, kas grūti šķīst ūdenī, bet viegli bāzēs. Neitrālos šķīdumos pastāvīgi ir meta-vanadāti, piem. NH_4VO_3 . V_2O_5 šķīst arī stiprās skābēs, bet šinī gadījumā tas darbojas kā spēcīgs oksidētājs. Reducētāju klātbūtnē, atkarībā no viņu stipruma, V_2O_5 reducējas par zilu četrvērtīgu, zaļu trīsvērtīgu un beidzot par violetu divvērtīgu savienojumu. Karstā konc. HCl -skābē V_2O_5 reducējas par zilu četrvērtīgu vanadilsāli, pie kam atdalās brīvs Cl_2 :

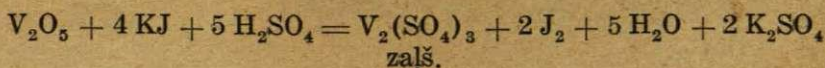

zils.

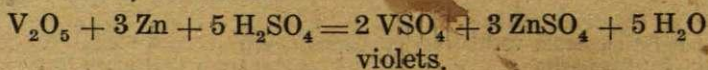
Četrvērtīgās vanadilsālis ir amfoterās: skābēs tās šķīst ar zilu krāsu, pie kam rodas vanadiljons VO_2^{++} ; ja šķīdumu neitralizē, tad izkrīt iepelēkas nogulsnes $\text{V}_2\text{O}_2(\text{OH})_4$, kas stiprās bāzēs izšķīst ar brūnu nokrāsu.

Zaļās trīsvērtīgās vanadilsālis rodas, ja skābā šķīdumā kā reducētāju lieto P-jonu; zaļā krāsa top redzama tik pēc I_2 aizdzīšanas.

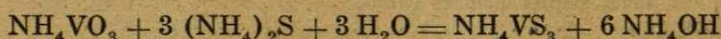
Violēto divvērtīgo vanadosāli var iegūt, reducējot ar metalisku Zn, Cd vai Al:

Divvērtīgie un trīsvērtīgie vanadija savienojumi ir spēcīgi reducētāji. Gaisa skābeklis tos oksidē skābos šķīdumos par četrvērtīgām vanadilsālīm, bet bāziskos šķīdumos par vanadātiem ar piecvērtīgu vanadiju.

1. H_2S skābos šķīdumos reducē vanadatus par vanadilsālīm: šķīdums paliek zils.

2. $(\text{NH}_4)_2\text{S}$ pārvērš vanadatus (gaisam pieklūstot arī citus vanadija savienojumus) par labi šķīstošiem sulfovanadātiem ķiršu sarkanā krāsā:

Kad III. grupas filtrātu paskābina, tad izkrit V_2S_5 . Sulfovanadata sadalīšanās tomēr ir nepilnīga, un vanadijs daļai paliek šķīdumā. Konc. HNO_3 -skābe karstumā oksidē pentasulfīdu par vanadijskābi.

3. H_2O_2 skābos šķīdumos dod ar vanadija savienojumiem raksturīgu sarkanbrūnu nokrāsu, kas pazūd no reagenta pārākuma.

4. Spēcīgi reducētāji kā Zn, Cd, Al skābos šķīdumos reducē vaandijskābi pakāpeniski par zilu vanadilsāli, zaļu vanadisāli un beidzot par violētu vanadosāli.

5. NH_4Cl , ja to pieliek sausā veidā, ar koncentrētiem vanadatu šķīdumiem, dod baltas nogulsnes — amonija metavanadatu NH_4VO_3 .

6. HgNO_3 neitralos un vāji slāpekskābos šķīdumos nogulsnē baltu HgVO_3 .

7. $\text{Pb}(\text{NO}_3)_2$ neitralos šķīdumos nogulsnē dzeltēnu svina metavanadatu.

8. BaCl_2 (bet ne Ca- vai Sr-chlorids) nogulsnē neit šķīdumos dzeltēnu barija metavanadatu, kas sildot paliek balt.

Sausa reakcija. Fosfata pārle oksidējošā liesmā brūnganidzeltēna; reducējošā liesmā karsta brūnganizaļa, auksta zāleszaļa.

Saturs.

	L. p.
Pozitīvās un negatīvās vērtības	3
Kā var noteikt elementu vērtību savienojumos	4
Elektrolītiskā disociācija	4
Skābes	6
Bāzes	8
Amfoterie hidroksīdi	8
Sāļi	9
Ūdens disociācija	10
Darbīgo masu likums un ķīmiskais līdzsvars	11
Kā var pamazināt H^+ un OH^- jonu koncentrāciju	13
Hidrolīze	14
Oksidēšana un reducēšana	17
Šķīstamības reizinājums	19
Priekšmēģinājumi	21
Vielas sagatavošana analīzešanai slapjā ceļā	27
Nešķīstošu savienojumu sadalīšana	28
Vielas, kas traucē slapjās analīzes gaitu	30
I. Katjonu grupa	31
Traucējumi un sarežģījumi I. grupā	32
II. Katjonu grupa	32
Traucējumi un sarežģījumi II. grupā	33
III. Katjonu grupa	35
Traucējumi III. grupā	37
Fosforskābes atdalīšana	39
IV. Katjonu grupa	39
V. Katjonu grupa	41
I. Grupas katjonu (Pb , Ag , Hg^+) reakcijas	41—43
II. A. Grupas katjonu (Hg^{++} , Bi , Cu , Cd) reakcijas	43—45
II. B. Grupas katjonu (As , Sb , Sn) reakcijas	45—47
III. Grupas katjonu (Al , Cr , Fe , Co , Ni , Mn , Zn) reakcijas	48—51
IV. Grupas katjonu reakcijas (Ba , Sr , Ca)	54—55
V. Grupas katjonu reakcijas (K , Na , NH_4^+)	55—56
Anjonu iedalīšana grupās	57
I. Grupas anjonu (SO_4^{--} , SiF_6^{--}) reakcijas	58
II. Grupas anjonu ($C_2O_4^{--}$, F^- , CrO_4^{--} , SO_3^{--} , $S_2O_3^{--}$) reakcijas	59—60
III. Grupas anjonu (PO_4^{--} , AsO_4^{--} , AsO_3^{--} , BO_3^{--} , $C_4H_4O_6^{--}$) reakcijas	61—62
IV. Grupas anjonu (Cl^- , Br^- , J^- , CN^- , $Fe(CN)_6^{--}$, $Fe(CN)_6^{--}$, CIO^- , CNS^- , BrO_3^- , JO_3^- , S^{--}) reakcijas	63—67
V. Grupas anjonu (NO_3^- , NO_2^- , CH_3COO^- , CIO_3^- , MnO_4^-) reakcijas	67—69
Ogļskābes un kramskābes (CO_3^{--} un SiO_3^{--}) reakcijas	69
Katjonu analīzes šēmas paraugs	70
Anjonu analīzes šēmas paraugs	71
Papildinājumi pie III. katjonu grupas	72
Molīdēna reakcijas	76
Volfrāma reakcijas	77
Vanādijs reakcijas	78